

Jelen Irodalmi

XIX. évfolyam, 209. szám
2019. MÁRCIUS

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:
310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.
tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),
<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**
Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**
Főmunkatársak: **Szőcs Géza, Makkai Ádám** (Budapest)
Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Király Farkas** (próza,
műfordítás), **Laik Eszter** (helyszíni tudósítások), **dr. Hegyi Pál**
(tudomány, esszé), **Simon Adri** (kritika), **Szőcs Tekla** (fotó)
Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**
Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Méhes György**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **Tihanyi Lajos** (1885–1938) festménye

Böszörményi Zoltán versei

Hirdetés anno 1849

*(elcserélek)
első emeleti
három szoba összkomfortos
forradalmat
alagsori egy szoba
összkomfortos örökkévalósággal*

A dolgok szívdobbanása

*a térfogat melyet betöltök
csak a látszat
ahol vagyok
ott van a semmi árnya
a valóság matematikája
vagyok áhítat
izzó aggodalom
valaminek a kényszere
lehetnék erős
szerény
empátiával fényezett
aki nem él érzelmi kábítószere
lehetnék az egzisztenciák szövetségese
az ártatlanság melankóliája
ironikus
a metafizikus komolytalanságok
kedvelője
a dolgok szívdobbanásában
a szerelem ereje
és halhatatlansága*

Hóhullásban

*Ha nincs kihez bújnom,
örökké tél van,
a fájdalom is nagykabátot ölt.
Ropog a tűz a kályha szívében,
néma gondolatok dalára gyújt.
Míg hull a fény,
és világod befutja,
érthetetlen szavakat
szaggat a szél.
Láza van a télnek,
befelé fordul,
hópelyheket szórja a dermedt tájra.
Dombok lelkében kutatok utánad,
befagyott patakok jégtükrében,
reccsenő fenyők ágai között
kereslek szüntelen.
Szemed mélyébe,
lángoló öled tüzébe vetném magam,
hogy ott, és mindenütt,
újra megtaláljalak.*

Gáspár Ferenc

Meg akarlak tartani

ADYRA EMLÉKEZVE

Nem tudta, miért írja ezeket a verseket a falra, a tapétára a panellakásban, de nagyon szeretett volna már szerelmes lenni. A szó maga kicsit elkoptatottnak tűnt, sőt, talán cikinek, de ő úgy érezte, meg kell várnia az igazit. Verseket írt hát a falra, költemények jártak a fejében, amíg a villamosra várt, mely végigdöcögött vele a piszkos Váci úton, sok szürke és öreg autó között.

Egyszer, emlékszik, valamiért felállt az ülőhelyéről, nem tudja miért, talán csak unta magát, és átment a villamos túloldalára. A következő pillanatban egy teherautó robbant be a szerelvénybe, pont oda, ahol ő ült az előbb. Nem ijedt meg, végig sem gondolta, mi történt volna, ha a helyén marad. De valahogy erősített egy furcsa, gyermekkori érzést: hogy nem véletlenül van ezen a világon. Ebben a szürke világban. Még több verset firkált hát a tapétára. Ezek nem az ő versei voltak, hanem egy rég elhunyt költőé. Ilyen sorok voltak benne, hogy „*Alkonyatban szálltunk. Együtt a tavon*”, s a kissé talán romantikus, de mindenképpen roppant feszes mondatok megfogták a lelkét. Nem tudta volna pontosan megfogalmazni, mi ez az érzés, de néha repülni szeretett volna tőlük, néha pedig sírva fakadni.

A költő amúgy a rendszer kegyeltje volt, ha nem is ezekkel a sorokkal, hanem elvétele, szinte véletlenül írt másokkal, más versekkel. Azokban vörös csillag szerepelt, meg elnyomott, szegény emberek.

Együtt érzett a szegény emberekkel ő is, de azok a versek mégsem tudták lázba hozni. Talán mert oly sokat hallotta azokat iskolai ünnepségeken, üzemben, munkahelyen. Inkább a szerelmes verseket szerette. És várta az igazit.

Nem mindig tudta, hogyan került az intézetbe, csak tiszta pillanataiban látta át az események furcsa láncolatát. Az egész hihe-

tetlenül gyorsan és váratlanul történt. Jó, persze, nem dolgozott azon a nyáron. A szülei nyugtalankodtak. Ő nem sokat törődött ezzel, bár halványan odabent érezte, ez az állapot nem tartható fent sokáig. Nem csaphatja be magát azzal, hogy tavasszal felvételizik az egyetemre, amire nem készül fel rendesen, de a nyár fele már eltelt a vizsgára tanulással – tudta jól, ez nem volt igazi tanulás, csak olyan lébecolásféle, amolyan *naná, hogy húszévesen egészen biztosan felvesznek, kit vennének fel, ha nem engem* –, és mire pillant egyet-kettőt, már megint ősz van.

Legfeljebb visszamegyek a könyvesboltba, gondolta. Ott dolgozott korábban, ám ebben az évben váltott. Még nem volt vége a télnek, de már langyos februári szelek fújtak, amikor Béla szólt neki, hogy jöjjön el hozzájuk melózni.

A pénz is több, s rövidebb a munkaidő. S az első feladat: a költő utolsó lakásának múzeummá alakítása.

Ez izgalmasan hangzott. Igent mondott, s ezután a Veres Pálné utcai lakás ablakán át nézte a hirtelen érkezett hó-fergeteget. Elképzelte a költőt, amint ugyanúgy pillant kifelé, ugyanonnan, ahonnan ő, karon fogja a feleségét, és, és...

Ne álmodozz, dörrent rá egy sztentori hang, felriasztva a kellemes merengésből. Rosszul esett a dörgedelem. Úgy érezte, ő sokkal többre hivatott, vátesz, akár a költő, bár még egy verset sem írt, de majd egy szép napon... Egy napon majd mindenki megtudja, a rádörrenő főnök is, és akkor majd csodálkozni fognak, és szégyellni magukat, hogy így bántak vele, a talentummal, akiben ma még csak csírázik a tehetség, de ha egy nap kibomlik, akkor...

Mi van akkor? Természetes, hogy arcon ütötte volna a kérdés, ha eljut idáig a gondolkodásban, de még a tehetségéről szóló mondatok sem fogalmazódtak meg benne. Csak homályos érzések voltak ezek, kíváncsiság meg felsőbbrendűség-tudat. Sajnos ez utóbbi a költő versei is erősítették, s ő akkor még nem döbönt rá, hogy sokan fognak még verset írni a költő után, de vátesz csak ő volt egyedül: a költő.

S amikor befejezték a lakás múzeummá alakítását, otthagyták ezt a munkahelyét is. Még dolgoztak előbb egy kicsit egy másik

kiállításán, fent a várban, de az idő egyre melegebbre fordult, s ő úgy gondolta, ideje felvételiznie, hogy legyen ürügy végre strandra járni, nem dolgozni.

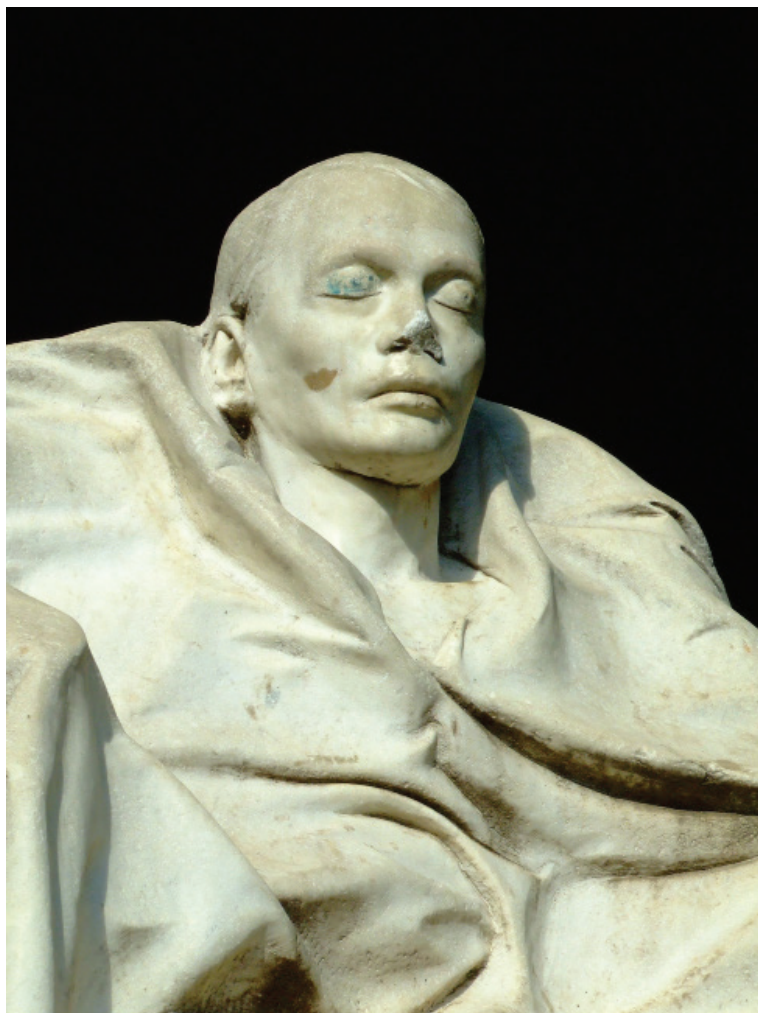
Az anyja elégelte meg a dolgot. Ő találta meg a hirdetést, s ő zavarta be a kutatóintézetbe. Éppen ideje volt. Ki tudja, mi lett volna belőle... Hiszen hiába rajongott a költőért, ha ő nem írt semmit... Igaz, egy novellafélét mintha összeirkált volna... De ez édeskevés, ezt tudta jól. És már a rendőrség is kereste, hiszen abban a rendszerben a munkátlanság bűnnek számított. Veszélyes vagy a társadalomra, mondták neki, s ha ő ezzel nem is értett egyet, de a rendőrségtől tartott. És ezért végül megragadt új munkahelyén. Álmában azért sokszor óriáspatkányok kísértették – az intézetben állatkísérleteket végeztek –, ám a szívét és érzékeit egyre inkább gúzsba kötötte egy barna hajú nő. A nő ugyanott dolgozott, ahol ő, sőt tulajdonképpen a főnöke volt. Benne pedig újból fellángoltak a tapétára írt versek, az eredetitől jócskán eltérő interpretációban. Egy szomorú halálversből például csak azt érezte ki, hogy „*lelkemben lángoltak kis rözse dalok*”, egy szakításról szólóból pedig azt, hogy „*nagyon kívánlak*”.

A nagybetűs Nő férjnél volt, s megközelíthetetlennek látszott. Őt amúgy is zavarta ez a dolog – magában úgy fogalmazott, hogy tisztelte ezért a másikat, tabunak gondolta, de ha akkor őszintén a tükörbe néz, akkor bevallja, hogy reménykedik. Mert a megközelíthetlenség csak álruha volt, felület, bástya, melyen egyre több rés látszott. Például a költőt a nő is szerette. Meg másokat. Egy orosz író például. Nekilátott hát, s egymás után falta az író regényeit.

S egy szép napon persze megtörtént, amire régen vágyott. Szerelmes lett, és vizsontszerették. Ugyanakkor ez a szerelem reménytelennek tűnt. Titokban találkoztak, apró kiskocsmákba jártak, elhagyott külvárosi mozikba. Akkor is tél volt és hideg, mint a Veres Pálné utcai lakás felújítása idején. De ő tudta, hogy egy szép napon ez a nő lesz a felesége. Az író regényei és a költő versei szőtték a szerelmük. S mikorra kitavaszkodott, ő is megírta az első versét. Nem volt annyira jó vers, mint a költőé, de az övé volt, tele szenvedéllyel és szerelemmel. És odakint hiába araszol-

tak szürke autók a szürke utcákon, hiába festette jelszavait a kilátástalanság a falakra, idebent a költő sorai már összekeveredtek az övéivel. Álmaiban kandalló előtt ültek a szerelmével, verseket hallgattak és szerették egymást.

Ám egy szép napon lekerült a tapéta a falról, a nő pedig elutazott egy távoli országba. Csak a versek maradtak utána. *„Egy asszonyról, aki szeret S akire én örökre vágyom.”*

*Ady Endre szobra a pécsi Barbakánkertben. Melocco Miklós alkotása (1977).
A szobrász a költő arcát a Vedres Márk készítette hiteles halotti maszk alapján formálta meg (Forrás: wikipédia)*

Viola Szandra

Nyárvers, avarvers

*Mindig visszavársz,
ahogy az idő pórázon sétáltatja az éjszakát,
és túl sós ételedben is folytatódik a tenger,
ahogy virágot köp a nyár,
szeleburdi, beteg-nyár,
szénaboglya-nyár,
minden szép, minden csoda,
minden költözőmadár,
elhagyom fészkem-hazám:
de a véletlen a tájra visszajár.
Végigszeretni a tájat szemekkel,
azt kell,
oda-vissza,
zegzugát, láthatárát,
végét, hosszát,
a csend visszhangjait hívogatni némán.*

*Ne repülj el, mert
kakasviadalok piciny szívével szeretlek,
fölborzolt tollal, nevetségesen,
és bebeszélzem a hajad,
és akkor rád szárad a fény,
mintha mindig napon volnál,
csillogsz szerelmesen.*

*Úgy vékonyodik az álmunk,
ahogy nyúlnak az árnyékok,
és szemedben megülnek a lidérces messze-fények,
a hajnal már félig csend és félig merénylet,
madárlárma és szárnyzuhogás,
úgy alszol, mint kinek angyaltoll
van a párnájába tömve,
és szárnymotozás-fehérségben
rakod ki képzeletben az összetört Egészt.*

Bánkövi Dorottya

Magunk emlékezése

*Nem köszöntő levél ez, nem is búcsú,
hisz halott vagy, és talán méltán oly régen –
még negyven sem voltál, véniült kezed,
tapogatózott egészség, ifjúság után,
mire éppen – mily meglepő – egy nőn akadt.*

*Nem az embernek írok,
nyugodjon békétlen, ahogy költőnek illik –
egykor volt epicentrum,
akit most vagyonából, becsületéből kiforgat
a kancsal emlékezet és pár dokumentum.*

*Írok a költőnek, de még inkább annak,
aki a szavai mögött lakozott –
az erőnek, és írok mindkét pólusának
(a teremtő- és a pusztulás szavának),
mely megdicsőített egy embert és elátkozott.*

*Írok a Gög-urának, aki volt veszteglő akarat,
fény-ember ködben, vízen csoda-lábnym,
aki után nőttek vulkánhegyek a lápon
és végül diadalmasan visszajutott oda,
ahonnan elindult: saját magához.*

*Kellett erő önimádathoz és ön-imához,
kellett szenvedned, mitől mindenki szenved,
(álmok, leányok, bomlott ingerek)
hát most omoljon rád gyilkos szerelemmel
arany-vörös tenger és altasson csatazaj.*

*Írok és emlékezem, ahogy emlékezni tud
fiatal nő egy nagyérdemű csontvázra,
(nem ismertelek, nem volt esély nászra),
ám köszönöm poéziád, lényed foltjait,
egód, mely nem ismert határokat,
és köszönök mégis annyi Volt-Adyt.*

Ady 1908-ban, Székely Aladár felvétele

Noszlopi Botond

Sötét ablak a völgyre

*Nincs tovább. A várpatak
elállta itt az utamat.
Körbejártam: híd sehol,
s a sav kimarja lábamat.
Egy szál gerenda, fa, se léc,
egy fogpiszkáló, annyi sincs,
mi keresztben átvezet;
egy kis ladik, csak hatvan inch
kellene, de nincs. Egek!*

*Hát mindhiába másztam át
Üveghegyet és trópusok
gyilkos dzsungelét, hadát
hiába vertem bős királynak,
hiába éltem szűk diétán,
az Óperenciát hiába
úsztam át, ha nincs egy létrám?*

*Most, amikor valahára
itt vagyok, s Ön fenn a várból
integet, míg keble táncol,
s aranyhaja hosszú árja
lezúdul, s a vár fokában
tíz kis törpe várja, fogja,
s mint befonja, úgy viháncol
börgatyámnak éhes foglya,
mint a felvert sátortábor,
s rasztaszívem majd kidöglik.*

*Asszonyom, hát mit tegyek? –
elme elhagy, terv bedöglik,
minden hűhó mindhiába,
ugrálhatok, le se néz rám,
kötelem csak negyven centi,
talán fölmetsszem a vénám?*

*Jaj, én balga, ó, én bolond,
evett volna meg a sárkány,
mi rám támadt hét farokkal,
mikor elfogyott a cernám,
merthogy szívni zöld helyett
valami gazt adott a nepper,
s azóta is ezzel indul
minden új napon a reggel.*

*Úrnőm, szánjon immár engem,
küldjön bélyegen szerelmet!
Kék csillag fényén emeljen
föl Önhöz egy sóvár lelket!*

*Nyilazzon belém tűhegyet,
magával porozzon, Drága!
Belebújnék még ma éjjel
a vár fehér asszonyába.*

Jolsvai Júlia

Sodródom

Sínek

Összesodort bennünket az élet, vagyis a munka, bár már korábban is ismertük egymást. Ilyen férfival idáig sosem találkoztam. Sétálunk, beszélgetünk, ismerkedünk. És te szingli vagy?, kérdezed. Nehéz a felelet, keresgetem a szavakat, magam sem tudom a választ. Igen. Bár számomra is rejtély, mi a pontos helyzet. De ezzel a válasszal elindul valami, akaratomon kívül. Sodródom.

Keresztút

Egy rendezvényről elfele, megállva ezzel-azzal néhány kocsmában, sokat iszogatva, végül kettesben maradván, nem igazán tudva már magunkról, megcsókolsz a villamosmegállóban. Vagy inkább csak félig. Nem teljesen. Nem tudom, mit reagáljak, nem tudom, mit kéne lépnem. Úgy hiszem, te épp együtt élsz valakivel, aki nem én vagyok. Visszacsókkollak, és nem értem, mi történik. Aztán hagyom az egészet, nem kell nekem ezzel foglalkoznom. Sodródom.

Fő tér

Üljünk le, igyunk meg valamit, elmeséled, mi történt az elmúlt napokban. Mondom: jó, talán két sör belefér. Közben érzem, hogy ez valami más, már másról szól, amit én nem is tudom, akarok-e. Igyekezem nem tudomásul venni a pillantásodban lévő akaratot. Nem tudom, hogy ez az én akaratom-e. Próbálok úgy tenni, mintha észre sem venném. Elfogy a két sör, és megcsókolsz, úgy igazából. Puha az ajkad. Sodródom.

Otthon utca

Épp az Otthon utcában vagyok, amikor felhívsz, hogy ez így sok neked, te ezt nem akarod. Lassítsunk. Majd csak megállunk, vagy el sem indulunk. Legyen úgy. De nem, akarod, csak haragszol, hogy túl erősek az érzelmeid. Aha. Én nem haragszom, csak sodródom.

Szív utca

Elbúcsúzunk reggel, mennem kell dolgozni. Nézel utánam, én nem veszem észre. Te olyan független vagy, mondod később, pedig nem is vagyok az, csak nem feltételezem, hogy valaki hosszan utánam bámuljon elváláskor, és azt várja, hogy visszanézzek. Sodródom, mint mindig.

A konyhánk

Átbeszélgetett éjszakák, kibontott sörök. Milyen volt a gyerekkorod. Mesélj el mindent, tudni akarok mindent, be akarok kebelezni. Nem akarok mindent elmesélni, nem akarom, hogy tudj mindent, nem akarom elmesélni a gyerekkorom, nem akarom, hogy bekebelezzenek. Közben persze élvezem a figyelmed és a bekebelezést. De mégsem akarom. Sok nekem. Sodródom.

Bevásárlóközpont

Elmegyünk ruhát venni neked. Huszonnyolcadik üzlet, kurva hideg. Nem jók neked a ruhák, nem tudsz választani. Én várok. Utána elmegyünk enni, megint nem tudsz választani. Soha nem tudsz választani, azt érzem. Én tudnék. Sodródom.

Tüntetés

Tüntetés a budai rakparton, most éppen ott. Együtt megyünk, mint általában. Órákig sorban állás sörért. Szabad vagy, azt nézem, mondd. Nem vagyok szabad, rab vagyok, a rabod vagyok. De nem mondom. Sodródok még mindig.

Otthon utca ablaka

Állok az ablakban, kéne indulnom hozzád. Felhívlak. Mindegy, milyen kedved van, csak gyere, kéred. Megígérem, indulok, de nem bírok, iszom még egy sört. Húzom az időt. Sodródok.

Mérleg utca

Nálad vagyok, végre odaértem. De te nem vagy ott igazából, csak a tested. Elmenjek? Maradjak? Nem tudom, mit tegyek. Ha elhagylak, összeomlasz. Gondolom én. De miért vagyok én itt? Máshol is lehetnék. Sodródok.

Kakukk utca

Nagyon szereted azt a másikat? Igen, nagyon szeretem. Akkor miért csinálod ezt? Miért vagy velem, és nem velem? Nem tudom. Írok neki. Nem tudom elküldeni. Nem vagyok képes. Hív, nem veszem fel. Ez van, mindig ez van, mindig mindenkit megcsalok. Fel kéne ébrednem, de csak sodródok.

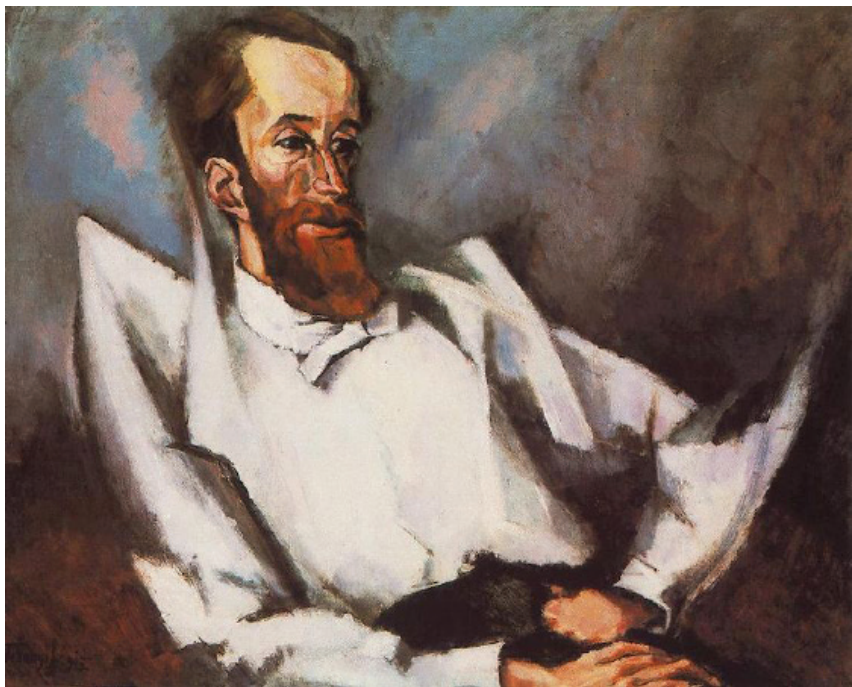
Vég utca

Családi rendezvény, a tied. Nem tudunk elindulni, vízszintesen esik az eső. Nő benned a feszültség. Bennem is. Hazaérünk,

megszáradunk, kibontunk egy sört. Mondani akarok valamit, kezded. Már a pillantásodból látom, hogy baj van. Nem akarok veled lenni, úgy érzem, hazudok. Szakítani akarok veled, mondd. Nem kapok levegőt. Mit mondjak erre? Hogy én meg veled akarok lenni? Jó, mondom kínomban, majd vidd el a cuccaidat. Sodródom.

London

Te Londonban vagy. Én a síneken, a keresztúton, a Fő téren, az Otthon utcában, a Szív utcában, a konyhánkban, a bevásárlóközpontban, a tüntetésen, az ablakban, a Mérleg utcában és a Vég utcában. Ahol te nem vagy. Pedig ott kéne lenned.

Tihanyi Lajos (1885–1938) festménye: Fülep Lajos portréja

Dimény H. Árpád

a Szó születését várva

a második Forrás-nemzedéknek*

*szentképei az apaságnak
ahogy ott állnak egymás mellett
váll vállnak vetve az ég előcsarnokában
várják a Havazót
ígérete csalta be egy forralt borra
a suvadásos dombok alá
az Imádó nevű ivóba*

*nehezen szokják a csendet
tanácstalanul állni és tehetetlenül
apáik nem így tettek
sáros mezők túnt férfiúi
évezredes-hosszasan vonultak
lefagyott a lábuk míg találtak egy jászlat
mások beledermedtek a vastag dunyha-hóba
mint halott lábak a bakancsokba*

*ott topognak az előcsarnokban
fejük fölött messze száll a fény
a földön jégcsipkézte tócsa
sárig megszentelve
zenél a pincér
rázza zörgő pénzüket*

*nagy öröm bólogatnak
az idő ráncolódik homlokukon
egyikük betereli tejelő állatkáit
tisztá kezekkel melengeti
torkukban énekek külön a szavak*

*in illo tempore
amikor gyermeksírástól
kondult egy harang*

*fújják a markukat
ellenfényben tajték-glóriában
rágógumit osztanak
hogy elnyomja az ital és a füst ízét
majd kilépnek és nézik ahogy
reped a hó csendesül megszakad
szánok csengetnek valahol*

*már csak egy kis meleg kéne
rímél szívem kis szívére*

** Bogdán Lászlónak, Czegő Zoltánnak, Farkas Árpádnak
és Király Lászlónak*

Sándor Zoltán

Az ördög fészke

A zászló ostorpattogtatáshoz hasonló robajt keltve lobogott a szélben. A kaszárnyaépület előtt magasodó zászlórúd vékony árnyékcsíkot húzott a felsorakozott osztagra. A terepszínű egyenruhába öltözött katonák teljes harci felszerelésben, kidüllesztett mellel, feszes vigyázzban álltak a reggeli napfényben. Kivéve egyiküket. A többségüknél valamennyivel alacsonyabb, sápadt arcú, meglehetősen vézna fiúnak sehogyan sem sikerült kellőképpen megigazítania öltözékét, és elrendezni magán felszerelését. Félig begombolatlan inge alól kilátszott atlétatrikója, amely a szakszerűtlenül magára pakolt gázálarc, tölténytáska és hátizsák alatt teljesen összegyűrődött rajta. Nadrágslicce nyitva maradt, deréköve megfeszítetlenül csüngött derekán, hanyagul fejére tett vörös sisakja pedig félig a szemébe lógott.

Egész testében reszketett.

A hadnagy hátratett kézzel járkált az osztag előtt, egyenként szemrevételezve a katonákat. A rendezetlen megjelenésű fiúval szemben megállt, végigmérte, és megparancsolta neki, hogy lépjen ki. A katona eleget tett az utasításnak, szemét lesütötte, s a talajt bámulva igyekezett elkerülni a tiszt tekintetét. A hadnagy egy kört tett körülötte, minden szemszögből jól megvizsgálta, majd közvetlen közletről elébe állt. Az orruk majdnem összeért.

– Emeld fel a fejed!

A katona félénken felemelte, azonban hol oldalra, hol lefelé nézve továbbra is kerülte a tiszt tekintetét.

– A szemembe nézz, ha hozzád beszélek!

A fiú félénken felpillantott.

– Holdkóros vagy?

– Nem... nem tudom.

– Talán *Nem tudom, uram!*

– Nem... nem tudom, uram...

– Kár, mert az magyarázat lehetne erre a megjelenésre. Nem egészen kielégítő, de valamiféle magyarázat. Mert ahogy most kinézel, legfeljebb a szántón lehetne hasznodat venni. Madárijesztőként! Azt akarod?! Szeretnéd, hogy kiállítsalak a gyakorlótérre?! Míg mi katonáskodunk, te egy helyben állsz egész nap... meg éjszaka is, persze... Étlen-szomjan. Ott huggyozol, ott szarsz, és élvezed a saját bűzödöt, mint egy igazi madárijesztő. Ezt szeretnéd? Semmi akadály. Itt kimeríthetetlenek a lehetőségek! Hallom, éjszakánként is problémák vannak veled. Nem tudsz aludni?

A fiú feszengve figyelte csizmája orrát.

– Kérdeztem valamit!

– I... igen, uram...

– Mit igen?

– Nem... nem tudok aludni... uram.

– Biztos nem fáradsz ki eléggé napközben. De majd teszek róla, hogy kifáradj! Egy különleges fegyveres alakulatba kerültél! Viselkedj ehhez méltó módon! Aki ide kerül, átmászik hegyen, átúszik vízen, átkúszik a föld alatt, ha kell, a tűzön is keresztülmegy, csakhogy megsemmisítse az ellenséget! Fűvet rág, fakérget zabál, pusztá kézzel nyúzza meg zsákmányát! És sohasem adja fel! Ezt jól véd az eszedbe! De mindaddig, amíg erre nem vagy képes, csak egy nyomorúságos szarjankó vagy, egy bármikor lecserélhető báb! Eléggé világosan fogalmaztam?!

– I... igen, uram!

– Vagy... tán csak nem félsz a sötétől? Hiányzik anyuci, mi? Tudod, nekem is néha hiányzik anyucid – húzta el gúnyosan a száját. – Mindig voltak ilyen hozzád hasonló anyámasszony katonái. Némelyiküknek sikerült is időnap előtt távozni. Egyikük leugrott a másodikról, ő mankóval hagyta el a kaszárnját, a másik lefízett két magafajta hülyét, hogy dobjanak egy betontömböt az alkarjára, tíz helyen tört el a csontja, naná, hogy hazaküldtük, mit kezdesz egy önyomorító balfasszal. A motoros pedig hetekig egy szót sem szólt, csak brummogott, a tisztje ordított rá, ő meg a szájával zúgatta a motorját, minél jobban kiabált a tiszt, ő annál jobban adta a gázt. Brrmbrmm... brmm... brmm... Még a

pszichológusnak sem mondott többet. Szellemes, meg kell hagyni. Nekik összejött, viszont napestig lehetne sorolni azoknak az esetét, akiknek nem. – A katona füléhez hajolt. – Na, ide figyelj, kis köcsög! Nem tudom, hogy tényleg zakkant vagy-e, vagy csak megjátszod, de arra mérget vehetsz, hogy ha két percen belül nem hozod rendbe magad, összeszorítom a tökeidet, és beléd öntök egy deci ricinust. S miután az epéd is kifostad, a grabandcodnál fogva felnyalatom veled. Megértetted?!

– Me... meg... – motyogta a katona.

Lába szárán végigfolyt a vizelete.

*

A fiú háromemeletnyi magasságban lóbázta lábait. Az ablakpárkányon ült a halványan világító holddal szemben, és csokoládét majszolt. Időről időre egy pillantást vetett a sötét mélység fölött kalimpáló végtagjaira. Már bő negyedórája figyelhette az éjszakát, amikor hátrafordult, és végignézett a szorosan egymás mellé felsorakoztatott vaságyakon alvó társain. Egyikőjükön megakadt a tekintete. Lekászálódott az ablakból, óvatosan saját ágyához ment, párnája alól elővette szuronyát, és az illetőhöz somfordált. A szobában félhomály honolt. Letérdelt az ágy elé, kihúzta a kést a tokjából és a srác nyakához szegezte. Megrázta az alvó testet, és a fülébe súgta:

– Hideg?

– Mi van?! – riadt fel az illető.

– Hideg a penge?

– Hi... hideg – rebegte a felébresztett katona, amikor felfogta, mi történik.

– Ugye? – mondta a fiú mosolyogva.

A másik bólintott.

– Azt mondják, ez a biztos: fültől fülíg – pusmogta, végig húzva a kés hegyét társának egyik fülétől a másikig. – Te mit gondolsz?

– Nem... nem tudom.

– Kár – mondta, és beleharapott a csokoládéba. – Nagyon finom ez a csoki. Anyukám küldte. Itt nincs. A kantinban csak ócska kakaótblát lehet kapni. Te szereted a csokoládét?

– Sze... szeretem...

– Sejtettem. Látom, mindent megeszel. Reggeli, ebéd, vacsora... Zsírfelekkes szalámi, zavaros lébe hajigált zöldség, kukoricamálé... Neked mindegy. Szó nélkül tömöd magadba, amit elébed tesznek. Mint egy disznó! Hogy bírod?

– É... éhes vagyok.

– Éhes vagy... Éhes. Igénytelen vagy! Kicsi korom óta anyukám nekem mindig a legfinomabb falatokat készítette el. És én nem vagyok hajlandó más főztjét a számba venni! Az én anyukám egy nagyon kedves asszony, tudod? Míg gyerek voltam, mindig meglegítette az ivóvizemet, nehogy megfázzon a torkom. Ha néha mégis ágynak estem, akkor pihenés nélkül ott sürgött-forgott körülöttem, odaadón ápolt és dédelgetett. Néha még tettettem is, hogy beteg vagyok, csak hogy mellettem legyen. Meg ne mondd neki! – súgta, mutatóujját a szájára téve.

A másik megrázta a fejét.

– Biztos?

– Biz... tos.

– Akkor jó. Édesanyám a legjobb édesanya a világon. Mindig lelkiismeretesen vigyázott rám. Milyen boldogok lehetnénk mi ketten, ha nem lenne az a kurvapeccér apám. Mocskos disznó! Sohasem szeretett. Soha! Én nem is akartam ide jönni. Ő akarta, hogy így legyen. Rákényszerített! Még meg is ütött, amikor azt mondtam neki, hogy én nem fogok katonának menni. Mit mondanak majd a szomszédok, az ismerősök, meg az istenverte rokonok, hogy az ő egyszülött fia nem szolgálta ki a hadsereget, ordította. Ilyesmi meg se forduljon a fejemben! Mit képzelek magamról?! Apám világeletemben csökönyös vadbarom volt. Megrögzött kommunistaként nem engedélyezte, hogy csecsemőkoromban megkereszteljenek. Hiába szerette volna ezt édesanyám is, meg nagyapám is. Hallani sem akart róla! És ez nem jó. Egyáltalán nem jó... Ezért vagyok néha annyira elveszett, biztos bennem van a sátán, lelkembe telepedett a gonosz, és most már nagyon nehéz kiűzni onnan... A múltkor azt álmodtam, hogy hanyatt fekszem az ágyban, nem tudom miért, de feszélyezett vagyok, hirtelen lerántom magamról a takarót, és azt látom, hogy

ott, ahol a felsőtestemnek kellene lennie, egy hatalmas lyuk tátong... Borzasztó volt. El tudod képzelni?

Mivel a másik nem mondott semmit, ádámcsutkájához szorítva a kést, kissé erélyesebben ismételte meg kérdését: – El tudod képzelni?!

– El... el... – hebegte a srác.

– Ugye... Néha nagyon félek önmagamtól, ezért nektek is tartanotok kell tőlem. Rossz úton indultam el, és fészket rakott bennem az ördög. A pópa szépen megmondta, hogy aki rossz úton indul el, annak vissza kell térnie az út legelejeére, és elindulnia a megfelelő úton. Immár megkeresztelkedtem... meg, de hogyan éljem le újra az életem?! Tizenkilenc év tévúton... Nem kevés! Most már mindig csak a jóra törekszem, naponta imádkozom, és igyekszem jót cselekedni... Jó ember vagyok, igen, mindig is az voltam, apám a hibás azért, hogy időről időre mégis elmerülök a sötétség útvesztőjében, és bűnhődnöm kell... Igenis bűnhődöm! Amikor csak tehetem, betérek egy templomba, és gyertyát gyűjtök. Ez nagyon fontos! Te szoktál templomba járni?

Az illető bólintott.

– Tényleg?

– Igen, én...

– Nem hiszek neked – nyomta a srác gégéjéhez a kést, és fölé hajolt. Szemféhérje sárgán villogott a félhomályban. – Meg kell lakolnod!

– Mi?! De miért?

– Mert sok levelet kapsz. Mindennap többet is. Pénteken több mint tízet vettél át. Láttam! Leültél a nyári lakban a padra, egyenként kibontogattad őket, és sokáig mosolyogva olvastál. Lestelek. A közeli fa alatt lévő padon ültem, és figyeltelek. Észre sem vettél! Ugye?! Ott voltam néhány méterre tőled, és te tudomást sem vettél rólam! A felebarátodról! Annyira beleélted magad a levélolvasásba! Önző módon viselkedtél! Az önzés pedig bűn, és meg kell érte lakolni. Tudtad?! Tudtad?!!!

Mielőtt még a szerencsétlen katona bármit mondhatott volna, egyik bajtársa rászólt a szuronyos fiúra.

- Kussoljál már, azt a nem normális, kiba...ott, kurva anyádat!
- Mit mondtál?!
- Azt, amit hallottál, idióta seggfej!

A fiú felpattant, és a bajonettel hadonászva a másik felé rohant, de az sem télenkedett: azonnal felugrott, s mielőtt a támadó bármit is tehetett volna, úgy orron ütötte, hogy azon nyomban kiterült a padlón, megmaradt csokoládéját és szuronyát is kiejtve a kezéből. Földre puffanásával egyidejűleg felüvöltött, különös hörgések kíséretében szájszögletéből hófehér váladék tajtékzott kifelé, buborékos nyálkoszorúként fehérítve be ajkait. A felébredt katonák megrettenve figyelték, ahogyan embertelen hangokat hallatva, rángatózva fetreng a padlón.

*

Hanyatt feküdt az ágyban és a mennyezetet bámulta, a szétnyitott könyv a mellkasán pihent. Alig egy órával ezelőtt mindkét szobatársa távozott, újak pedig még nem érkeztek, így jelenleg egyedül volt a kórházi szobában. A tőle balra eső ablakon keresztül vakítón sütött be a nap. Kissé felemelkedett, és kiitta a poharában lévő vizet. Visszatette a poharat a kisszekrényre, és megnyomta a falon elhelyezett kapcsolót. Néhány perc elteltével egy középkorú nővér toppant be a szobába.

– Csengettél? Szükséged van valamire? – kérdezte a rokon-szenv legkisebb jele nélkül.

– Igen, kérek egy pohár vizet, és ha lehet, függönyözze el az ablakot, mert nagyon erős a fény.

A nő behúzta a sötétzöld vászonfüggönyt, majd a mosdótál felett megtöltötte a fiú poharát vízzel.

- Hozzam a kacsát? – kérdezte, ahogy a vizet a szekrényre helyezte.
- Nem kell még.
- Ha te mondd, csak nehogy aztán késő legyen, mint tegnap.

Megigazította kissé a fiú lepedőjét, és távozott a szobából. Az ajtóban összetalálkozott egy fehér köpenyes, ötvenes éveiben járó férfival. Szívélyesen köszöntötte, és kilibbent a szobából. A férfi becsukta maga mögött az ajtót, és a fiúhoz lépett.

- Szervusz!
- Jó napot!
- Hogy vagy?
- Köszönöm, jobban.

– Beszéltem az orvosoddal, azt mondja, szépen gyógyul a seb. Ez mindenesetre jó hír, de nem azért jöttem, hogy ezt közöljem veled – mondta, és helyet foglalt a fiú fekhelye melletti üres ágyon. – A következményt, vagy talán pontosabban fogalmazok, ha azt mondom, a következményeket már ismerjük, egyedül az azokat kiváltó okról vagy okokról nem esett még szó.

– Mit akar?

– A lelki világról szeretnék beszélgetni veled.

– Menjen el! Nincs mit mondanom a maga fajtájának! A lelki életéről csak a papommal és édesanyámmal vagyok hajlandó beszélni! Különben sem hiszek a maga áltudományában!

– A pszichiátria és a pszichológia nem hit kérdése. Bár tény, hogy nagyon sokszor éppen a hittel kapcsolatos berögződések és meggyőződések képezik a lelki eredetű zavar forrását, és itt nemcsak a vallási jellegű hitre gondolok... Az egyik páciensemnek állandó jelleggel egy piros szalag van a homlokára kötve. Azért hordja ott, nehogy átforduljon a szeme. Ha nem piszkálják neki, gond nélkül lehet vele társalogni bármiről. De ha elmozdul a fején a szalag, akár véletlenül álmában, akár valaki lehúzza a fejről, akkor olyan műsort csap, hogy az egész kórház reng belé. Felakad a szeme, rúgkapál, sivalkodik... Szóval a hitbéli meggyőződés merőben befolyásolhatja az egyén realitásérzetét.

– Azt mondtam, nem! – kiáltott fel a fiú, és megnyomta a mögötte lévő kapcsolót.

A nővér ezúttal pillanatokon belül a szobában termett.

– Küldje ki! – mutatott a srác az orvosra. – Mondja neki, hogy távozzon!

A nővér tanácstalanul a férfira nézett, aki felkelt az ágyról, a nőhöz ment, és fülébe súgta, hogy hozzon egy koktélt. Az aszszony csakhamar meg is érkezett egy fecskendővel.

– Nem engedem! – üvöltött fel a fiú, és hánykolódni kezdett az ágyban.

– Így nem tudom neki beadni – mondta a nő a férfinak, aki a fiúhoz lépett, és erősen lefogta, hogy az asszony beadhassa neki az injekciót.

– Meglakoltok ezért! – üvöltött a srác, amint a nővér kihúzta belőle a tűt, és a pszichiáter elengedte. – A pokolban fogtok égni!

– Rendben, nyugodtan add ki magadból a dühödöt.

A nő, lopva az orvosra pillantva, kisomfordált a szobából.

– Nem akarom!

– Pedig jól tesz – mondta a férfi, és visszaült az ágyra. – Abból, amennyit tudok rólad, nem tévedek, ha azt állítom, hogy közel állnak hozzád a keresztény tanok, s nyilván a régi misztikusok bölcsességei is. Egyikük mondta, hogy amit kidobsz magadból, az ment meg, amit magadba zársz, az öl meg. Ismerted ezt a bölcsességet?

A fiú nem mondott semmit. Némán nézte a mennyezetet, a pszichiáter pedig a fiút. Percekig mindketten hallgattak.

– Mit adtak be? – kérdezte kisvártatva a fiú.

– Enyhe nyugtatót. Nem veszélyes.

– Mit szeretne megtudni?! Miért ragadtam zsilettet, és vágtam ki a heréim?

– Például.

– Ha azt mondom, azért, mert félttem a bennem lakozó sátán-tól, akkor hinni fog nekem?

– Ha meggyőzők az érveid.

A fiú hosszasan csendben feküdt. Az orvos közben türelmesen figyelte.

– A kaszárnyából kerültem a kórházba. Ott volt egy sajnálatos esetem, az egész osztag összefogott ellenem. Úgy megverték, hogy az eszméletemet is elveszítettem, s ki tudja, meddig ütlegetek még azután is.

– És nálunk hogy érezted magad?

– Jobban. Sokkal jobban! Megszabadultam a kaszárnya átkától, a folyamatos szekálástól meg a többiek igénytelen viselkedésétől.

– A kolléga azt mondta, szépen javult az állapotod.
– Elsősorban Katarina nővérnek köszönhetően. Ezért is kellett megvédenem őt.

– Megvédened?! Kitől?

– Magamtól.

A pszichiáter felállt, és egy félkört tett a fiú ágya körül.

– Jól sejtem, a tizenkét öltésnek köze lehet ehhez a megvédéshez?

A fiú bólintott.

– Megnézhetem? – mutatott az orvos az ágyon lévő kötetre.

– Meg.

A férfi a könyvet lapozgatva az ablakhoz ment, kissé félrehúzta az elsötétítő függönyt, és kinézett a kórházudvarra. Pizsamába öltözött betegek sétáltak a virágágyások menti keskeny sétányon, vagy a padon ülve süttették arcukat a napfényben.

– Féltém, nehogy a bennem lakozó gonosz arra kényszerítsen, hogy megerőszakoljam őt. Annyira kedves volt hozzám, mindig megkérdezte, van-e szükségem valamire, amint megpillantott, rám mosolygott... Amikor körülöttem sürgött, gyakran erek... erekcióm volt. Nem tudtam megakadályozni. Pedig igyekeztem! Becsületszavamra! Eredménytelenül. Jobbnak láttam elejét venni a dolognak. Az összes bűn közül a paráznaság a legteljesebb sátánizmus. A paráznaság a leggyorsabb, legközvetlenebb út az agy elsötétüléséhez...

– A feslettség olyan, mint egy mérgező mikroba, amely szét-rágja a lelket – fejezte be a gondolatot a pszichiáter, és a mögötte lévő ágyra vetette a fekete borítójú könyvet. Az ablakon betűző napfényben halványan felragyogott a címoldalon ábrázolt kereszt.

Fellinger Károly versei

Befestjük Pinocchiót

*A fabábutól
egy karnyújtásra
van minden,
befestjük Pinocchiót
vérvörösre,
majd beléeresztjük
a lövedéket,
vagyis magunkat.*

*Sűrűsödik a múlt.
Sötétzöld tó,
elemlámpával
világítod meg a tükrét.*

Kígyózó

*A mai gyerekek úgy értenek
a számítógéphez,
a távirányítóhoz, mint
szüleim gyerekkorukban
a lószerszámhoz,
kecskefejeshez,
ha azt akarod, tíz hónapos unokád
békén hagyjon, kutyüt, telefont,
tabulettet adsz a kezébe,
pedig a szeme romlik csak
megbízhatóan, s
a tükrök már nem érdekesek,
elhallgatnak.*

A szív vaksága

Krausz Tivadarnak

*Nagyon sokat kell
gondolkodnom ahhoz,
hogy ne írjak,
amikor meg írok,
felfüggesztem a gondolkodást,
félek az elhallgatástól,
olyan ez az állapot,
mint mikor elhallgatjuk
az igazságot,
s ráfogjuk a valóságra,
mint a vadász a menekülő
vadra a fegyvert.*

Szegény igazság

*Az igazságnak nincs
pénze arra, hogy
buszbérletet vegyen,
él a szabadsággal,
olyan, akár az úttörő,
aki visszafele éli
az életét.*

Kisslaki László

Bitó Róza temetése

Mikor megkondult a lélekharang, a galambok riadtan szétrebentek a toronyból, ahol addig teli hassal hűsöltek a vastag falak között. Nehezen kaptak szárnyra az aratás utáni hajnalokon. Ilyenkor már a héja sem járt a réten, nem csoda, hogy bezabáltak a maggal terített tarlón.

A süket, öreg holló is kinyitotta szemét.

– Aha, temetünk! – motyogta. – Vajon ki lehet? – kérdezte, hiszen mindenkit ismert a faluból. Kíváncsian fellibbent a kőpárkányra, s letekintett az alatta éppen elvonuló gyászmenetre. Jól látta a koporsón fehérülő ákombákom betűket: Bitó szül. Király Róza – élt 77 évet.

Hajagos Pali bácsi, a harangozó, sebesen szedte visszeres lábait, hogy besorjázzon a gyászmenetbe, mert Róza temetése borraivalósnak ígérkezett. Azért is húzta ma ő a lélekharangot az unokája helyett. Csak még nem tudta, kit biztosítson együttérzéséről, és kivel osztozzon a legmélyebb fájdalomban ebben a nehéz órában. Mert csak az ég tudja, ki adja a borraivalót...

Rózát nemigen szerették a faluban. Ez amúgy nem érdekelte a harangozót, de az már igen, hogy a szegről-végről való rokonok közül ki öröklí a Bitó-vagyont. Azt rebesgették a faluban, hogy Róza rengeteg pénzt harácsolt össze, akár egy telhetetlen hörcsög. Keresztényhez nem méltó uzorakamatra adott kölcsön, és kíméletlenül gondja volt rá, hogy vissza is kapja a pénzét. Gyereke nem volt, pipogya ura, az a Bitó pedig halálra itta volna magát, ha negyvenötben nem akasztják fel. Azt mondják, hogy asszony rögtön az esküvő után kiölte belőle a jókedvet. Ezzel szemben az a beszéd is járta felvégtől alvégig, hogy a férj egy brutális, iszákos alak volt, s ha rátört a delirium tremens, agyba-főbe verte Rózát. Ki tudna itt igazságot tenni? A szolgálatos angyal is csak fáradtan legyintett az Úr előtt, ha megjelent a Bitó-aktával a reggeli raporton.

A kíváncsi holló lelibbent a toronyablak párkányáról, s hogy jobban lásson, egy kényelmetlen rigófészekre telepedett, amit egy fűzfa tetején ringatott a Baglas-hegy felől ráérsően fújó szél. A madárlak gazdája úgysem mer visszatérni, míg ő a frissen ásott sír mellett báméskodik. Randa híre van a vén karmainak...

Közvetlenül a koporsó mögött Koltai atya botorkált. Szegény annyira reszketeg volt, hogy már a járás is nehezebbre esett, pedig mindkét oldalról támogatta egy-egy fekete gallérú, fehér karinges ministráns. Az atya időnként nem kapott levegőt, ilyenkor megállt. A két gyerekre támaszkodva, zihálva pihent egy verset, s közben jobbra-balra tekintgetett, mintha végső nyughelyet keresne fáradt testének valamely árnyékos fa alatt. Hogy a temetődombról remek kilátás nyílik a Balatonra, az különösképpen nem érdekelte. Míg Koltai atya kizihálta magát, vele várakozott az egész gyászmenet. Aztán amikor valamicskét erőre kapott, újra nekilódulhatott a sötétbe öltözött társaság.

A kényszerszüneteknek nagyon is örült Hajagos harangozó, mert csatlakozhatott az utolsóként baktató Leipziger patikus úrhoz, az egyetlen emberhez, aki otthon, a négy fal között őszintén meggyászolta Király Rózát.

Egykor, egy bizonyos téli hajnalon, mikor a patikus félelemtől szűkülve, mint a hajtott állat, elérte a falu végét, s megzörgette az ablakot, Róza menedéket adott neki ahelyett, hogy nyilaskézre adta volna. Pedig a férje, Bitó nemzetvédő testvér vitette el. Különös véletlen, hogy Leipziger élve maradt. Csak azért, mert a vonatot ért légitámadás alatt nem szaladt le a töltésről a többiekkel, hanem a sötétben a szerelvény alá gurult, s egyszerűen hagyta, hogy később, amikor mindenkit visszahajtottak, elgördüljön fölülre a marhavagon. A talpfákon maradt, míg a kutyaugatás lassan belefagyott a jeges csendbe. Csak a csillagok pislogtak közömbösen az irdatlan magasban.

Leipzigert mindenütt keresték a faluban. Persze nem találták. Ki lett volna olyan marha, hogy éppen a feljelentője pincéjében keresse? Akkor télen Bitó testvér éppen a dunai rakparton védte

a hazát. A zsidó ellenségnek még cipő sem volt a lábán, hogy fegyver gyanánt használhassa.

Róza sohasem fogadott el semmit a patikustól hála gyanánt, és külön megkérte, hogy a nevét se említse. Nem kér dicséretet, jutalmat meg pláne nem olyasmíért, ami különben is emberi kötelesség, főleg ilyenkor, mikor megőrült a világ. Őt a zárdában így nevelték.

Kevesen kísérték utolsó útjára az asszonyt. Viszont a tempompribékek testületileg kivonultak Lőcs Mari fősírató vezetésével. Pedig senki sem hívta őket. Szerencsére a döglegyes céhzászlójukat otthon hagyták. A dalárdabrigád talán egy krumplival telt koporsó mellett is képes lett volna a sírig óbégatni.

Már nem jártak messze a frissen ásott gödörtől, amikor Koltai plébános úr ismét megállt egy szusszantásra. A talpig lefátyolozott Prohászka Matild, akit az örökség fő esélyesének jegyezték a falusi börzén, mert bérmakeresztlánya volt az elhunynak, gyengéden közelebb ugrott az atyához – hadd lássa a falu, hogy ő törődik az elesettekkel. A kerubként örködő két ministráns nem értékelte a gesztust, ridegen elhárították a fekete hálókesztyűs kezeket. Matild sértődötten visszamerült gyászába. Igaz, hogy már harminc éve nem volt beszélő viszonyban Rózával, de hát ő tegnap is önként jött megbékélni. És amikor megtört szívvel a ravatalhoz lépett, Róza volt az, aki válaszra sem méltatta! De ez nem változtat fájdalmán. Amúgy meg vége lehetne már ennek a cirkusznak, hogy levehesse ezt a rohadt cipőt, mert csillagokat lát. Ahogy hazaér, rögtön átveszi majd a kitaposott szürkét, abban megy az ügyvédhez.

Az örökség második esélyese özvegy Kállainé volt, a szomszédasszony, akit az utcában csak Aranyszívű Ica néninek neveztek. A szent asszony az utolsó héten is önfeláldozó módon, éjjelnappal a haldokló mellett volt. Megitatta Rózát, ha úgy gondolta, érkezett az itatás ideje. Még ha Róza aludt is, felkeltette, és ha gyenge erőszakkal is, de belediktálta a fél kancsó vizet. Aztán, mint minden reggel, pontosan fél nyolckor megigazította a vánkost a haldokló feje alatt, ha kellett, ha nem, mert így látta kislány

korában az Irgalmasoknál. Azok pedig tudják, mit tesznek, mert kitanították őket a halk szavú máterek. Az önfelelt ápolásnak az is része volt, hogy az Aranyszívű a hét nap alatt összeszedte a házban található holmit, amit az éj leple alatt átcipelt magához – ha már nem talált készpénzt, a fene egye meg.

– Rozikám drága – derült fel az arca, mikor a haldokló véletlenül magához tért egy pillanatra. – Hol tartod a pogácsaszagga-tót, kedveském, már napok óta keresem?

– A nyári konyhában, a stelázsin – lihegte a beteg, majd újra elvesztette eszméletét.

A fekete, selyem gyászruhának, amit Róza szekrényében talált, nagyon örült Kállai néni: alig kellett rajta valamicskét igazítania. Derékban egy kicsit ki kellett engedni, és a hosszából fel kellett varrni kétujjnyit. A tésztaszűrőnek meg a káposztareszelőnek is megörvendett: jó lesz tartaléknak. Meg, ha elgondolja, dísznek is nagyon jól mutatnak a sparhelt fölött. A kaszakóért meg ad Danziger két deci olajat. Sőt, ha a fiatal segéd szolgálja ki, tán hármat is kimér neki az üvegbe...

Aranyszívű Ica néni a bérmakeresztlány mellett állt, szorosan, mint a szíami ikrek. Lássa mindenki – akit illet –, hogy ő is érde-mel valamit a jussból.

Lócs nénit, a pribékek elöljáróját sem kellett féltetni, őt sem a mai gólya költötte. Nem tetszett neki a két asszony versengése a pénzért. Egész úton feléjük pislogott, mint egy gyanakvó karvaly. Azok a némberek bizonyára elfelejtették, hogy ő is itt van az egész gárdával; nekik aztán igazán jócskán jár abbó' az örökségbü'! Hiszen ők adnak rangot egy igazi, tisztességes temetésnek! Ezerráncú, könnyes arccal a másik kettőhöz csatlakozott, közel a két ministráns mellett ziháló Koltai atyához.

– Ó, jaj! Király Róza, itthagytá'! – sikoltotta az égbe a mámi, hogy a helyi önkéntes tűzoltók eldobtak kapát-kaszát a földeken, s szaladtak a szertárba, befogni a lajtos kocsit.

– Itthagytááá'! – visszhangzott a kórus.

– A búűnök mocsarááabaaa'! – cifrázta tovább Mari néni tor-kaszakadtából.

– Csarááábaaa! – fújta tovább a dalárda.

Szegény plébánost annyira megijesztette a feneketlen gyász ilyen demonstratív megnyilvánulása, hogy beteg szívét felejtve hirtelen szaladni kezdett a sírgödör felé. Az öregasszonyok a menet közepén csodáról kezdtek suttogni, hisz’ alig bírtak lépést tartani a papjukkal.

Zihált Koltai atya, de Isten segítségével levezette a gyászszertartást. A végén összeszedte maradék erejét, megszentelte a korporsót, s a sírásók máris fürgén lapátolhatták vissza a földet – már nagyon szenvedtek a szomjúságtól. A törődött plébános a ministránsokra támaszkodva lassan visszaindult.

Szegény Hajagos harangozó forgatta a fejét, vaj’ melyik gyászoló kezében tűnik fel egy reményre jogosító buksza, ki ad pénzt a sírásóknak, és ki fizeti ki a siratóasszonyokat, holott azok máglyahalált érdemelnének.

A holló is érdeklődéssel báméskodott a fűzfa tetejéről. A rigó türelmetlenül pislogott fészke felé, remélve, hogy az öreg madár nem akar az ő ingatlanán éjszakázni.

A sírásók már a fejfát is a helyére illesztették, és talicskába rakták az ásót-csákányt, mikor hozzájuk lépett Leipziger úr, és pénzt számolt a kezükbe. Azok megköszönték, s nagy iramban elkattogtak a szerszámosbódé irányába.

– Hohyhogy Leipziger úr fizeti ki a sírásókat? – csodálkozott a harangozó.

– Mert az ügyvéd engem bízott meg – válaszolta a férfi egykedvűen. – És itt van a maga borraivalója is – számolt pár bankót Hajagos kezébe.

– És a többiek, ők mit kapnak? – kíváncsiskodott tovább.

– Nem titok: semmit. Király Róza az egész vagyonát a megyei gyermekórházra hagyta.

Pali bácsit ez már nem érdekelt. Visszafele menet szeretettel tapogatta a pénzt a zsebében, s kérte a Jóistent, hogy sok-sok ilyen szép temetést adjon neki.

Löcs Mari néne is meg volt elégedve. Mikor átvette a köteg pénzt, együttese árgus szemekkel körbeállta, de elkeseredve csak

annyit láttak, hogy a bugyelláris villámgyorsan eltűnik a száz szoknya valamelyik bugyrában. De azért Mari mámi biztatóan hunyorított nekik, mintha jelezné, hogy később elosztja a pénzt, csak nem akar Leipziger úr előtt ilyesmivel foglalatoskodni. A siratóasszonyok elszontyolodtak: ismerték az eljárást. Gondolataikba merülve, komoran battyogtak Lócs Mari után. Pedig ekkor lett volna igazán okuk jajgatni – de ők némán, sötét arccal ballagtak a temető kijárata felé.

A süket holló is elunta magát. Immár nem történik semmi a következő temetésig. Talán jövőre, ha kifaragják Róza sírkövét. Akkor egy reggel majd kijön ide Leipziger úr, és letesz egy kis darab követ a márványlapra. Rajta kívül úgysem fog senki sem erre tévedni. A fekete madár nagy nehezen feltápáskodott a szűk fészekben. Egyenként nyújtogatta elzsibbadt lábait. A rigó közelebb lebbent, a szomszédos fára. Kéretlen látogatója barátságosan ránézett, mintha megköszönné a kedves meghívást. Kényelmesen, állva még kipróbálta üresjáratban a repülőízmaít, aztán hirtelen égnek lebbent, s lomha szárnycsapásokkal a torony felé indult.

Döme Barbara versei

A házam

*Mindenütt jó, de főleg máshol,
ahol csak más anyja van,
más apjával hálsz részegen,
indigóval másolt panelházban ébredés délben,
tegnapi kínai kaja erőspistával.
Múlt idő a mosatlan borospohárban,
hideg kávé xanax-szal karcolja a torkot:
fázol, fázom, fázunk.*

Föld

*Nézem a földet, kifordul magából,
magasodik a gödör szélén,
gyászpermetté lesz,
sárgolyó
koppan
titi, tá, tá, tá, titi meg valami...
Ritmustalan,
sír,
szeretőd teste férgeké.
A föld,
orgazmus, lapátfém.
Koszorúkból vetett nászágy.*

Cserepek

*Üvegcserep-szőnyeg a konyhakövön,
talpamon folyik ki a megsavanyodott múlt,
akár repedt hordóból a bor.*

*Töltök a pohárba,
papucsorral piszkálok a törött üveget,
gátat emelek belőle,
már egymás hátát sem látjuk.
Dörög az ég, vihar lesz,
ajtómon kopogtat a Teremtő.*

Tihanyi Lajos (1885–1938) festménye: Kosztolányi Dezső portréja

Nagy-Laczkó Balázs

Vadragadás

Az egész úgy kezdődött, hogy a professzor egy kriptozoológiai konferenciáról hajtott hazafelé a negyvenhetes úton. Szórakozásképpen elképzelte magát egy baleset áldozataként a jelentést tevő rendőr szemével.

A sofőr egyedül ült a volánnál – mégis ki mással ülhetett volna még a volánnál? Hányan szoktak vezetni egy személygépjárművet egyszerre? Öten?

A sofőr ketten ült a volánnál, és füttyült a realitásra: bal karjai a veszélyes útszakaszt jelző táblába kapaszkodtak, míg az egyik jobb kar váratlanul berántotta a kéziféket. Ugyanebben a pillanatban a másik jobb kar abbahagyta a comb vakargatását – a professzor ekkor valóban abbahagyta a belsőcombja vakargatását, s komolyan eltűnődött azon, hogy ezzel az örökös viszketegséggel orvoshoz kellene mennie.

A baleset kiváltó oka a sofőr előtt váratlanul megjelenő döglött nyúl lehetett, mely hirtelen irányváltásra kényszerítette a személygépjármű vezetőjét – már a második nyúldög mellett haladt el ekkor. Tavasz volt: ilyenkor az üregi nyulak nem bírnak a hormonjaikkal, a hímek tesztoszteronfelhőbe burkolózva indítanak gyilkos rohamokat egymás ellen. Gyakorlatilag mindennek nekimennek, ami kicsit is hasonlít egy vetélytársra vagy egy potenciális szexuális partnerre. Ilyenkor még a macskák sincsenek biztonságban. Vajon ez a dög itt az úton éppen üldözött valakit, vagy üzött vad lehetett? Szerencsétlen egész biztosan nem számított a román kamionosra szombat este.

A baleset kiváltó oka a kanos nyúl tetemének váratlan felbukkanása lehetett – a professzor elképzelte, ahogy egy medvenagyságú nyúlzombi ráveti magát az előtte haladó szürke Suzukira, lesodorja az útszéli árokba, majd magáévá teszi. Immár a harmadik döglött nyúl mellett haladt el. Az új utakba már békaös-

vényeket is építenek, kis alagutakat, amelyek az úttest alatt kötik össze annak két oldalát. A professzor nehezményezte, hogy bezeg nyúlalagutakat nem építenek, miközben egy ekkora állat kárt tehet az autóban, amire még a legkövérebb varangy sem képes. Na és fácánösvény, őzátjáró, szarvasalagút?

Természetesen tisztában vagyok azzal – játszott le egy vitát fejben a professzor –, hogy a nagyobb vadak nem szívesen választanák az alagutakat. Ezeket az állatokat vadfelüljárókra szükséges terelni, az utak elkerítésével. Igen, tudom, hogy az autópályákon ez így is van, de mi a helyzet a vidékkel? A vidék vadjai nem érdekelnek törődést? Nem elég, hogy nálunk még autópálya sincsen, a vadjaink is dögljenek meg? Bezzeg a Dunántúlon még az őznek is jobb dolga van, mint Békésben. Vagy talán egy alföldi fácánélete nem ér ugyanannyit, mint egy budapestié?

A professzor hirtelen félreállt egy buszmegeállónál. A kiváltók: egy újabb nyúltetem. A professzor feszült lett ettől az újabb néhai nyúltól, érezte, ahogyan a vér elhagyja a kezét és a lábfejét, hogy biztosabb menedékre leljen a törzsében.

Hát legyen – sóhajtott egyet, majd leállította a motort, hogy odamenjen a nyúlhoz. Az állat nem volt nagyon rossz bőrben, első ránézésre a fejét kaphatta el az autó, ha ugyan elkapta valami. A nyúl semmiféle sérülés nem látszott, legyenek sem dorgták be, és teljesen egészségesnek tűnt, leszámítva azt az egy dolgot, hogy szinte biztosan halott volt. A professzor felhúzta a gumikesztyűjét, és elővett egy steril, légmentesen zárható zsákot a csomagtartóból. Miután bezsákolta a nyulat, ráírta az aznapi dátumot, illetve a GPS-koordinátákat. Betette a nyulat a csomagtérbe, beszállt, majd felírta a noteszába is az adatokat, kiegészítve pár megjegyzéssel az előző tetemekre vonatkozóan, valamint az időjárési adatokkal is.

A professzor hazaért, kitette a műhelybe a zsákot, majd szisztematikusan fertőtlenítette a kocsit. Nagyon alaposan letusolt, felvette az egyszer használatos műtőruhát és szájmaszkot, majd visszatért a műhelybe, hogy hozzálasson a boncoláshoz. Hamar megállapította, hogy a nyulat valóban elütötték, de az ütés nem

a fejét érte, hanem a medencéje tájékán kapta el az állatot. Már majdnem átért a túloldalra – gondolta a professzor –, amikor a jármű eltalálta a fenekét – nézegette a lenyúzott állat széztúzott farizmát –, az ütés erejétől pedig megrepedt az egyik csípőlapát. De ez még nem lett volna végzetes – okoskodott tovább –, ám az ütközés erejét nem nyelték el az izmok és a csípő, így tovább haladva eltörte a nyúl egyik csigolyáját is. Megnyekkent, kampeca nyulacska – gondolta a professzor, aki úgy vélte, most már igazán megnyugodhatna, hiszen a kérdéseire kapott válasz kielégítő. Azonban a feszültség, mely a buszmegálló óta nyomta a gyomrárt és a szívét, továbbra sem múlt el. A professzor tehát metszetet vett az állat belső szerveiből és a vázizmából. Kitenyésztésre egy-egy Petri-csészébe mintát vett a nyúl bőréből, vizeletéből, béltartalmából, nyálából és véréből. Teljesen meg volt győződve arról, hogy a nyúl semmivel sem lesz betegesebb vagy egészségesebb, mint bármelyik másik nyúl, amelyik most éppen az üregében szunyókál. Elnézte az előtte lévő testet. Friss volt, nem mutatta a bomlás legkisebb jeleit sem, és nagyon is gusztusosnak látszott. A professzor még soha életében nem evett vadnyulat – és ettől a gondolattól végre elkezdett feloldódni benne a feszültség.

Egy héten belül meglett a metszetek és minták patológiai eredménye: a nyúlnak kutya baja sem volt, leszámítva az üregi pestist, aminek csak a neve riasztó, valójában az üreglakóknak éppen olyan hétköznapi nyavalyája, mint nekünk a nátha. Aztán meg bélférges is volt, de ez minden vadnál természetes. Végül az agyvelejében megtaláltak egy nyulaknál szintén nem szokatlan parazitát, mely az emberre teljesen veszélytelen, és a nyúl sem érzel belőle mást, csak hogy nélküle pirosas, vele meg kékes árnyalatban játszik előtte a világ. Egy nyúlnak ez igazán nem sokat számít.

A professzort különösebben nem lepték meg az eredmények. Sőt, az igazság az, hogy nem is igazán törődött már velük. Élete első nyúlparikása istenien sikerült, amihez hozzájárulhatott a lopás izgalma is. Mert igen, a professzor tisztában volt azzal, hogy nem lett volna szabad elvinnie a nyulat, még ha a tudós ember megismerési kényszere is vezérelte erre. A dögölt nyúl a terüle-

ten illetékes vadgazdaságé vagy valami ilyesmié, vagy az útkezelőé, vagy az önkormányzaté, esetleg egyenesen állami tulajdon vagy a gyepmester jussa – a professzor mindenesetre tisztában volt azzal, hogy a nyulakat ő bizony lopta. Nyulakat, ugyanis a professzor rákapott a tavaszi úttestek gyümölcsére. Kezdetben, mint a komisz gyerek, csak akkor állt meg, ha biztos volt benne, hogy senkinek nem szúr szemet. Volt, hogy hajnalban, az egyetem felé menet vette észre az útszéli tetemet, és egész nap azon izgult, vajon hányan hajtanak majd át rajta, mire este visszautazik. Vajon szemet szúr majd egy vadásznak, aki szól az útkezelőnek? Csak ma ne vágják még le az árokperti füveket! – fohászkodott. Sokszor nem volt szerencséje: a legtöbb jószág nem átallott az út közepén kipurcanni. Másokat tömegével gázoltak laposra. Nem volt valami szép látvány az ilyesmi, de a professzor számára teljesen megszokottá, sőt egyenesen ingerlővé vált a kifordult belsőségek és a napon érett húsok látványa. A transzíripiros lett az új kedvenc színe.

A professzor az egyik hétvégét arra szánta, hogy gondosan sterilizálja a csomagteret. Könnyen tisztítható szilikonnal vonta be, és az eldobható gumikesztyűket vastagabb vulkanizált gumira cserélte, amely jól tűrte a mosást. Hamarosan rájött, hogy a nyúlak kifejezetten jót tesz, ha egy kicsit állni hagyják az útszélen, és az ütközés sem árt többet a húsnak, mint a klopfolás. Persze a professzor nemcsak nyulakat gyűjtött, hiszen őt is ugyanúgy gyönyörködtette a változatosság, mint bárki mást – elég, ha csak a fiatal hallgatókra vagy a doktoranduszaira gondolunk. A fácánt sajnos sokan mások is összeszedték, ám a fürjet, sünt mintha észre sem vennék az autósok. A professzor a könyvtárban, két előadás közötti szabad idejében szívesen lapozgatta a régi néprajzi közleményeket. Egy 1897. évi közlés szerint az Al-Duna vidékén a sündisznó kedves csemege, mit a helyiek sárba hempergetnek, majd a parázs alá tesznek, mint manapság a krumplit szokás – a professzor alig várta, hogy kipróbálhassa.

Miközben egyre több időt szánt az utak bejárására, egyre több érdekes szociológiai megfigyelést is tett, melyek mélyen elgondolkodtatták. Az emberek egy része, ha egy vad eléjük pattan, mindent

elkövet, hogy az ütközést elkerülhesse – gyakran az életüket kockáztatják, és nem gondolnak bele, hogy a szembejövő sávban közeledő teherautó talán kellemetlenebb benyomást tehet a szélvédőre, mint egy fogolymadár. A másik részük azonban úgy száll bele a vadakba, mint egy igazi ragadozó – és többnyire azok is. Ezek a sofőrök a sikeres ütközés után gyorsan visszatolatnak, félreállnak, és már teszik is be a vadat a hátsó ülésre. A professzor igazán azt találta érdekesnek, hogy ugyanazok a vezetők, akik minden további nélkül – akár váratlan manővereket is igénybe véve – elcsapnak egy kisebb jószágot, teljesen nyugodtan továbbhajtanak egy más által elütött tetem mellett. Vajon a másik vadász zsákmányát tisztelik ezekben, vagy az emberek zömét csak tényleg az csábítja igazán, amit maga ejtett el? Esetleg a frissesség kultusza bujkál e mögött, mely nem engedi a japánnak, hogy megigya a kétnapos tejet? Pazarló népség – vélte a professzor, és büszkeség töltötte el, hogy ő maga képes felülemelkedni ezeken a primitív és az egész Földre káros elképzeléseken.

– Az ember mindenevő – szónokolta az egyik előadása közben –, gumós zápfogaink, emésztőrendszerünk sajátosságai mind erre predesztinálnak minket. De melyik életmód áll legközelebb a mindenevőséghez? A ragadozóé vagy a növényevőé? Már az általános iskolában a fejetekbe verik, hogy az ősember vadászó-gyűjtőgető volt – mennyivel jobban hangzik ez, mintha azt mondanák, hogy dögevő. A modern ember álszent erkölcsisége áll e felfogás mögött, és nem a tudományos tapasztalás. Ki az okosabb: a keselyű, amely türelemmel kivárja a biztos falatot, vagy az oroszlán, amely minden erejét feláldozza egyetlen rohamért, hogy utána lusta hiénák martaléka legyen a zsákmány, mert neki már nincs ereje megvédeni tulajdonát? A disznó okos állat, ő is mindenevő, és bizony nem szégyenlős, ha enni kell. A házi sertés eszelebb, mint a kutya. Az ősember jól gazdálkodott az erejével, dögöket evett, összetörte a tetemek csontját, hogy kiszívja a velőt, mely táplálta fejlődő agyát. Így lettünk okosak, a lustaság és fortély, a dögevés kellett hozzá. A növényevők egész nap esznek, folyamatosan, amíg csak ébren vannak, utána meg csak emésztenek és emésztenek, hogy jól elgázosítsák egész boly-

gónkat, nem marad felesleges energiájuk játékra, filozofálásra. A ragadozó sem tesz másképpen: élete örökös feszült koncentráció, nincs helye a fantáziálásnak. Az ember, miután megtalálta a döglött orrszarvút, ha nem volt finnyás, két hétig jól volt lakatva, és annyi ereje maradt, hogy kénytelen volt találni magának valami – kezdetben hasztalannak látszó – kreatív elfoglaltságot. Ezt nevezzük művészetnek, amely megszülte az első szép és csak a faragás öröméért megszületett dárda- és nyílhegyeket, amik aztán – milyen meglepő – hasznosnak is bizonyultak.

A professzor ugyan nem aratott osztatlan lelkesedést elméletével, az egyetem mégis támogatta az új kutatási területet, aminek hatására disszertációk sora született a dögevés pozitív hozadékairól. A professzor hiú ember volt, mint mindenki, aki túl sok időt tölt fiatal felnőttek elnyomásával. Mindent megtett, hogy szert tegyen egy hangzatos becenévre a katedrán, mint a „Hiéna”, a „Sakál” vagy a „Keselyű”. Ez utóbbi érdekében még egy kis keselyűfiókat is örökbe fogadott a helyi vadasparkból. Közben azt is megfigyelte, hogy egyre jobban érzi magát a bőrében, és mind kevesebbet betegszik meg. A változatos étrend – azaz a természet ölen hizott szárnyasok és tappancsosok – teljesen helyére rázta még fiatal korában megromlott emésztését. A vadzsiradékoktól a körme és a haja fényes lett, pattanásai eltűntek. Ehhez hozzátartozott az is, hogy a sok fel-alá kocsikázgatás miatt egyre ritkábban volt alkalma – és pláne kedve – az egyetem környéki kocsmákban kávézni és sörözni. A „vadászatok” felélénkítették, korábbi tunyasága messze szállt – az utak lesése egészséges belső stresszel öntötte el, kar- és mellizmaiban lüktetett a dopamin – egyszóval az élete új, eddig ismeretlen értelmet nyert.

De a professzor tudta, hogy semmi sem tarthat örökké: elmúlik a tavasz, a nyár, és elmúlik egyszer az ősz is. Eljön a tél, és nem lesz vad-, sem más tetem – mert kár volna tagadnunk, hogy a professzor, mint minden magára valamit is adó dögevő, már a kutyákat és a macskákat sem különböztette meg: egy tálra valók voltak azok is. A professzort az előtte felderengő vadszünetes tél azonban nem csüggesztette el, csak újabb ötletekre sarkallta: a gyűjtött vadak prémjét, fogát és csontjait gondosan félretette, hogy legyen mivel

elütnie idejét az unalmas téli estéken. Így is lett, a professzor egész télen bőrmunkákat tanulmányozott és készített, cserzett, varrt, míg merő szőrmebunda lett belül az egész ház, csupa kandalló előtti puhaság és melegség, amely édesen csiklandozta a meztelen talpakat, további vetkőzésekre ingerelve.

A csontokból késnyelek, gombok, fésűk lettek, az inak újonnan feltalált játékos hangszerek húrjaivá váltak, és a belsőségek, hájak sem vesztek kárba: a műhelyben a mezők vad gyógynövényeivel illatosított szappan főtt. A csombormentát különösen megszerették azok, akik azt kaptak ajándékba karácsonyra.

A következő tavasszal a professzor már semmit sem hagyott kárba veszni. Naphosszat fel-alá járőrözött, otthagya az egyetemi katedrát – a prémpiac és szappanértékesítés sokkal jövedelmezőbbnek bizonyult, mint az oktatói állás. A professzor kis lapátjával a legszéttrancsírozottabb maradványokat is felkaparta az aszfaltról hajnalban vagy éppen éjjelente – ilyenkor volt a legcsendesebb az út –, és már attól sem zavartatta magát, ha látják, mit csinál. Az agyonnyomott tetemekből pástétom készült ősoreg receptek alapján, míg a belsőségek fölött régi boszorkányos könyvek latin igéi szólaltak meg. A professzor ugyanis rákapott a bűbájosságra, mely különösen népszerűvé tette a szomszédság körében.

Egy este a professzor szokásos járőrútján volt a negyvenhetesen. Furcsa este volt, nappal még böjti szelek szárították az út húsát, este már felhőkkel takaróztak a fázós csillagok. Köd volt, tejüveg köd – és csend. A professzor megvakarta a belső combját a maga varrta bőrnadrágban. Kedves keselyűje az anyósülésen trónolt, együtt szimatoltak a lehúzott ablakok mellett. A fázós estben kissé összébb húzta vakondprém kabátját. A keselyű, hogy ne fázzon, átlépkedett a prof ölébe. Így ültek ketten a volánnál, amikor meglátták az előttük álló autót. Óvatosan kerülték ki, nehogy bármit is elszalasszanak. Az autó előtt egy fiatal pár fázósan, rövid ujjúban tüsténkedett valami felett. A professzor és a keselyű közelebb hajolt az ablakhoz. Egy kövér döglött borz volt az.

– Knyááá! – mondta kelletlenül a keselyű. Lassan továbbhajtottak.

Chinua Achebe versei

 Biernaczký Szilárd fordításában

Biafra, 1969

*Itt volt először is
Biafra, azt mondják, mint egy finom mívű
Ábra nagy méretben keményfába faragva.*

*Falánk fehér hangyák
Telepedtek rá, és megették
Hatalmas tüzelésre kész lábát
Elhagyva nagy lendülettel
A vontcsövű, kiürített madárijesztőt.*

*És nap-sújtotta hullámok jöttek, és örülten vertek
Felzabált lába körül ástak
Addig hogy millió darabban lehullt a földre
Így libbent vidáman el
A hideg partokon – csupán térképészek
Jelölte partvonal maradt
Ebből az elfeledett hatalmas lövész helyből.*

*Napjainkban ismét fájdalom és
Valami maró por szaga
Borítja be. És dühös kártevők
Fél évezrednyi hódítástól
Felbátorodva, új olaj-osztalékokat
Kiszipolyozva, itt vannak fekete torkán
Elszorítva a vér és a nyirok keringését
Kezén és alultápláltságtól dagadt lábán.*

Afrikának harmadszorra is Meg kell születnie?

Collected Poems, 20–21. old.

A biafrai háború, amely az igbók földjén található olajmezők birtoklásáért folyt a legnagyobb nigériai etnikumok, az iszlámhitű hauszák (és fulbék vagy másként: fulánik, fulok), a részben iszlámosodott, részben keresztény és animista vallású jorubák, valamint a keresztény igbók között, az egyik legszörnyűbb 20. századi afrikai emberirtást eredményezte. Bár eltérések a becslések, talán akár egymillió áldozatot is követelt (a háború első heteiben északról sorozatosan érkeztek olyan szerelvények az igbo fővárosba, Nsukkába, amelyek vagonjai levágott fejű igbo holttestekkel voltak telítve). Achebe sosem tudta megemészteni e borzalmakat. Erről vall utolsó, halála előtt egy évvel megjelent életrajzi könyve is (There Was a Country. Personal History of Biafra, 2012, London, Allen Lane), amelyet erőteljes támadások értek az északi, iszlám hitű hauszák, e szörnyűségek elkövetői részéről. Verseskötetében is egy egész ciklus reflektál Biafrára. Az általunk lefordított költemény néhány jellegzetes tényanyagot tartalmaz mozaikdarabból áll, ezekből összefűzött költői képsort foglal magába, mintegy háborús szilánkok halmaza, amely a megemészthetetlen eseményeknek állít mementót, miközben a háború utáni időkben felbukó haszonélvezőkre is utal.

Virrasztás Okigbóért (*A Wake for Okigbo*)

*Kit szeretnénk megtalálni?
Kit szeretnénk megtalálni?
Okigbót szeretnénk megtalálni!*

Nzomalizo!

*Elment ő tűzifáért, jöjjön hát vissza.
Elment ő, hogy vizet hozzon, jöjjön hát vissza.
Elment ő a piactérre, jöjjön hát vissza.
Okigbót szeretnénk megtalálni!*

Nzomalizo!

*Kit szeretnénk megtalálni?
Kit szeretnénk megtalálni?
Okigbót szeretnénk megtalálni!*

Nzomalizo!

*Elment ő tűzifáért, de Ugboko nem vihette el.
Elment ő a patakhoz, de Iyi nem nyelhetette le.
Elment ő a nagy piacra, tartsd hát akkor tőle távol
a piactér tumultusát!
Elment ő a háborúba,
Ogbunoke, kérlek, hogy térj ki te öelőle.
Okigbót szeretnénk megtalálni!*

Nzomalizo!

*Hogyan hozza haza a tánc azt, aki értünk táncol?
Hogyan hozza haza a háború azt, aki értünk harcol?
Olyan valaki, akiért egyre kiáltozunk
Van valami, amit egyedül ő tehet meg
Okigbo az, akiért kiáltozunk.*

Nzomalizo!

*Légy szemtanúja a táncnak, hogyan érkezik
A háború, hogyan robban ki
Bár a táncpartner sehol se található
A bátor se látható a csatában
Megint van valami, amit csak ő tehet meg?
Okigbo az, akiért kiáltozunk.*

Nzomalizo!

*A táncnak hirtelen véget vetnek
A szellemtáncosok zárják táncukat és tovaindulnak
délidőben
Eső áztatja a bátor férfit, a kétfenekű dobot!
A flóta eltörött ahogyan felemelte a szellemet
A zenei figura széttörött ahogyan kísérte a lábat
ritmusában*

*Derék férfi a véreből!
 Derék fia Igboföldnek!
 Derék férfi ennyi sok vér közepén!
 Gazdagság birtokosa a szellemek lakhelyén
 Okigbo az a férfi, akiért kiáltozunk!
 Nzomalizo!*

Christopher Okigbo (1932–1967) emlékére igbo nyelvből
 fordította Ifeanyi Menkiti.
 Collected Poems, 27–28. old.

Gergely Ágnes szerint Petőfi és Radnóti mellett a biafrai harcokban elesett Christopher Okigbo (egyetemi tanár, a küzdelmekben őrnagyi rangot viselt) az elmúlt századok harmadik költő mártírja. Költészete (bár ugyancsak soványka kötetre való) a világirodalom jeles része, szerzője halála az egyetemes kultúra nagy vesztesége. Achebe biafrai ciklusának talán legszebb darabja e költemény, amely több vonatkozásban is afrikai hagyományokra, népköltészeti formai megoldásokra épül. A refrénnek tűnő, bár le nem fordított, talán helyeslést kifejező igbo szó (Nzomalizo) valójában az afrikai népdaléneklés sajátos módjára utal, amennyiben a szólista éneksorát követően arra (reszponzorikus formában) mindig a kórus válaszol. Hasonlóképpen folklorisztikus vonás a sok sor- és strófaismétlés, amely a hagyományos igbo temetési szertartásból származik (Kit szeretnénk megtalálni?). A zenére és táncra utalás is a hagyományos temetési szertartást idézi, amelyből kibontva Achebe egy igen egyéni hangvételi személyes búcsúzóit illeszt költeménye végére.

A bika és a kócsag

(Bull and Egret)

*Egy reggel a Nsukka felé
 vezető hintázó úton
 hetven mérföldes sebességgel haladtam
 s utamba akadt egy hatalmas bika,
 formájában és a fogathoz kötve
 annyira nem fulani marha –
 sovány, hosszú szarvú, háromszög*

*pofájú – amelyik jött az északra fekvő
poros szavannák felől az együtt terelt
sokasággal... Nehéz
volt ő, magányos, sötét
és hallgatag, egy törzsből,
amelyről azt mondják, lassú kihalásra
ítélte a sors. Nyomában járt
a kócsag, egy dicsérő-énekes
szándékával, tiszta fehér
az egész nyaka, magas végtagokon
sétált, bár nem magasabbakon
mint gazdája hozzákötött lába...
Páratlan telhetetlenség volna valóban
elhagyni a határtalan zöld birtokokat
egy csip-csup törvényszegés bűvöletében
a számomra meghagyott veszedelmes aszfalton...
Az én vashangú örült robogásom
széttörte fenséges vonulásukat, majd
durván visszarúgott szívemhez,
amint sietős pánikban összeterelte
nehézkes járású szarvasteheneit,
így suta sietségben, kétségbeesetten,
oly szörnyen hozzáférhetetlen
voltam. Meg kellett volna éreznem,
méltatlan ilyen csínyekkel zaklatni
a nemes öreget, és láttam megszentelt
szűkderekű szétnyílt ruháját, énekese tán
már nem boldogul olyan jól... Két
gyors ugrás, szárnycsapások és ott állt
biztonságos testhelyzetben, épen
a barna agyagon... Nem tudtam
elviselni, hogy oly hűségesen bánik
ezzel a hűtlen gyorsaság-emberrel,
biztonságomra törekedve, kitágult torokkal
zengve még most is nagyfejű Öexcellenciája
maradék dicséretét, majd csalódottan menetelve*

*most már egyedül a halál csapdájába...
Sajnálkozhattunk, a bika és én,
a mi különös ostobaságunkon...
A napfelkeltekor általa irányított menetelés,
nem kétséges, megszüntetheti a robogásom
okozta lármát, és a vidám
kócsag ismét folytathatja
az ő örök hercege,
a mennyei szarvasmarha-kullancsot
oly nagy gazdaságban adományozó
bika iránti megakadt hízelgését.*

Collected Poems, 47–48. old.

Achebe telitalálata ez a költemény, amelyben a modernizáció és az elmúlóban lévő régi világ allegóriája rajzolódik elénk. Achebe autóval hajtva felzavar egy kihalófélben lévő törzsbe tartozó és az úton marháit vezető öregget, aki utóbb csak nagy nehezen tudja összerelni szétszaladt állatait, s mintegy képletesen egy kócsag kíséri, amely, úgy véljük, a hagyományos énekest (grio) jeleníti meg, jóllehet Achebe verse végén az nem az öreg, hanem a főállat, a bika dicséretére rendeltetik. A költő persze lelki-furdalást érez, amiért száguldozott az úton (így suta sietségben, kétségbeesetten, oly szörnyen hozzáférhetetlen voltam). Amikor a költő tudomásunkra hozza, hogy az öreg nem fuláni, hanem igbo bikát hajt, ezzel arra utal, hogy nem a biafrai gyilkosságokat elkövető iszlámhitű nagyállattartó pásztor nép képviselője és annak állatai akadtak az útjába.

Keselyűk (Vultures)

*Szürkeség és ködszitalás
egy csüggedt pirkadat idején
nem zavartatva a napszünet
hírnökeitől egy keselyű
telepedett le magasan egy halott fa
törött csonkján fészkelte párjához
szorítva bársonyos, behorpadt*

*fejét, kavics a tollazat
halmában gyökeret verő
száron, szeretettel hajlik
övéihez. Tegnap összeszedték
egy duzzadt tetem szemét
a mocsaras árokban, és megették
a bélben talált dolgokat. Teljesen
telítődve elültek a csonkon
számon tartva a kivájt maradékot
hideg teleszkopikus szemük
könnyed látókörében...*

Furcsa

*valóban hogy a szeretet
ilyen sajátos módon
kiválaszt egy sarkot
abban a csonkkamrában
berendezkedik és összekuporodik,
talán még el is alszik – arccal
a fal felé fordulva!
...Így a Belsei Tábor
parancsnoka hazafelé tart
e napon szőrös orrllyukaiba
rebellis módon beleszáll
az emberi sült szaga megáll
majd az út menti édességboltnál
csokoládét felmarkolni
zsenge sarjadékai számára
akik otthon várják az Apuka
hazatérését...*

*Dicsérd a bőkezű
gondviselést, már ha van,
még ha egy szörnyeteg is
nyújtja szentjánosbogárnyi
gyengédségét egy kegyetlen szív
jéghideg vermeibe tokosítva*

*vagy inkább a kétségbeesést,
amiért ama családi szeretet
igaz csírájában a gonoszság
örökkévalósága rejtőzik.*

Collected Poems, 51–52. old.

Döbbenetes erejű párhuzam a természetben egy emberi tetem szemét felfaló keselyűk és a közvetve kannibalizmussal megvádolt katonai parancsnok között. Mindezt még drámaibbá festi az, hogy a parancsnok ezután csokoládét vásárol a boltban fiókái számára: szentjánosbogárnyi családi szeretet a gonoszság örökkévalóságával szemben.

A nigériai igboföldről származó (és minden kritikusa szerint Nobel-díj érdemes) CHINUA ACHEBE (1930–2013) kevés verset írt, akár csak „nemzettársa”, a Nobel-díjas nigériai joruba Wole Soyinka. Míg utóbbi kevés költeménye és néhány regénye mellett főleg színdarabokat alkotott, Achebe viszont világhírű íróvá növekedett. Őt regényi hagyott maga után. Közülük az egyik a legtöbb (több mint nyolcvan) nyelvre lefordított afrikai prózai alkotás (magyarul: Széthulló világ, 1983).

Verseiből is a prózai művekből már jól ismert tematika rajzolódik elénk, mintegy az író főbb problémafelvetéseinek sajátos és költőileg erősen átélt morzsáiként. Vagyis a költemények nagyobbbrészt az európai-afrikai érintkezéseket, illetve azoknak nehézségeit, az afrikai hagyományokat hozzák felszínre, illetve a biafrai háborút helyezik a középpontba. Mindezek persze átszűrődnek Achebe eredendő kultúráján, amelyből a szülői házból szerzett hagyományismeret, az iskolai neveltetés, a katolikus vallás és persze a modern nyugati világ életvitelének megismerése (posztkolonialitás?) egyképpen nem hiányozhatott.

Voigt Vilmos folklorisztikai-műfajelméleti újításai közé tartozik, amikor korai tanulmányai egyikében felveti a narratív líra létezésének lehetőségét a népköltészetben. A hagyományvilág számos elemét, mozzanatát művészetébe és így költészetébe is beépítő Achebe esetében már egyszeri olvasás közben is szemünkbe ötlük: az igbo író és költő poétikai alkotásait legtöbb esetben egyfajta narratív késztetés hatja át, vagyis nem a közvetlen érzelmkifejezéssel meghatározható lírai jelleg dominál bennük. Más kérdés, hogy az elbeszéltelemek, a sajátosan életre hívott cselekményesség, a narrativitás mögött olyan

érzelmekkel telt költői feszültségállapottal szembesülhetünk, amelyre ha rá tudunk érezni, beláthatjuk, hogy a líraiság mégiscsak jelen van az igbo alkotó költeményeiben.

Versei közül (többszörösen bővített angol nyelvű gyűjteményes kötete 2005-ben jelent meg) olyan darabokat igyekeztünk kiválasztani, amelyek magyarul még nem jelentek meg, hiszen főleg Gergely Ágnes és Tornai József korábban már jó néhány Achebe-költeményt hozzáférhetővé tettek anyanyelvünkön.

*

BIERNACZKY SZILÁRD (1944–) Sugár Rezső zeneszerzés-növendékeként (1960–1967) kezdett bölcsésztanulmányokat (olasz, néprajz, magyar) az ELTE-n, majd néprajzból doktorált és szerzett kandidátusi fokozatot. Tudományos tevékenysége magyar és olasz témák (folklor az irodalomban) mellett főleg az afrikai szájhagyományokra és szájhagyományozott történelemre irányulnak. Oktatómunkájában (ELTE TTK 1984–1992, Károli Gáspár Református Egyetem 1993–2000, ELTE BTK 2002–) az afrikai kultúra (népköltészet és népzene), illetve a hagyományos történelem megismertetését tekinti fő céljának. Mint a Mundus Magyar Egyetemi Kiadó tulajdonos-igazgatója 1994 és 2010 között több mint kétszáz irodalmi és más különféle témájú szakkönyvet készített elő kiadásra. Jelenleg a Mundus Novus Könyvek (2011-től) ügyvezetőjeként főként afrikai (részben olasz) vonatkozású kiadványokat jelentet meg.

Számos önálló kötetet publikált, illetve tanulmánykötetet szerkesztett, bennük saját munkáival. Főbb művei többek között:

Afrikai népköltészet – egyetemes folklor. Összehasonlító műfaji vizsgálatok (ms, 1990); *Az afrikai eposz típusa* (ms, 1994); *Afrika Magyarországon – Magyarok Afrikában. Tudománytörténeti vázlatok – 1. kötet* (2017); *Az afrikai népek szájhagyományai. Adalékok az Európán kívüli kultúrák szövegtudományának vizsgálatához* (megjelenés előtt).

Florin Lăzărescu

Zsibbadtság

(részlet)

Fordította: Bertóti Johanna

12.

Stoican asszony az asztalra teszi az Evgheniétől kölcsönzött laptopot, és a képernyőről golyóstollal lemásolja egy papírra a Google-on talált listát a zarándokútra becsomagolandó tárgyakkal.

Útlevel vagy személyigazolvány.

„Megvan” – pipálja ki gondolatban.

Könyörgésben említendő élők és holtak névsora.

„Nem érdekel.”

Imakönyv és/vagy zsoltároskönyv (a csendes elmélyülés perceire).

„Nincs szükségem ilyesmire.”

Lehetőleg D-típusú, nagy kapacitású elemmel működő zseb-lámpa. A legtöbb kolostorban nincs elektromos áram...

„Csupa marhaság és felesleges dolog!” Felidegesíti a buta és hosszú lista. Röviden feljegyzi csak azt, amit arra érdemesnek tart: esőkabát, 100 eurósnál kisebb bankjegyek, nem romlandó étel, illetve hátizsák a hosszú és fárasztó utakra.

Aztán Stoican asszony előveszi a telefonját, és felhívja Zaharia urat.

– Valeria! Milyen kellemes meglepetés! Sejtettem, hogy nem haragudhatsz sokáig.

– De hiszen nem haragszom. Van egy kérésem.

– Mondd!

– Kérlek, telefonálj ma este minden tagnak, és hívd őket össze holnap reggel kábé tízre a kultúrházba.

– Visszajössz a kórushoz?! – tör ki Zaharia úrból az öröm.

– Nem, drága lelkem, el akarok búcsúzni! – világosítja fel.

Lefekszik, és mélyen alszik anélkül, hogy bármit álmodna. Másnap korán reggel bemegy egy turisztikai irodába, és jegyet vesz Szaloniki úticéllal. Beteszi a táskájába, és elmegy az előző este megbeszélte találkozóra.

Amikor a kultúrház udvarába ér, életében először valamiféle izgalom keríti hatalmába, attól fél, nehogy összeomljon a kórus előtt. Megáll, mélyeket lélegzik. Méltóságos pózba vágja magát, és a bejárathoz közeledik.

A lépcsőnél észreveszi az igazgató urat, amint idegesen cigarettázik. Stoican asszonyt meglátva mintha felderülne az arca, és messziről üdvözlí:

– Kezét csókolom, Stoican asszony! De jó, hogy látom!
– Jó reggelt! Én is örülök, hogy látom, mert rég nem találkoztunk.

– Kérem, ne hagyjon cserben, és segítsen valamiben!

– Szívesen. Ha tudok. Miről van szó?

– Jöjjön az irodámba, hogy négyszemközt elmagyarázzam.

Stoican asszony követi az épületben, és megfagy a vér az ereiben. A hallban egy asztal. Az asztalon koporsó. A koporsóban egy halott. Keze a mellén, mint minden halottnak, körülötte virágkoszorúk.

A kultúrház igazgatójára nagymértékű önimádat jellemző. Határtalannak is nevezhetnénk, ha néha nem gyengült volna az intenzitása. Ilyenkor olyan gesztusokat tett, amelyekből táplálkozva növekedhet, vagy legalábbis fenntartható az önimádata. A kisebb vagy nagyobb gesztusokat pedig – el kellett ismernie az igazgató úrnak – az utóbbi időben nem nagyon követte el. Az utóbbi időben gyalázatosan viselkedett a környezetével.

Már az év elején rosszul ment minden, már akkor mintha megérzett volna valamit. Január másodikán összeveszett a feleségével, mert az igazgató úr nem egyezett bele, hogy kimeszelje a lakást, és lecserélje a nappaliban a bútorokat. „Minek? Tavaly meszeltünk! Megint azt akarod, hogy hülyeségekre szórjam a

pénzt?” Ebből kifolyólag aztán bement a kultúrházba, és minden különösebb ok nélkül leszidta a titkárnőjét. Hogy túl híg a kávé, és hogy mégis mit művel, lenyúl a kávéból, és hazaviszi? Annak ellenére, hogy az igazgató kedvence volt – ezért is alkalmazta –, a titkárnőnek is megvolt a büszkesége. Következésképpen hagyta, hogy a helyi sajtóhoz kiszivárogyanak bizonyos belső iratok, amelyekből kiderült, hogy az igazgató úr az előző évben hatalmas összeget költött egy óriási márványtömbre, amelynek csak a negyedét használták fel a nemzeti költőnek a kultúrház előtt felállított szobrához, a többit pedig odaadta oktatási anyagként szobrászatot tanuló fiának. És hogy a márványtömb háromnegyedén kívül a szobor elkészítésére szánt pénz felét ugyancsak a fia kapta meg a szobrászattanárával kötött egyezség folytán, aki, mert megrendelések híján volt, és mivel eléggé felkopott az álla, belement az üzletbe.

Az újságírók az igazgató fejéhez verték a márványtömböt, ugyanis elkezdtek méricskélgni a szobrot, és látták, hogy tényleg nem egy, hanem négy-öt nemzeti költőnyi nyersanyagot vásárolt. Ráadásul a polgármesterbe is belekötöttek, akinek a közvetlen hatáskörébe tartozott a kultúrház. A polgármester behívta az igazgató urat, és megmondta neki, hogy nincs mit tennie, megvontja tőle a politikai támogatást, és a Számvevőszék kezére adja. A Számvevőszék nem zavartatta magát egyetlen márványtömb ellenőrzésével, hanem nekiállt átbogarászni az összes okmányt és az összes kiadást az utolsó kifizetett és a város illusztris személyiségei által meg nem tartott konferenciáig, három hónapig az intézmény épületébe fészkelve magát egy hivatalnoka révén. Az igazgató úr a beosztottakon állt bosszút, kényszerítette őket, hogy túlórázzanak, és keressenek bizonyítékokat a sajtó archívumaiban, hogy a szóban forgó kulturális események megtörténtek.

Körülbelül az év felénél, miután hogy, hogy nem, megoldotta a márványtömb, a konferenciák és általában a Számvevőszék problémáit, egy másik csapás érte: két nagy hagyománnyal rendelkező folyóirat, amelyeket arcátlan fiatalok vettek át, két recenzióban szétszedték az utolsó verseskötetét. Na, hallod, hogy ezek a tak-

nyosok ilyet tegyenek vele, aki harminchárom verseskötet szerzője, tagja az Írószövetségnek és másik két idevágó egyesületnek, több mint ötven nyelvre lefordították a verseit, három külföldi, koreai, szerbiai és örményországi város díszpolgára (a CV-je szerint), maholnap hivatalosan is nemzeti költő. Az még elmegy, hogy nem tetszett nekik az utolsó verseskötete, de a szerencsétlenek olyan címkékkel illették, amelyek az egész karrierjét érintették: „langyos költő” és „hivatalnok-költő”. A címkék akkor sem mentek ki a fejéből, mikor a vécére ment, nem hagyták aludni éjszaka. Mérgében ismét a beosztottjai életét keserítette meg, és annyira megkínozta őket, olyan világvégi hangulatot keltett, akkora feszültséget, mintha legalábbis egy atomerőműben dolgoztak volna, és nem egy szerencsétlen kulturális intézményben. Az eredmény az lett, hogy ő maga sem ment már be szívesen dolgozni.

A mentőötlet hirtelen jött, mintha egyenesen a Jóisten nyújtotta volna le segítő kezét, amikor Nichifor Rebengiuac költő, aki a kommunizmus alatt nagy sztár volt (de vagy húsz éve senki nem ismerte), és egyben az igazgató úr jó barátja, elhunyt.

Nichifor Rebengiuac halála alkalmat kínált neki arra, hogy felesleges csatározásokra pazarolt hosszú idő után újra kimutassa a szeretet apró jelét, ami viszont hatalmas löketet adott az ön-ímadatának.

Ezért nem restelt a Polgármesteri Hivatalban hajbókolni egy kört (mármint benyalni magát, ahogy néhány rosszindulatú beosztottja fogalmazott), hogy engedélyt kapjon „a tiszteletre méltó Nichifor Rebengiuac élettelen testét az intézmény halljában felravataloztatni”. Ily módon a város lakói „tiszteleghetnek a nagy költő előtt”, ami jó alkalom az elmélyülésre és az igazi irodalomhoz való visszatérésre.

Ami a tisztelgést illeti, senki sem jött el tisztelni. A kultúrház néhány látogatója, amint kinyitotta a bejárati ajtót, és belépve egy halottal találta magát szembe, keresztet vetve kereket oldott. Még a költő tiszteletreméltó korú, nyolcvankét esztendőös felesége sem volt ott mellette, hanem inkább azt választotta, hogy a

parkban üljön egy padon, és onnan hallgassa a költő zenei aláfes-téssel elhangzó verseit, amelyek egy fára akasztott hangszóróból szóltak. És hogy ott sírjon.

Az igazgató úr jóindulata, szeretetének csodálatos gesztusa mind hiábavalónak tűnt: nemcsak, hogy senki nem jött el a költő ravatalához, de saját magán kívül nem talált olyan személyeket, akik a halottas menetbe beálltak volna. A beosztottjai végre sarokba szorították, és visszautasították, azzal indokolva döntésüket, hogy nem szeghetik meg az igazgató úr belső szabályzatát, és nem hiányozhatnak a munkaidő alatt.

– Stoican asszony, kérem, ne hagyjon cserben! Emberekre van szükségem. Senkit sem találtam. Felhívtam vagy két középiskolát, hogy hozzanak el néhány osztálynyi diákot, de, bocsásson meg a kifejezésért, ezek manapság le se szarják a kultúráját. Szükségem van az ön kórusára a temetésre.

Stoican asszony nagy kísértést érez, hogy megbosszulja a hosszú éveket, melyek alatt a Nyugdíjasok Kórusát a peremre szorították, és egyetlen igazi esélyt sem kapott, hogy fellépjen a műsorával. Viszont látva az igazgató elkeseredett arcát, visszaemlékezve, hogy így vagy úgy, de mégiscsak ingyen próbahelyet biztosított nekik, végül pedig megsajnálva a hallban felravatalozott halottat, megígéri, hogy foglalkozik ő a halottas menettel.

Magára hagyja, hogy az utolsó telefonhívásait intézze, és mindent előkészítsen a temetésre, kilép az irodából, elsiet a halott mellett, és az épület mögötti egyik terembe megy, ahol a kórus-tagok általában összegyűlnek. Ott vannak mind. Nem is várja meg, hogy felszusszanjanak. Leveszi a kalapját, és megmutatja bőrig borotvált fejét:

– Nos tehát. Rákos vagyok.

Egy közjük eső bomba sem eredményezett volna nagyobb döbbenetet.

– Egy ideig nem leszek a városban, ezért meg kell tanulnotok nélkülem szervezkedni. És ne halljam, hogy sirattok, mert még nem haltam meg – mondja Stoican asszony. – Elvégzem a

kezelést, és meggyógyulok. Különben is, nem halok meg olyan hamar, csalámba nem üt a mennykő – próbál viccelődni.

A vicc nem hat.

– És most, kész, vége az műsornak. Ha bőgni akartok, gyérünk, tegyünk egy szívességet az igazgató úrnak és a hallban levő költőnek. Menjünk el a temetésére, mert nincsen senkije szegénynek.

Messziről nézve a költő gyászkísérete egészen elfogadhatónak tűnik. A nagy ijedtség után, hogy egyedül lesz jelen a temetésen, az igazgató úr elégedett. Észrevette menet közben, hogy még volt két temetés ugyanabban a temetőben, és az egyikre szintén kevesen gyűltek össze. Ami pedig a megszervezett gyászkíséretet illeti, dicséretre méltónak találja. Ki tett volna ilyet egy régi barátért? Tulajdonképpen a szélen álló kíváncsiskodók közül senki nem tudja, hogy a Nyugdíjasok Kórusának tagjai nem is ismerik a halottat, és nem is hallottak róla soha. Még a pap, a kántor és a sírásók sem tudják. Ügyelt arra, hogy ne említse nekik. Még az odacsapódott kéregetők sem tudják, akik a temetés utáni kínálásra várnak, amelyet az intézmény protokollköltségként számol majd el. A kórustagoknak úgysem volt jobb dolguk. A halott mindenképp örülne, még ha tudatában is lenne a helyzetnek. Bármelyik író örül, amikor a közönsége ismeretlenekből áll, és nem barátokból. Ezt is megoldotta.

Bármilyen hihetetlen, az egyetlen ember, aki úgy tűnik, pluszban van a temetésen, az az elhunyt felesége, Nichiforné, aki lemaradt, mintha nem döntötte volna el, hogy van-e köze a gyászmenethez vagy sem. A kórustagok, míg haladnak a temető ösvényein, nem szólnak egymáshoz, és nem tudni, hogy a Stoican asszonytól kapott hírek miatt hallgatnak, vagy azért, mert a szertartás ünnepélyessége áthatja őket. Vagy lehet, mindenki a saját dolgaira gondol, ahogy például Zaharia úr is, abba az irányba nézve, ahova nemrég felépíttette a sírboltját, és büszke rá, hogy íme, még egy költő sírhelyénél is előkelőbb.

Miután a pap befejezte a temetési szertartást, az igazgató úr rövid beszédet tart, felmagasztalva Nichifor Rebengiuot, a vá-

ros értékes polgárát, a szerető férjet és csodálatos apát – feltételezi, hogy az lett volna, ha lettek volna gyerekei. Aztán elővesz néhány papírlapot a zakója belső zsebéből, kivesz egy fésűt közülük, elrendezi a haját, majd visszateszi a helyére, kihajtogatja a papírokat, és felolvas néhány saját verset, amelyet a nagy költő emlékére írt, „aki oly korán távozott el közülünk, és aki nélkül a román és általában az egyetemes kultúra szegényebb lesz.”

A versekre senki sem figyel, de úgy tűnik, hogy az igazgató urat, akit meghat a szomorúságuk, ez nem érdekli. Nem is számítanak a szavak, csak a sorok dallamíve, a hangja szelíd, de határozott tónusa.

Aztán, mikor a sírásók finoman leengedik a köteleken a koporsót, a semmiből, anélkül, hogy megegyeztek volna, a Nyugdíjasok Kórusa tagjai idegen közönség – a pap, a kántor, a sírásók és a kéregetők – előtt először lágyan énekelni kezdenek. Kölcsönösen meglepik egymást, előbb csak morajlásszerűen, aztán egyre hangosabban szakad fel valamennyi kebelből a négyszólamú ének

*Estefelé szólal a kiirt szomorúan,
Ballag a nyáj, csillag vezérli az útban,
Rí a patak, surran a szűz vízű forrás,
Suttog a fűz...*

Suttog a fűz... drága, te engemet ott vársz.¹

A pap nagyon meglepődik, az egyik sírásó köp egyet, az igazgató úr gondosan összehajtogatja a verseit, és visszateszi a zsebébe, Stoican asszony lassú, finom mozdulatokkal vezényel, Rebengiučné pedig, aki a kórus mögött maradt, könnyekben tör ki.

¹ Mihai Eminescu: Este a dombon (Seara pe deal), Jékely Zoltán fordítása

A fordítás a következő kiadás alapján készült: Florin Lăzărescu: Amorțire. Polirom, Bukarest, 2013.

A HÓNAP ALKOTÓJA

ORBÁN JÁNOS DÉNES

Boszorkányok lüktető jambusokban

NOMÁD

*Nomád zenét hallgatok
a Youtube-on, nem tudom, mi lett,
fölbukkant majd elragadott egy kazah
történelmi giccs, és fölébredt bennem
az őskelet. Végtelen puszták, feneketlen
ég, sólymok és véres harcosok,
és egyetlen erény: a győzelem.
Evolúciós szempontból a történelem
legeredményesebb férfiúja
Dzsingisz kán. A kutatások szerint
minden kétszázadik férfi a világon
hordozza génjét. Ennek érdekében
több mint száz gyermeket nemzett,
és mintegy huszonötmillió vetélytársát
mészároltatta le, utódai ezt még
megtriplázták. Nem az én világom
– az univerzum: a kávéház és a könyvtár –,
mégis lenyűgöző a véres erő,
melynek bűvöletében az ősök éltek.
Nem volt semmi más az életükben,
csak a szenvedély. Harc és szerelem.
Nem udvaroltak: asszonyaikat
elragadták. És az elrabolt
nők példás feleségként imádták
a rablót. A Stockholm-szindrómára
ennél jobb esettanulmányok*

*aligha vannak. Hát magába szívott
az éjjel ez a véres, vad szabadság,
és vágtattam volna ész nélkül
szembe bármilyen túlerővel.
Ehhez képest ébredés után
nyulat pácoltam, és a vadsághoz
ennek csupán annyi köze volt,
hogy vadhúsrá való fűszerrel
ízesítettem. Az állatot,
mit le nem vadásztam, hanem
a Lidlben raktam bevásárlókocsimba.
A szomszéd törzs legszebb lányának,
akibe fülig szerelmes vagyok,
verseket írok. Pedig csak néhány száz év
telt el. Egy fél perc sem az evolúcióban.*

TÖBBES

*Kéne egy ego, aki válaszol
a napi hetven levélre. És egy másik
nem telefonfóbiás, aki bájcseveg
mindazokkal, kik szentül azt hiszik,
öt másodpercnél több időm van rájuk.
Egy harmadik, ki megszervezi
a teendőket és beosztja az időt,
és hű titkárként emlékeztet
arra, hogy mit és hogyan kéne tennem.
Egy negyedik és egy ötödik,
ki megírja a mindenféle textust,
szinopszist vagy épp stratégiai tervet.
Egy hatodik, ki cinikus pamfletet
farag politikai ellen ellen.
„A hetedik te magad légy”
már meghaladott. A hetedik*

*háztáji munkát végez, s mikor a szükség
 úgy diktálja, hát páratlanító
 vakolatért dülja föl a járást,
 és kőműveskanalat is fog kezébe.
 A nyolcadik – a művész – verset írna,
 regényt s még inkább drámai költeményt,
 melyben minden szereplő más-más
 versformában beszél. Az ördög disztichonban,
 Isten fenséges hexameterekben,
 s a boszorkányok lüktető jambusokban.
 A kilencedik, a duhaj, szórakozna,
 víg cimboráknak töltené a sört, bort,
 röpködnének poénok, szóvirágok,
 és éktelen röhögés rázná az asztalt.
 A tizedik? A tizedik pihenne,
 meg sportolna, és ápolná a testet,
 és szembeszállna idővel és halállal,
 és dagálykor a láthatárig úszna
 egy enyhén déli tenger kék vizében.
 És még hány én kéne szeretni téged,
 lesni lelkednek minden rezdülését,
 arcod – e folyton átrendeződő térkép –
 titkait és szemed mély csodáját?
 Végigcsókolni észbontó, drága tested,
 a karcsú, csupasz, csíkok nélküli tigris,
 és bűvös, buja ágyékkodba hatolni,
 s lüktetni benned holnap hajnalig,
 s reggel megint, és délelőtt, délben, este.
 Nem is tudom, még hányan lehetünk,
 mindenütt csak téged, téged keresve.
 Egymillió vers után rád találtam,
 és már tudom, rólad szólt mindegyik,
 szó szerint, na meg úgy általában.*

DON DIHORE PAJZÁN SZERENÁDJA

*madonna ó madonnám
találkozunk a kében
donodtól elrabolván*

*versembe hozlak éppen
con permiso hebegném
felé hajszolt a vérem*

*s ez most egy új cselekmény
én éneklek a dívát
mert éppen elszeretném*

*és nincs alternatívád
ez az én szerenádod
kösz hogy megérted viszlát*

*itt s most csak én imádom
madonna ó madonnám
szívspecialitásom*

*te hétpróbás boszorkány
lépjél hát versszobámba
s ha túl vagyunk a vodkán*

*fekhetsz is föl az ágyra
hogy a lényegre térjünk
hiszen mi másra vágyunk*

*örökkön ajzott vérünk
mint hogy göncünk letépve
a next levelre lépünk*

*s a lelkeket is végre
meglásd s véle hatoljak
megvadulva tiédbe*

*s ne jöjjön el a holnap
legyen virágvasárnap
intsünk fityiszt a kornak*

*s a szörnyü elmúlásnak
madonna ó madonnám
mutasd mit úgy kívánhat*

*mit elejtett a portyán
a lüktető vadállat
az izmokat a bordán*

*s mit combod közt találhat
s a diadalmas mellett
csomagolás-csodákat*

*mit az isten teremtett
hogy árulja a földön
a pajzán égi lelket*

*de testünk csak egy börtön
hagyd hát fölszabadítnom
(előtte jól betöltöm)*

*s minden kelyhedből innom
barangolnom a bőrön
mint pók a rózsaszirmon*

*engedd jövőnket szónöm
és minden terzinával
méhedet teletlönöm*

*bizony ez itt a nász dal
járulj hát te is hozzá
a hamvas kis pináddal*

*és katarzist okozál
s a katarzist akard is
a dramaturgiában*

*kell hüvelyhez a kard is
a párzó szerenádom
sorok között a kaddis*

*s ha tudnád hogy kévánom
madonna ó madonnám
nem hagynál itten állnom*

*magányom rút porondján
szeretnél agyba-főbe
így öregén és rondán*

versembe belefőve

A Szótár tragédiája

*Sántha Atthila Bharma ind gurunak és székely rabonbánnak,
a Székely szótár és A bühnagy székely szótár szerzőjének*

Első bélszín

*(A mennyekben, Kézdivásárhely fölött. Az Úr egy zsámo-
lyon ül, előtte egy kosár jóféle vereshagyma. Angyalok serege
közeleg, élin Áron és Pista arkangyalokkal.)*

ÁRON ARKANGYAL

Dicsőség a magasban istenünknek,
megtettük, mire kértél, jó uram,
mögöttem ím a cepelő sereg,
s hozzuk, igen.

PISTA ARKANGYAL

Vonakodott a beste, s visított,
de győztünk rajta, húszan is lefogtuk,
s már csorgott is a cseberbe a vére.

ÁRON ARKANGYAL

Be van fejezve a nagy mű, igen...

AZ ÚR

(türelmetlenül félbeszakítja):
Jól megfüstöltétek, miként szeretem?

PISTA ARKANGYAL

(kihúzza magát):
Uram? Csalódtál eddig hentesedben?

ANGYALOK KARA

Szalonna néked, mi urunk,
meg van füstölve étked,
Szalonna néked, Eszme
Szalonna néked!

AZ ÚR

(bugylibicskát vesz elő, lekanyarít egy darabot, és beléharap)

Fölséges. Mondhatnám isteni.
Csak hódolat illeti, s persze hagyma.

ANGYALOK KARA

Ki a világot építetted,
és disznót teremtél beléje,
Szalonna néked, ó, erő,
Szalonna néked, Hatalom.
Ugye finom? Ugye finom?

DURUMÓ

(hátról előre lép)

Mit kornyikáltok? Persze, hogy finom,
a pokol belső bugyráig hatol
illata, ezért is jöttem ily sietve,
megkívánván a toros kóstolót.
Mily jól is megy a sorotok a mennyben,
míg szegény ördög tejbegrízt eszik,
müzlit, szóját és ünnepnapon is
aligha futja tarhonyánál többre.
Szalonna, oh, szalonna, oh be fincsi!
Én is, én is kérem a jussomat.

AZ ÚR

Mit méncseregsz itt, hitvány zelegor,
rápenyes zagyva fuzsitus tepelák,
nyeletlenkecc, mint bőcs ricskó, mutuj.

Rusnya kélgyó, csemer, büh bőrmadár,
kanyvadt féreg, te kacsuba kölödör,
kutyakaláka ez, hogy itt köszönködsz?

DURUMÓ

Egy árva szót nem értek, jó uram!

AZ ÚR

Ejszen berdózol, s meginn baszkanyál
benned a zákhány, s rajtam rühölödsz?

DURUMÓ

(kétségbeesetten)

Én csak egy kis szalonnát kunyeráltam,
mi történik? Nem értem egy szavad,
csak a névmást, kötőszót s névelőt!

AZ ÚR

Megdöböcsköllek, hogy megcsámborodsz,
s mind köpörödsz, s a kujakom esszetácskál,
tojogalóval tángállak, míg a szusszt
kivacskolom, s még kapsz egy kalafintát.

DURUMÓ

(Áron arkangyalhoz)

Mondd Áron, lécci, ez a kalafinta
szalonnát jelent eme furcsa nyelven?

PISTA ARKANGYAL

(félre)

Egy frászt. Nem jelent mást, mint nyaklevest,
de hadd bizakodjon a rusnya féрге.

ÁRON ARKANGYAL

Én sem tudom, de könnyen meglehet.
Urunk újabban kiválasztott népe

nyelvét beszéli. Mi sem nagyon értjük.
Szalonnát kívánsz? Nyelvet kell tanulnod.

AZ ÚR

Menyen már innen ez a kanbagoly,
vagy szétküülöm lusztos valagát.

DURUMÓ

Mit mond?

PISTA ARKANGYAL

A nyelvén kérd, csak úgy kapsz a finomból.

DURUMÓ

Jaj, Pista, Áron, úgy, de úgy kívánom
a lét céljának megfüstölt falatját.
Segítsetek, nem tudom, mit tegyek.

ÁRON ARKANGYAL

Alant vagy az Isten városa,
s a kiválasztott népség szorgosan
aratja a burungot meg a peccset,
és káposztájuk olyan zamatos,
főleg, ha a csülköt beléje rakják...

DURUMÓ

Jaj, ne kínozz, jaj, ne légy ily kegyetlen
– tudtommal az ördög itt én vagyok;
gyomrom korog, s a nyálam is csorog.

PISTA ARKANGYAL

Akkor szaporán. Ereszkedj a földre,
s keress embert, ki szótárt ír neked.
Megtanulod a nyelvet, hisz okos vagy,
és szalonnádat máris kérheted.

DURUMÓ

De kit keressek, ki ezt megteszi?

ÁRON ARKANGYAL

Az úr városa költőkkel teli,
ők mindkét nyelvet ékesen beszélik,
és oly ügyesen forgatják a szót,
akár a bicskát a székely legények.

DURUMÓ

Aha. És miről ismerem föl a költőt?

PISTA ARKANGYAL

Könnyű. Míg mások nevelik a disznót,
avagy kapálnak, földjük művelik,
a költők füstös korcsmákban vedelnek,
vagy asszonyok szoknyáját kergetik,
a Főtéren, a Gábor Áron-szobornál,
vagy udvarterek setét kapui alatt
oskolás lánykákkal üzekednek...

ÁRON ARKANGYAL

Megszállott fény ragyog dülledt szemükben...

DURUMÓ

Mi sem egyszerűbb. Megkísértem őket,
bor, pénz, asszony – mind az én fegyverem,
s meglátjátok, úgy fújom majd a nyelvet,
túlteszek Istenen.

(el)

Az Úr, az arkangyalok és az angyalok a hasukat fogva, röhögve
fetrengenek a trónteremben tizenkét és fél percen keresztül.

(szünet és ozsonna)

A következő bélszínek tartalmából

Durumó megérkezik Kézdivásárhely szélire. Kocsmáról kocsmára jár. Az első kocsmában nem talál költőt, ellenben jól megitatják szilvapálinkával, és összehányja magát. A következő kocsmában sem talál poétát, de itt is leitatják, majd megverik. A harmadikban előbb megverik, aztán következik a békítő ivászat – azaz érződik, hogy közelebb került a székely civilizációhoz és a Főtérhez. Költő még mindig nincs, ám egy elmés székely megígéri neki, hogy bordélyházba viszi, majd a szerencsétlen, hullarészeg fajzatot pisolyogva betuszkolja a Zsuzsi-babák múzeumába. Szegény pára csak a tizedik keserves monyókolás után jön rá, hogy csúfot űztek belőle. Végül a múzeumőr szíve megesik rajta, és elárulja, hol vannak a költők: egyesítendő a kocsmázást a korzózással és a nemzeti eszménnyel, nyárikertet nyitottak a főtéren, a Gábor Áron szobor körül. Itt Durumó végre megismerkedik Kézdivásárhely nagy költőivel, sorrendben Markó Bélával, Fekete Vincével, Gáll Attilával és Muszka Sándorral, akik szétszoptatják, de nem írnak neki székely szótárt. Végül Sántha Attilával kiegyezik, de nagy árat kell fizetnie érte: az alkotói ösztöndíj és a honorárium mellett garantálnia kell tízezer példány eladását, ezenkívül el kell adnia a lelkét is a kérlelhetetlen nyelvész-poétának. Azóta nincs az ördögnek lelke, ezért próbálja a másokét megvásárolni. Végül elkészül a szótár, Durumó megtanul székegyül, és újra az Úr elé járul, szalonnát kunyerálni. Az Úr azonban ezúttal a kortárs magyar irodalomkritika Kulcsár Szabó Ernő által stilizált nyelvén válaszol, Durumó epilepsziás rohamot kap, lemond a szalonnáról és a pokol trónjáról, átteszi a székhelyét Budapestre, és politikus lesz belőle.

Nem akarok megvénülni a lírában

Varga Melinda beszélgetése
Orbán János Dénessel

– *Amikor elkezdtem ezt az interjút összeállítani, elsőként a régebbi versesköteteidet vettem elő: lapozgattam, újraizlelgettem a Hümériáda, A találkozás elkerülhetetlen, a Hivatalnoklira című könyveket, a válogatott és új verseket tartalmazó*

Anna egy pesti bárban, és arra gondoltam, mivel költőként is szerepelsz A hónap alkotójában, elsősorban a verseidről kérdezek. Ezeket a költeményeket újraolvassva nemcsak az alkotó munkásságod egy meghatározó korszaka bontakozik ki, hanem a magyar és a világirodalom igen fontos korpuszai, Rejtő Jenőtől József Attilán át Arany Jánosig, Madách Imréig, Borgesig, Villonig, Faludy Györgyig, Apollinaire költészetéig, de Tandori, Szócs Géza és Zudor János, Kovács András Ferenc vagy Parti Nagy Lajos is föltűnik. Következetes vagy, nemcsak a versekben, prózai műveidben is hemzsegnék az intertextusok, jó példa erre a Vajda Albert csütörtököt mond, a Búbocska és A Swedenborg kávéház. Milyen jelentőségük van ezeknek a szöveghálónak, konkrétan a felsorolt szerzőknek, és mennyire volt tudatos gesztus a pályainduló verseidben ez az építkezés?

– Borges szokta mondogatni, hogy mindannyian ugyanazt a Nagy Könyvet írjuk. Az intertextuális játékokkal beleszövöm magam a magyar és a világirodalom szövetébe, megpróbálok szerves része lenni a Nagy Könyvnek. Az utalásokat tartalmazó mű jelentése a megidézett alkotások jelentésével és jelentőségével gazdagodik, úgyszólván szívesen nyúlok ehhez a módszerhez.

Igen, mindig is tudatosan játszottam. Nem tartozom az ihletett poéták sorába, nem súgnak nekem az istenek. Tudom, hogy mit, miért és hogyan írok, igyekeztem megtanulni a mesterséget.

A felsorolt alkotóknak több-kevesebb szerepük volt a fejlődésben. Például Arany Jánosnak nem annyira: nagy költőnek tartom, de soha nem állt közel hozzám. Nem érzem elég érzelmesnek. József Attila sem, őt ugyan gyakran szövöm bele a műveimbe, de leginkább parodizálni-travesztizálni szoktam. Faludy György és Szócs Géza költészete áll hozzám a legközelebb a közelmúlt és a jelen magyar irodalmából. Parti Nagy Lajos és Kovács András Ferenc költészetét a játékoságukért, bűvészkedésükért szeretem. Borgest pedig minden idők legnagyobb írójának tartom.

– *Lehet, hogy túlfilozofálok a dolgot, és csak véletlen egybeesés, de a Hivatalnok-lírában olvasható „Don Quijote második szerenádja” és a most megjelent „Don Dihore pajzán szerenádja” között erős párhuzamot fedezek fel, ami folytonosságra is utal, avagy arra, hogy nem szakítasz azokkal a hagyományokkal, amelyek a kilencvenes évek közepén, a kétezres évek elején megteremtettél: ezeket továbbgondolod az új versekben is. Jól látom?*

– Az első Don Quijote-szerenádöt Szilágyi Domokos írta, úgyhogy a hagyományt nem én teremtettem. De tökéletesen passzolt az én versvilágomba, és engem már nem fogott vissza a cenzúra, mint az összerenád szerzőjét. 1998-ban, mikor a „Don Quijote második szerenádja” megjelent a 2000 nevű folyóiratban, és a címlapra kiemelték a „velődet is kiszopnám” sort, meglehetősen botrányosnak számított, mi több: elbocsátottak miatta a jó kis hivatalnoki állásomból. Ezért is lett a következő verseskönyv címe a *Hivatalnok-líra*. De írtam székely szerenádöt is, a „Don Dihore pajzán szerenádja” már a harmadik ilyen lírai darab. Keresek egy új hangot, de a régit sem akarom elhagyni. Nem akarok megvénülni a lírában: Faludy Györgyben azt tiszteltem, hogy még kilencvenévesen is vidám marhaságokat írt.

– *A Hivatalnok-lírát tartják a költészeted csúcsának a kritikusok, és te is azt nyilatkoztad több korábbi interjúban, hogy amíg nem tudod überelni azt a szintet, nem adsz ki új verseskötetet. Ha a költő, a ringyó és a király című kötetedet – ami a Janus Panno-*

nius-átköltéseket tartalmazza – más műfajként kezeljük, akkor ez az állítás igaz, tényleg rég jelentkeztél új verseket tartalmazó kötettel. A három nálunk publikált versből viszont úgy érzem, a Hivatalnok-lírárt überelendő versanyag készül...

– Én még nem érzem úgy. Kísérletezem, írtam néhány verset az elmúlt hónapokban, de nem publikálás céljából. Úgy szeretnék valami újat, szokatlant hozni, hogy közben azért a régi stílusjegyek is megmaradjanak. Próbálkozom a lecsupaszított stílussal is, hiszen amúgy én egy manierista költő vagyok. „Megkívántam” a szabadverset, bár a verszene híve vagyok, úgyhogy azzal is kísérletezem. De überelni fogom a *Hivatalnok-lírárt*, ebben bizonyos vagyok. Ezt onnan is tudom, hogy írtam azért utána is vagy tíz olyan verset-költeményt, ami talán jobb a *Hivatalnok-líra* darabjainál.

– *Ugorjunk kicsit az időben!* A Vajda Albert csütörtököt mond című prózakötetedet lapozva sok mindent megtud rólad az olvasó, például hogy könyvek között nőttél fel, és ebben a környezetben nagyon meghatározó volt a szüleid, főként édesapád viszonya az irodalomhoz, a könyvekhez, a kultúrához. Valóban tudtál négyévesen olvasni? Biztos emlékszel arra is, mi volt az első vers vagy prózaélmény, ami beleégett a tudatodba, amitől nem tudtál szabadulni. Borges mikor került hozzád közel; hát Rejtő Jenő és Jókai?

– Bármelyik négyéves gyerek megtanul olvasni, ha foglalkoznak vele, nem nagy ügy. Nagyon különleges családi helyzetben voltam: apám negyvenkilenc, anyám negyvennyolc, a nagyobbik nővérem huszonnégy, a kisebbik nővérem pedig tizenhat éves volt, amikor én megszülettem, és mind ott laktunk egy csutorékban, az idősebbik nővérem nálam három évvel idősebb lányával és a sógorommal. Vakarékként dédelgetett kedvence voltam a családnak: igazából három anyukám volt, és mindenki át akarta adni nekem a tudását. Legelső emlékeim egyike, hogy még nem egészen négyévesen állok az asztal mellett, és elszámolok ezerig, mert apám így parancsolta... Ötéves koromig ez szinte naponta megtörtént. A legtöbbet a kisebbik nővérem, Emese foglalkozott velem, aki akkor már egyetemista volt, olvasni is ő tanított meg. Első igazi, maradandó olvasmányélményem, ami meg is határozta az életemet, Jókai Mór *Szegény gazdagok* című

regénye volt. Nem sokkal több lehettem, mint hétéves, mikor elhatároztam, hogy kipróbálok egy felnőtt-könyvet is. Valamiért szimpatikus és furcsa volt a *Szegény gazdagok* cím, hát hogyan is lehet szegény valaki, aki gazdag, úgyhogy azt akasztottam le a polcról. És nagyon tetszett. Nem tudom, mennyit értettem meg belőle, de akkor úgy éreztem, hogy mindent értek, és rettentő büszke is voltam, hogy felnőtt-könyvet olvasok. Fatia Negra figurája különösen megragadott.

Úgyhogy így keveredtem Jókai büvkörébe. Rejtőt kamaszként kezdtem el olvasni, úgy tizenöt éves koromban, és imádtam a könnyedségét, az izgalmasságát, a humorát. Rejtő írói nagysága abban áll, hogy egyetlen sora sem izzadságszagú, olyan természetességgel löki ki magából zseniális prózáját akár... akárcsak Jókai. Borges kötelező egyetemi olvasmány volt, a híres Cs. Gyimesi Éva professzor asszony – aki irodalomelméletre oktatott – „rendelte” el az elolvasását, és hát szerelem volt elsőre.

– *A Hümériádában Rejtő híres regényének, Az előretolt helyőrségnek hősére, Troppauer Hümérre ismerünk, A találkozás elkerülhetetlen című versesköteted néhány darabja pedig A tizenégy karátos autó és a Vanek úr Párizsban című művekre utal. Mi a története a Hümér-verseknek, és hogyan kötődik mindez az Előretolt Helyőrség című folyóirat, később szépirodalmi páholy és könyvsorozat névválasztásához, na meg az Előretolt Helyőrség Íróakadémiához, amelyet te alapítottál?*

– Sántha Attila fedezett föl, aki nagy Rejtő-rajongó és -szakértő volt. Akkor, a '90-es évek első felében már nemcsak az akadémiai ridegség volt zavaró – például az, hogy Rejtő műveit ponyvának fitymálták, vagy hogy szinte megtiltották, hogy a „sekélyes és kommersz” Szerb Antal-féle irodalomtörténeteket olvassuk –, hanem az irodalomtudományt egyre inkább eluraló újidiotizmus is, mely hamarosan oda vezetett, hogy a tanulmányokban már csak a kötőszavak voltak magyarul. Rejtő és regényhősei – köztük Troppauer Hümér, a költészetért az öklével harcoló poéta – alkalmasak voltak arra, hogy az akadémizmus és a neoidiotizmus elleni lázadásunk szimbólumai legyenek. Mintegy kiáltványként írtam meg a Troppauer Hümér-verseket Rejtő

dilettánsokat parodizáló címei alapján. Azt akartam elmondani, hogy vissza kellene térni a költészet legfontosabb témáihoz és toposzaihoz, elsősorban a szerelemhez, és nem szabad intellektuális gőgből kidobnunk a költészetből olyan szavakat-fogalmakat, mint a csók vagy a rózsa. Hogy nem szabad a verset – az érzelem szent műfaját – túlintellektualizált, elvont, befogadhatatlan agyszüleménnyé torzítanunk.

Mikor Szilágyi István fióklapot ajánlott föl nekünk a kolozsvári *Helikon*ban, a háromfős kupaktanács – Fekete Vince volt a harmadik – úgy döntött, hogy *Serény múmia* legyen a neve. Ez ugyan Rejtőnél egy kocsma neve, ám esetünkben azt jelképezte, hogy ragaszkodunk a hagyományokhoz, de a progresszióhoz is. Vince volt a rangidős, úgyhogy ő lett a fióklap szerkesztője, egy évtizedig az is maradt, és legendát varázsolt belőle. Amikor meg saját lapunk és könyvsorozatunk lehetett – Szőcs Gézának köszönhetően –, az *Előretolt Helyőrség* ideálisnak tűnt. Nemcsak a rejtői világ bevonásáért, hanem a harciasságért is, no meg azért, mert Erdélyben, az egyre inkább elrománosodó Kolozsvárott ez nemzeti végvárként is értelmezhető volt.

– *Hogyan emlékszel vissza a kolozsvári Echinox című háromnyelvű kulturális-irodalmi diáklap Nagy Transzközép Számára, amely 1993-ban jelent meg a legendás kiáltvánnyal és a csoportosulás alapító tagjainak írásaival? Hát a Sántha Attilával „elkövetett” botrányos, közös irodalmi performanszra a bábszínházban?*

– Igazi hőskor volt, az irodalomnak éltünk akkor, „érette, általa”. A Nagy Transzközép Szám fordulópontot jelentett az erdélyi magyar irodalomban, mondhatni, innen datálhatjuk a rendszerváltást. Az ifjú nemzedék berúgta az ajtót. Az ominózus bábszínházi performansznál galádabbat sem előtte, sem utána poéta el nem követett: egy obszcén versfelolvasás végén Sánthával könnygázzal fújtuk be a mintegy 120 fős közönséget. Tudtuk, hogy ennek nagy híre fog menni, és nem is tévedtünk. Azok, akik ott voltak, ugyan egy életre megutáltak minket, de aki csak hallott róla, annak bazi vagányságnak tűnt. Néhány hónappal ezelőtt találkoztam valakivel, aki ott volt az eseményen; a tusványosi felolvasásom után odajött, és mondta, hogy akkor

nagyon dühös volt, de aztán a düh elmúlt, és egy idő után – mikor már a *Helyőrség* befutott – büszke volt, hogy részese lehetett a kezdeti, mitikus történéseknek.

– *Majdnem mérnök lett belőled: reálpályára készültél, mégis a kolozsvári bölcsészkarra vezetett az utad, ahol Sántha Attilával, Bréda Ferencsel és Fekete Vincével közösen megbolygattatok az irodalom állóvizét: a Transzközép, az Előretolt Helyőrség folyóirat, a Serény Múmia, az Echinox, a Bretter Kör fontos fórumai voltak az akkori irodalmi életnek. Sántha Attila úgy emlékszik vissza erre a periódusra, hogy teljes fegyverzetben érkezted az irodalomba, és nem is voltak zsengeid. Te mivel egészítenéd ezt ki, mit kell tudnunk a nagyon fiatal Orbán János Dénesről, érdekelt-e őt a költészet a középiskolában vagy még korábban?*

– Elit matek–fizika osztályba jártam, és nagyon szerettem a reáltudományokat. Imádtam az irodalmat, de nem tartottam érdemleges pályának, ez valószínűleg apám miatt volt így, aki szerint egyetlen rendes szakma létezett: a mérnöki. De aztán apám meghalt, és végül anyám győzött meg, hogy menjek bölcsészkarra, mert az ember a szívére, és ne az eszére hallgasson. Ezt sosem bocsátom meg neki.

Tizennégy éves voltam, mikor anyám a kezembe nyomta az Ady-összest. Addig is kedveltem a verseket, de ekkor kaptam rá az ízére, és váltam a műfaj rabjává. Versek tízezreit olvastam el középiskolás koromban. Ám nem állt szándékomban költőnek lenni. Volt négy-öt próbálkozásom, de csupán ujjgyakorlatok. Aztán az egyetlen a kollégáim szórakoztatására a kocsmaszta mellett faragtam tréfás-pajzán versikéket, mire biztatni kezdtek, hogy jól megy a verselés, írnom kéne. Hát írtam, és valóban, alig volt olyan, amit aztán ki kellett hagyni a debütkötetből, a *Hümériádából*, azok is inkább mérnöki okokból maradtak ki: nem illettek egyik ciklusba sem. Ezt nem valamiféle istenadta tehetségnek tudom be, egyszerűen az az oka, hogy olyan töménytelen mennyiségű verset olvastam el addig, amitől belém ivódott számtalan ritmus és számos költői fogás is.

– *Egyik legkorábbi versed az Egy ballada redukciója című négy-soros. Nem az egyetlen olyan műved, amely klasszikus, ismert*

költeményeket hoz be a szövegkörnyezetbe, de ennek a történetére nagyon kíváncsi vagyok. Idézem is az olvasók kedvéért a verset: „A mosógép a lepedőt / lágyan zúgva csak mossa, mossa. / Ágnes nem meri kikapcsolni. / Áll mellette, nézi zokogva.”

– Na látod, ez volt az első vers, amit a kollégák biztatását követően, a pajzán-obszcén rögtönzések után megírtam. De hogy mi volt a története, már homályos. Valami olyasmi, hogy szerelmes voltam egy Ágnes nevű lányba, aztán ha az ember egy Ágnesbe szerelmes, akkor be-bekattan neki az „Ágnes asszony”, és akkor arra gondoltam, modernizálom és tömörítem a balladát. El is fért négy sorban a lényeg. Persze azért – lám, egy jó példa az intertextualitás erejére –, mert az olvasónak óhatatlanul beugrik Arany balladája, és az alapján értelmezi a versikét.

– *Judit című versed és József Attila kapcsolata is roppant izgalmas. József Attila egyébként nemcsak ebben a versben, több más művedben is „befigyel”... Fejtsd ki, kérlek, miért!*

– József Attila költői nagyságát elismerem, valamiért azonban mindig irritált, soha nem tudtam igazán megszeretni. Gyakran érzem okoskodónak, erőltetettnek, érzem a verejtéket, a görcsöt az alkotás mögött. Mikor azt hallom, hogy az „Óda” a magyar irodalom legszebb szerelmes verse, kiráz a hideg. Szerintem nincs mögötte igazi érzélem. Nagyon idegesített az a ballibsi kultusz, ami a '90-es évek második felében eluralkodott, szinte minden magyar költő azt lihegte, hogy József Attilánál nincs nagyobb, nincs meghatározóbb költő a magyar univerzumban. Hát szerintem nem, vizet nem vihet sem Kosztolányinak, sem Adynak, sem Vörösmartynak, sem Petőfinek.

Viszont az tény, hogy számos sora, költői képe – lírai közhelye – ott motoszkál a fejünkben. Így aztán kiváló alany az intertextuális játszadózásra és travesztiára.

– *A kert, a rózsza, a virág, az ég, a szárny, a női test, a szerelem, a szerelmeskedés – ezek lehetnének a vezérmotívumai az első kötetednek. Mennyire építkeztél tudatosan, programszerűen elsőkötetes költőként?*

– Mint már említettem, tudatosan írok, nem ösztönből, nem ihletből. Ez a kezdetektől fogva így van. Az egész *Hümmériáda* egy verses kiáltvány, egy demonstráció, elmélet van mögötte, mely-

nek lényege az, hogy hagyjuk meg a költészetet az érzelmi szférában, mert ott a helye.

– *Mint az Előretolt Helyőrség Íróakadémia alapítója, több fiatal költő mentora, mit gondolsz, a fiatal költő sikerének mi a kulcsa? Azon túl, hogy érdekes és jó verseket ír, mi az a plusz, amit nem árt szem előtt tartania?*

– Legyen izgalmas, legyen más, mint a többi, legyen bátor. Az extravaganciától se riadjon vissza. Az Íróakadémián ezt a mentalitást próbáljuk átadni nekik. Ne akarjon megfelelni senki elvárásának, ne aggódjon azért, hogy mi lesz holnap, hogy mi lesz egy-egy művének a következménye, mondja el azt, amit akar, még akkor is, ha a fél ország fölháborodik rajta, és tiltólistára helyezik a szerkesztőségek felében. A kortárs fiatal irodalom siralmas, néhány üdítő kivételt leszámítva a huszonévesek szálnalmasak. Ugyanazt írják, érdektelen zagyvaságokat, ami most sem érdekel senkit, és soha nem is fog. Az Íróakadémia azért jött létre, hogy olyan utánpótlást neveljen, akik elsősorban az olvasónak írnak, és csak másodsorban a szakmának.

– *A Hajnali rózsák a Szahara fölött című verset parafrázálván a költészet szerepe szavakkal megtölteni a végtelenség vázáját, kertté varázsolni a csöndet, a szavak pedig legyenek hajnali rózsák – ennyi elég a jó vershez ma is?*

– Igen, ennyi elég, mindig is elég volt, és a fiatal költőknek ezt kellene megérteniük.

– *A kötetkompozíció számodra legalább olyan fontos, mint a vers maga, ezt gyakran szoktad hangoztatni.*

– Ezt kedves tanárom, Fried István fogalmazta meg nekem igen szépen: Egy jól megszerkesztett könyv több a benne lévő versek matematikai összegénél.

– *Több gyűjteményes köteted jelent meg, szám szerint négy. Még szokatlanul fiatal voltál, mikor az első kettőt kiadták. A gyűjteményes könyv átértelmezi a régebbi műveket? Új műként működhet?*

– Sokan és sokszor megróttak, mondván, nagyképűség ilyen fiatalon gyűjteményes köteteket publikálni, meg olyat is mondtak, hogy újra meg újra ugyanazt próbálom lenyomni az olvasók

torkán. Ám az a helyzet, hogy ezek a könyvek mindig elfogytak, ami azt jelenti, hogy volt rájuk olvasói-piaci kereslet, akkor meg miért ne? Leszarom az ilyen korlátolt bölcsészallűröket. Annak idején azért is többen megróttak, hogy a könyveim borítói túl színesek, hivalkodók, és ez illetlen, legyen szerény és minimalista, mert ha nem, nem vesznek komolyan. Ez is egy éktelen baromság. Mi a francért kéne szerénynek lennie egy költőnek? A költészet a szerénytelenség műfaja. Képzeljünk el egy szerény Petőfit vagy egy szerény Adyt! Ugyan...

Nyilván egy gyűjteményes kötet tágabb kontextusba helyezi a műveket, és így újra is értelmezi. De ami a legfontosabb: az olvasók szeretik a gyűjteményes köteteket.

– *A Szappan-repp íródhatott volna akár most is: „Habár a lét csak egy fakó zokni, / neonként is tud ám ragyogni / a süket füleket döngető vátesz: / profilt vált / és médiasztár lesz. / Végül is nem olyan nagy pofon: kolofon helyett / a mikrofon.” Mit gondolsz most ezekről a sorokról? El tudnád képzelni slam poetry-versenyen előadva?*

– El bizony, főképp, hogy elő is adtam. Igaz, nem verseny volt, de slam-est. És jól belepasszolt. Egy töről fakadnak ezek a műfajok.

– *Gyakran használod a szárny, a szabadság, az idő, a virág (rózsa) és a kék motívumokat. Nekem egyik személyes kedvencem A szárnyas idő árbocomra szállt című versed. Elképzelhető, hogy az új költeményekben is továbbviszed ezeket a fogalmakat?*

– Továbbviszem. Nem félek az elközhelyesült szavaktól, és a giccs csapdájától sem. Lesz csók, ölelés, virág, szerelem, szárnyalás, minden. És mégsem lesz giccses.

– *A kékről külön is érdemes beszélnünk, hiszen nemcsak a versekben találjuk meg; a regényedet, A Swedenborg kávéházat is beszínezi (Jausznak, a narrátornak a lelke kék). A kék a tisztaság, a tengerek, az óceánok, az ég jelképe, ugyanakkor a mélység, a sejtelem szimbóluma is. Kettős jelkép, magában hordozza a magányt, a telet, a ridegséget is. Ez a kettősség határozza meg az embert. Ilyen értelemben az egész emberi lét belesűríthető egyetlen jelképbe? Mi van még a te kéked mögött?*

– A kék a félelem és a halál egyik színe is. Valóban nagyon félelmetes. A víz gyönyörű, mélykék, de vajon mi van a víz alatt, a mélységekben? Miért van az, hogy ha tíz méter mély a víz, merünk úszni benne, de ha száz, akkor már rettegünk, ha pedig ezer, bele sem merünk ugrani? Ugyanígy, mi van a kék égbolt mögött? Valami, amitől félünk, az ismeretlen, a veszély. Valami, amire mégis kíváncsiak vagyunk. Kék lelke a veszélyes, de izgalmas embereknek van, akikről félünk, mégis vonzódunk hozzájuk.

– *Umberto Eco szerint a humor az ördögtől való. Hogy látod, igaza van?*

– Mindenképp igazat kell adnom neki, hiszen roppantul kedvelem az ördögöket, a humor isteneit. A legizgalmasabb, legmulatságosabb fantázialények, melyeket az emberi képzelet kitalált.

– *És a vers?*

– Az érzelem Istentől, a játékosság és a formabúvészet az ördögtől származik, ha már játszadozunk az ilyen gondolatokkal.

– *Az ördög a prózai és drámai munkáidban (Búbocska, A magyar Faust, A Swedenborg kávéház, Véres képeslap Erdélyből) visszatérő szereplő. A Swedenborgban a gonosz metafizikáját és a rút esztétikáját bontod ki több más mellett. Humorosabb írásaiddban is gyakran megjelenik, az ördögregényben meg egy életrevaló, szerethető szereplő az ördögfióka, Búbocska. Miért foglalkoztatnak ennyire az ördögök?*

– Az én ördögeim nem a Sátánhoz hasonlatosak, nem gonoszak, hanem gonoszkák, afféle góbék, mulatságos karakterek. Az ördögfigurákkal pompásan lehet játszadozni, a fekete humor tárháza végtelen. Szóval játék ez, semmiképp sem a gonosz metafizikájának megkísértése. Még *A Swedenborg kávéház* sem, az is egy játék, csak félelmetesnek és sátáninak tűnik, de aki megérti, rájön, hogy nem az.

– *Mit gondolsz, van-e székely irodalom, és ha igen, hogyan határozod meg? A Véres képeslap Erdélyből székely mű-e?*

– Militáns székely vagyok, hogyan is állíthatnám az ellenkezőjét? Van székely irodalom, és legnagyobb íróját Tamási Áronnak hívják. Ő egy istencsászár. Székely irodalom az, ami székely témákat dolgoz föl, és székely tájnyelvi szavakat használ. Sántha Attilának már életében szobrot kéne emelni minden székely város főterén, amiért

az újszékely irodalmi mozgalmat elindította, és elkészítette a *Székely szótárt*, majd a *Bühnagy székely szótárt*, s fölhívta a figyelmet arra, mennyire gazdag és izgalmas a székely tájnyelv, és milyen nyelvészeti jelentősége van, hiszen olyan magyar szavak eredetét is megfejtí, amelyekre eddig még nem tudtak rájönni a nyelvészek. Például a manó szóét is, amit jobb híján eddig az iráni *mamus*ból származónak vélték. Sántha rámutatott, hogy a régi mony szavunkból ered, ami tojást és herét is jelent. Gondoljunk csak Kapanyányimonyókra a Fehérlófiából. Érdemes elolvasni a vonatkozó szócikket, mert nagyon pajzán és izgalmas okfejtés.

A *Véres képeslap Erdélyből* bizony ízig-vérig székely mű, székely tájnyelvű humoros írásaim legjavát tartalmazza. Most pedig egy székely viccgyűjteményen dolgozom, a legjobb góbéságokat dolgozom föl, hogy megfelelő nyelvi formát nyerjenek, és a lehető leghatásosabban legyenek fölépítve.

– *Bréda Ferenc gyakran mondogatta: a Mariann a legjobb versed, maradandó, világirodalom, az ő szavaival élve „nívó”. Egyet-értesz-e ezzel, s mit gondolsz, miért épp ezt a költeményedet emelte ki az összes közül?*

– A nagyszerű Bréda mester, a kolozsvári Merlin csürcsavaros eszejárását mi, egyszerű földi bölcsészek nem mindig értettük. Én nem a *Mariann*t tartom a legjobb versemnek, jelenleg a toplistámat az *Epilógus egy másik tigrishez* és a *Másra most nincs szavam* című verseim vezetik, már amennyire foglalkoztat engem a saját költészetem: nem nagyon, talán két vagy három rövidebb verset tudok kívülről. Persze sejtem, mire gondolt Bréda, a *Mariann* működött volna háromszáz vagy akár kétezer évvel ezelőtt is.

– *A Hivatalnok-líra emblemikus darabjából idézek, a Verecke híres útján, át Kocsárdon című versből:*

Ki mindég és mindenről elmaradtam,
a múltból élek, mit nem éltem át.
Verecke útján almazöld Trabantban
keresek mestert,
tanítványt,
hazát.

S míg poroszkálok, ötvennel kortudatlan,
tudom: ha nem lelek,
még épp elég utam van.

Most hogyan látod ezt az utat: Dsidát, a Nagycsütörtököt, Vajda Albertet, Erdélyt, Brassót, Kolozsvárt és Budapestet, az irodalmi életet, a fiatal irodalmat, Orbán János Dénest, a költőt, az irodalomszervezőt, az íróakadémia-alapítót, a könyvkiadót, a szerkesztőt? A Többes című versben utalsz is erre.

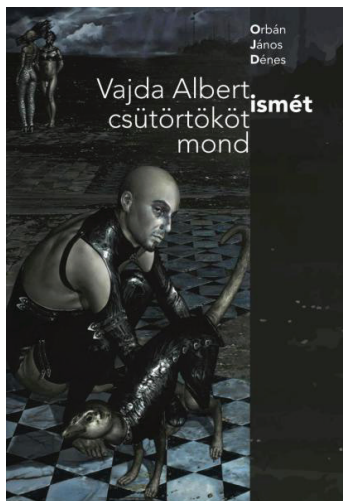
– Hát úgy látom, ahogy a versben is megírtam. Teher és felelőség nehezedik jelenleg a vállamra, hiszen a kultúrharc tűzvonálaban állok már három esztendeje. Sokak szemében én vagyok az első számú irodalmi közellenség, ugyanis elköttem egy főbenjáró bűnt, meggyőztem a kormányt arról, hogy minden eddiginél nagyobb összeget szánjon az irodalomra, és alávaló módon ezt a pénzt nem bocsátottam azok rendelkezésére, akik azt hiszik, csakis belőlük áll a szakma, és akik miatt a kortárs magyar irodalom megszűnt nemzeti tulajdon lenni, és egy szűk érdekcsoport prédájává: beltenyészetté vált. A pénzből fiatal írók tanulnak az Íróakadémián, könyvek jelennek meg, irodalmi műsorokat szervezünk szerte a Kárpát-medencében, és több mint 300 ezer magyar családhhoz jut el az ingyenes *Előretolt Helyőrség* irodalmi-kulturális hetilap, érthető, olvasmányos tartalommal. Zsúfolt és nehéz az életem, jó volna pihenésre, alkotásra és magánéletre is több időt szálni, de nem panaszkodom, mert valakinek ezt is meg kell csinálnia, és ha harcolni kell, hát én biztos nem fogok megfutamodni – ahhoz túl székely vagyok, és az izgalmat, a kihívást is szeretem. Most ilyen idők járnak, majd jönnek nyugisabb, alkotói évek is. Jókai, Dsida, Borges, Faludy, Coleridge, Rejtő és a többiek türelmesek, kivárják, amíg az élők torzsalkodnak.

Pécsi Györgyi

Írások, amelyeket szívesen olvastunk

Egészen kivételes, hogy egy prózairónak mindenképpen fiatal író debütökötete (2000-es megjelenésekor 27 éves) szinte megszakítás nélkül sorozatos (2000, 2006, 2014, 2017, 2018) újrakiadásokat érjen meg. A legutóbbi kiadás fülszövege szerint Orbán János Dénes – vagy ahogy a legitim irodalmi közbeszéd is ismeri, OJD – összesen tizennyolc könyv szerzője, s bár a *Hümmériáda*, a *Párbaj a Grand Hotelben* és az *Anna egy pesti bárban* verseskötetek is zajos fogadtatásban részesültek, csak a *Teakönyv*, a *Faludy György és A költő, a ringyó és a király* jelent meg újra. A *Vajda Albert csütörtököt mond* kivételes népszerűségét, ismertségét, sőt meredeken felívelő szakmai elismertségét az is jelzi, hogy a negyedik, 2014-es kiadás az egyébként is nagyszámú recepcióból nyolc rangos írást is közöl Károlyi Csabától Fried Istvánon át Tarján Tamásig. Az értelmezések kiemelten és megokoltan természetesen a *Vajda Albert...-szövegek* túlhangsúlyos szereppel bíró, dilemmás borgesi karakterisztikumát, kapcsolódási pontjait vizsgálják, Fried István, az Előretolt Helyőrség nemzedéki teoretikusa pedig invenciózus dolgozatában valamennyi kötetbeli elbeszélés roppant gazdag és ugyancsak szerteágazó al-lúzióját, intertextusát, az átírások, újraírások természetét kimerítő részletességgel és mélységgel feldolgozza.

De nincs avulóbb a mai divatnál, illetve nincs ódonabb a tegnapi divatnál – Borges ma már csak egy a sokféle hagyományból, bár kétségtelen, hogy kultuszíróként a nyolcvanas évektől vagy három évtizedre erőteljesen megérintette a magyar írókat (is). Sőt egy va-

lamennyire irodalmilag tájékozott olvasónak is illet ismernie, fölismernie a latin-amerikai szerző főbb 'tanait', melyeket egyébként OJD ismételten megidéz könyvében (mint például: „Az irodalom egy végtelen könyv, melyhez minden író hozzátold valamit. Ennek a könyvnek egyetlen szerzője van, akiben mindenki egyesül. Tulajdonképpen a könyv önmagát írja, és a nevek nem számítanak.”), a divat lecsengésével azonban az újabb, Y meg Z generációk talán éppen OJD *Vajda Albert...*-jéből fogják úgy-ahogy megismerni a vak Mestert. Azaz minden könyv olvasata, értelmezése minden újabb olvasattal változik, módosul, különösen az olyan rapid sebességgel változó korban, mint amilyen a miénk is.

De nem releváns a mai olvasó számára a könyv szerzőjének erdélyi honossága sem, és a kisebbségi irodalmi hagyomány kilencvenes évekbeli zajos kánontörése sem. A rendszerváltozások után induló magyarországi és határon túli magyar irodalmak fő vonalakban integrálódtak, s ha a mű tematikája, problémafölvetése, hangulata, nyelve stb. nem indokolja, okafogyott művek, szerzők esetében akárcsak megemlíteni is a határon túli illetőséget. A kisebbségi írói szerepet, megszólalási módokat, értékpreferenciákat pedig a rendszerváltozásban rejlő lehetőséget kihasználva az Előretolt Helyőrség (főleg az alapító atyák, Orbán János Dénes és Sántha Attila dinamikus, provokatív programjának köszönhetően) nagy lánggal és még nagyobb füsttel radikálisan megszakította, és új pályára állította.

Két évtizeddel első megjelenése után a mai olvasó számára a szöveg önmagában áll, ami, ha nem is a világ egyetlen íródó könyvének, de a sokszínű és változatos hangon megszólaló magyar irodalomnak mindenképpen a része. A kérdés tehát az, hogy miért érdekes, izgalmas, vonzó a *Vajda Albert...*-kötet most, miért nem veszített dinamizmusából, szellemi frissességéből.

A 2018-as kiadás a *Vajda Albert ismét csütörtököt mond* módosított (bővített) címmel jelent meg, s két új írással egészült ki. Egy Jókai *A láthatatlan csillag* című elbeszélésének és a nemzetközi csillagászat tudományos vizeinek metszéspontját föltáró, szellemes tárcanovellával, ez hódolat Jókainak és a költői invenciónak.

És a címadó, memoárszerű elbeszéléssel, melyben a beszélő búcsút vesz Vajda Alberttől, saját családjától, múltjától, s elfogadja/foglalja helyét a virtuális könyvekkel teli világgönyvtárban, és a kibővített valóságos-virtuális közép-európai, európai, sőt világtérben: *„Mindenhol otthon vagyok, és nem tudom, hol vagyok legotthonabb. Ezért lakom egy okostelefonban, melynek ablakából minden otthonomat láthatom és hallhatom”* – azzal a reménnyel, hogy *„haláláig halasztja a végső, az igazi, a Nagycsütörtök kimondását, mert talán azt csak Egyvalaki mondhatja ki: Ist... nem!”*

A kötetzáró elbeszéléssel OJD jelentősen áthangolta könyvét. Az előző kiadások a hangsúlyosan Dsidára alludáló *Nagycsütörtök* írással fejeződtek be, a reménytelen reményre, a kiszámíthatatlan, bizonytalan jövőre való várakozással, a mostani (a 'kötelező' egzisztenciális szorongás mellett is) a haza- és hazára találás derűjével. A keret referenciális olvashatósága szerint a kelet-közép-európai diktatúra befejezett múlttá vált, és múlttá vált a diktatúrából való szabadulás *útja* is, ami nem volt más, mint irodalmi szabadságharc, az irodalomban, költészetben való teljes megmerítkezés. Bolondozás, nyelvöltögetés, paródia, virtuóz szellemes meg gonoszkozó játék, mert „a nevetés egyben túlélést is jelent”-ett (à la Vajda Albert) – az akkortájt a legnagyobb alkotói szabadság lehetőségét kínáló borgesi poétikát használva és kihasználva.

A kötet keretét a Vajda Albert-történet képezi, a nyitóelbeszélésben az egyes szám, első személyű elbeszélő emlékezik élete első tizennyolc évére: bezárva egy diktatórikus országba, egy lakásba, egy szobába, szuverén, félig lebénult apjával. Az apa szabadságélményét és szabadságélményét a Szabad Európa Rádió hallgatása jelenti, kitüntetetten az '56-os emigráns humorista Vajda Albert csütörtökönként jelentkező frivol-derűs műsora, amikor „Vajda Albert csütörtököt mond”. A rádiózás közben a fiú fölno az apához – *„megtelt a szoba vidámsággal, és egy idő után már csak röhögni tudtunk a tragikus bábjátékon és két állandó főszereplőjén, a Ceaușescu-házaspáron. Már régóta nem gyűlöljük őket, sőt ha leléptek volna a színpadról, akkor elveszítettük volna kedvenc színészeinket. Olyan volt, mintha egy végtelen foly-*

tatásos filmet néznénk naponta... Ők fejlesztették ki a groteszk, az abszurd iránti affinitásunk, a humorunk” –, s a rádiózás virtuális szabadsága mellett rátalál az irodalomban, irodalom által megképezhető szabadság lehetőségére, s nyitányként az apa alakjára mindjárt rá is vetíti Funesét (Borges-hős). A nyitóelbeszélés virtuális Vajda Albertje a záró elbeszélésben már (hozzávetőlegesen) valóságos alakként jelenik meg, különös tükrözéses, labirintusos idő-játékban. Vajda Albert a mai jelenből, halála után beszél a rádióban jelen időben önmagáról (persze, OJD könyvét is ismeri: „akkortájt érettségizett, amikor én meghaltam, egy teljes könyvet írt a *tőlem lenyúlt* címen, ám ennek a könyvnek mégiscsak én vagyok a titokzatos mágusa, és ez ugyancsak imponál nekem”), a következő szövegrészben viszont OJD emlékezik saját és nemzedéke költői indulására. Majd fölváltva folytatódnak a megszólalások, párhuzamot vagy éppen kontrasztot állítva az életesemények, világértelmezések között, ám ezek a párhuzamok nem a végtelenben találkoznak, hanem a könyv utolsó oldalain futnak össze, gabalyodnak egymásba. A [*Dénesek*] alfejezetben tökéletesen egymásba íródik Vajda Albert és OJD múltja, majd jelene, az írók Dénes nevű felmenői egyetlen közép-európai kisebbségi-emigráns magyar sorsszimbólummá állnak össze, a könyv zárásaként pedig – hogy a sokat idézett-elemzett borgesi képlet teljes legyen, miszerint nincs szerző, csak mű létezik, nincs Shakespeare, csak Hamlet meg Macbeth van – maga a szerzőség is eliminálódik. „Belelapoz ismét egy könyvbe, melyet ő írt vagy Vajda Albert – egyre megy: *Tanuljunk könnyen, gyorsan nevetni! Fölkacag, mert a nevetés egyben túlélést is jelent.*”

„A költészet ama szent feleslegesség, játék és sírva nevetés egyben, melynek határozott értelme van” – idézi a könyv utolsó oldalán Sántha Attilát, s egyben értelmezi is a *Vajda Albert ismét csütörtököt mond* könyvet: játék! A feszesre szerkesztett könyv első nagyfejezete, A nagy P paródia, átköltés, újraírás, stílusjáték, imitáció, pastiche stb., elképesztően pazar nyelven, a második nagyfejezet, a *Jegyzetek a fikció margójára* a borgesi irodalmi paradigma változatos írói szétírása és újraírása, dekonstruálás és

rekonstruálás, az Ismét pedig a két újként bekerült írást tartalmazza, a jókais *Az ördögcsillagot*, mely leválasztja a melankolikus *Nagycsütörtököt* a kötetet keretező, záró, fanyar-melankolikus írásról. Az író ördögi ügyességgel és gracióz könnyedséggel játszik, bolondozik, bűvészkedik a nyelvvel, a hagyományokkal (doktori dolgozat születhet roppant tágas szellemi rádiuszáról, közvetlen és közvetett allúzióiról, idézéstechnikájáról) – a minimál prózától a székely klasszikusok ördögös elbeszélésein át Umberto Eco kultikus nagyregényéig. Mintha csak Reményi József és Tarján Tamás(ok) fergeteges karikatúráját tromfolná: *Írtok ti így?* OJD bármely pretextus nyelvét, stílusát húzza is magára, remekel (vállalva akár a szerkezet, akár a sztori túlbonyolítását, mint *A zákhányos csuda* vagy *A Dargli* írásokban).

Tekintsünk el most a roppant heterogén utalás- meg intertextuális hálózat szakszerű, labirintusos vizsgálódásától (lásd Fried István kitűnő tanulmányát a 2014-es kiadásban), s a szerző intencióira hagyatkozva azokat az írásokat említsük meg, amelyeket „szívesebben” olvastunk. Például *A nagy P – Csáth-hamissal*. Persze, a Csáth-napló is divatját élte a kilencvenes években, OJD hamisa tökéletes utánzásnak tetszik. Zavarba ejtően pontos Csáth szóhasználatának, mondatszerkesztésének, gondolat- meg szövegritmusának, csáthosan csavaros észjárásának újraírása, s csupán a maróan finom humor kacsint ki az összöveg-imitációból: „Széles csípője egy cérnavékony és egy szép vastag comb fölött ringatózott. Halovány, kelőtészta-szerű, ragyás arcával, sűrű, fekete bajszával dialecticus ellentétben állt testének szépsége... Kéjérzésem átlagos volt. Karolina némán élvezett... A 30 korona honoráriumából 40 koronát lealkudott.” Remek parodisztikus újraírás a garaczis meg hazaiatilis *Napszerű* írás is – a minimalista próza műfaji jellemzői taníthatók belőle (redukált nyelv, nem történik semmi, karakter nélküli, semmilyenességben is egészen emberi főhős stb.).

A Jegyzetek a fikció margójára nagyfejezet írásai másként imponálóan profik. Ezekben az írásokban a közvetlen utánzás, átírás stb. magasabb fokon érvényesül: ugyanaz a hangulat árad belőlük, mint a pretextusokban, vagy az eredeti szövegekben, de

nemcsak stílusban, modorban, szellemiségükben is megidézi a választott hagyományokat. *A név és az álnév szabályos, szellemes Borges-parafrázis, A rózsza és a vers* persze az Eco-regény sűrített, tömény, jelszintű átírata.

A fejezet és a kötet legizgalmasabb írása azonban *Az ördögsekér kocsisa* – Makkai Sándor, a későbbi református püspök 1926-ban megjelent *Ördögsekér* című regényének roppant invenciózus továbbírása. OJD a Makkai-regény olvasása közben arra figyelt föl, hogy az amúgy nem túlságosan kiemelkedő regény bizonyos pontokon, de csak ezeken, hirtelen megtelik erővel, Báthory Gábor és húga, Anna vérfertőző szerelmének a leírásakor. *„Igen, gyanús módon, valahányszor Báthory Anna megjelenik, minden följavul, és szédületesen peregni kezd. Lehet, hogy ez csak a bennem lévő izgága hímnak tűnik úgy, ám mit tehet az izgága hím, midőn egy olyan nő elevenedik meg a sorokban, akivel szívesen elkárhozna... És úgy tűnik, Makkai is ugyanúgy a boszorkány bűvöletében él, mint izgága hím-olvasója. Nem, nem is tűnik, hanem úgy van... Miért fekteti össze Makkai Báthory Gábort és hűgát, Báthory Annát, mikor erre nincsenek történelmi bizonyítékok?”* OJD észleli a kötelezően elfojtott tudatalattit, fülön fogja a lapító Freudot, és a legnagyobb írói szabadságban megírja Makkai húga iránt érzett fülledt érzékiségű, elfojtott vérfertőző szerelmének a történetét egy másik regényben, az *Ördögsekér* logikája, struktúrája szerint. A történet az *Ördögsekér* Báthoryájé, de a főhős Makkai és (vélt vagy valós) húga, Anna. A mindössze hét oldalba sűrített elbeszélésben a két regényt egymásba írja, de legalább ennyire hangsúlyos a Makkai-regény értelmezése, pontosabban az író és műve közti etikai, esztétikai viszony, másképpen, az írói hitelesség kérdésének a fölvetése. Meggyőző olvasatában nemcsak a regény egyenetlenségében, de a regény előszavának magyarázkodásában (hogy miért egy boszorkány alakja „ejtette rabul”), ha nem is leplezte le magát az író, valami lényegest leplezett el.

A Vajda Albert... kötet 2018-as kiadásában új darab *Az ördögcsillag*. Látszólag nem, vagy csak lazán kapcsolódik a kötet korábbi írásaihoz, se nem utánzás, se nem parafrázis – pompás tárcanovella. Főhőse a sejtelmes, nagy mesélő, Jókai Mór, aki 1850-ben

egy olyan, az Androméda ködfoltjában rejlő csillagról ír *A láthatatlan csillag* című elbeszélésében, amelyet a csillagászok csak jóval később fedeztek fel. OJD a korabeli csillagászati társaságokat, eredményeiket föl kutatva megpróbál utánajárni, hogyan is történhetett, hogy egy író (a költészet) rátalál olyan tudományos tényre, ami objektíve lehetetlenség. A társcanovella Epilógusában egy másik írásából is idéz, Jókai ugyanis fölfigyelt arra, hogy egy csillagász 1572-ben rábukkant egy különös szupernóvára – a tudósok csak 1952-ban rögzítettek először eszközeikkel, teszi hozzá Orbán János Dénes. OJD a kötet egy másik írásában is Jókainak hódol, *A Phylobates bosszúja* című, Jurassic Park-szerű vízióban. Ebben egy, az ember megjelenése előtt kipusztult, egykor virulensen tenyésző világot teremt képzelete, ősnövényekkel, őslényekkel. Az érzékletes vízió Jókai hódolat: lehengerlő Jókai tájékozottsága, elképesztő, mi mindent ismert, tudott napra készen vagy korát megelőzően a világról, történelemről, népekről, geográfiáról, flóráról és faunáról, csillagokról stb., s ezt a hatalmas ismeretanyagot észrevétlenül, mesékben, romantikus történetekben adta tovább. Nem véletlen, hogy OJD éppen ebbe a történetbe szúrja gyilkos fricskáját az őslények emberi hitványságának, a tartás nélküli nyálasságnak, lakájtermészetnek.

Jókai, a nagy mesélő (és persze, Rejtő Jenő is nagy mesélő, meg Faludy György is) kivételesen tájékozott, kutakodó, dinamikus elmeként mesékbe, érdekes történetekbe, izgalmas olvasmányokba szötte hatalmas tudását. És persze J. L. Borges is nagy mesélő, szintén roppant pazar műveltségét játszi-könnyednek tűnő, derűs életműben írta meg, a legteljesebb szabadságban bánt tetszése szerint valósággal, álommal, vízióval, sőt még azt is megengedte magának, hogy az írónak nemcsak a szerepét, de még a létét is eliminálja. Azt hiszem, ez az eszmény fogalmazódik meg a *Vajda Albert ismét csütörtököt mond* kötetben is.

Rimóczy László

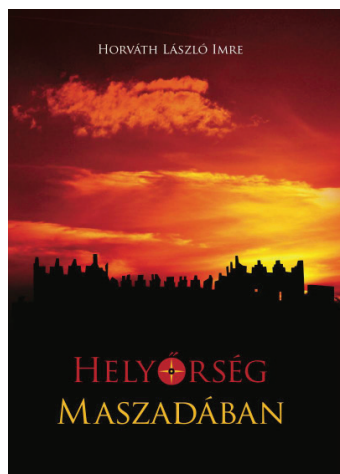
A tábori szajhák és a vérszomjas rómaiak

Amikor egyik ismerősömet arról kérdeztem, miért nem olvas kortárs magyar regényeket, azt felelte: „A franc kíváncsi egy alanyi író siránkozásaira, meg a kókasztó valóságra, nekem is megvan a magam baja” – a

hasonló helyzetekre szoktam ajánlani a *Helyőrség Maszadában* típusú könyveket, melyek megtörik az aszfaltszagú, borongó sémákat, és nagy iramban hagyják maguk mögött a szabványstílus–szabványhangvétel–szabványkonklúzió Bermuda-háromszögét. Horváth László Imre *Helyőrség Maszadában* című legújabb kötete egy vériszamós, kegyetlen időutazásra invitálja az olvasót.

Maszada egy ókori várrom Izraelben, maga a szó is „erődöt” jelent. Egy elszigetelt fennsíkon áll, a Júdeai-sivatag keleti szélén, közel a Holt-tengerhez. A történet Kr. u. 73-ban játszódik, amikor a rómaiak apokaliptikus háborúban leverik a zsidók felkelését. A lázadók utolsó erődje, Maszada eleste után a tizedik légió helyőrséget hagy a várban. A regény ott kezdődik, ahol a történelem véget ér: poszttraumás sokktól szenvedő maroknyi ember, katonák, rabszolgák, tábori szajhák, civil és nem civil, ártatlan és nem ártatlan túlélők próbálják folytatni az életet, a helyőrségbe osztva vagy annak alárendelve. Önkéntelen tanúi világok pusztulásának, vallások születésének, az örök háborúnak.

Minden bekezdésből tisztán érzékelhető, hogy a szerző nemcsak alaposan ismeri az ábrázolt korszakot, de érzi és szereti is. A tempó sebes, a dimenziók gyorsan formálódnak, és külön érdek, hogy a mesélő nem pusztán történelmi tényekkel és a száraz ada-

tokkal való piszmogással igyekszik életben tartani a sztorit. Az olvasónak nehéz kivonnia magát magnetikus hatása alól, még ha csupán a történelem membránján keresztül is jutnak el hozzá az események. *„A görögök és a többi nép gyűlölték a városaikban élő zsidó közösségeket, önhatalmúlag megtámadták őket, a zsidók pedig, mivel sokan voltak, védekeztek ellenük. Alexandriában is zavargások kezdődtek, a helytartó pedig hamarosan megparancsolta a tizedik légiónak, hogy verjen le minden ellenállást a Delta nevű zsidónegyedben, és szabad rablást engedélyezett a katonáknak. Ötvenezer embert mészároltak le néhány nap alatt. Akkor kezdődött a háború, gondolta Rufus, és nagyjából végig ilyen is maradt.”*

A római katonák egyetlen öröme – a vérengzés mellett – az ital és a nők. A legkapósabb tábori szajhának különleges módszere van a férfiak kielégítésére: anyai szeretettel fogadja ölébe őket, az aktus után pedig nem löki el magától a jelentkezőt, mint kolléganői. A mai netes társkeresők világában kialakult osztályozó kódrendszer egy archaikus változata köszön itt vissza, amikor a katonák 1 és 10 között pontozzák a nőket – úgy tűnik, a jelenkori tárgyiasító osztályozás gyökerei igen messzire nyúlnak vissza a történelembe. Megtudjuk, hogy az Egyesek szánalmas teremtmények, a kliens csak annak örül, hogy élő szövetben mozog. A Kettesek még mindig nyomorultak, ám a Hármasok már megütik a mércét, és ittasan még dicsekedni is lehet velük. A Négyesek szinte már vállalhatók, de még mindig középszerűek, az Ötösök csak egy kicsivel szemrevalóbbak náluk. A Hatosoknál kezdődik a veszélyes szakasz, mert a Hatos nők bájos szajhák, akikbe könnyű beleszeretni. A Hetesek kifejezetten szépek, ám mindennek nincsenek tudatában, ártalmatlan, unalmas, fantáziátlan nők, a csinos külső váz nem takar tartalmas belsőt. A Nyolcasban viszont méreg van: az a férfi, aki kivetí rá a hálóját, számolhat vele, hogy később sok baj forrása lehet. Kihívó szépsége mellett sötétséget is hordoz. Aki volt már Nyolcassal, mindig vele akar lenni, kifordul magából és birtokolni akarja, ön- és közveszélyessé válhat. A Kilences és Tízes kategória elérhetetlen, ki-

rályok ágyasai közt és császárok háremeiben találkozhatunk csak velük. De hogy a melegek se maradjanak ki a jóból, a tábori orvos beszámolója szerint a fiúszerelem az istenekhez tesz hasonlatossá, hiszen kitör az ösztönök szűkös börtöncellájából. „A szajhák kényesebb pont volt. Több mint ezer hadifogoly rabszolga után, feljebb sétálva a házakhoz, Strabó az egyik előtt csak hetvennégy szajhát tudott felvonultatni, mint a légió egész készletét. Elméletben háromezernél valamennyivel több katonát szolgáltak ki az ostrom alatt, persze akár egy alkalmat is nagyon meg kellett becsülniük az egyszerű légionáriusoknak, kitüntetésszámba ment, ha nagyritkán jogot kaptak rá.”

A kosztümös filmek mára romantikussá színezték ezt az időszakot, a dölyfös római felsőbbrendűséget, ahogy zakatolva vonulnak, és mindig valami szerencsétlen, szakadt alakot lökdösnek maguk előtt, de abban az időben a valódi poklot hozták a megszállt népekre. Akik élve megúszták, rabszolga-kereskedők kezére jutottak; talán azok jártak a legjobban, akiket családotul hajszoltak öngyilkosságba. A végső pszichológiai csapást pedig az jelentette, amikor az életben maradtakat saját népük holttesteinek elégetésére kényszerítették.

„Először körbevették, és minden oldalról berontottak, az ellenállókat eltáposták, a kézre eső házakra tűzcsóvát dobtak. A fiúkat és apáikat, akik túléltek az első óra kavarodását, mert nem mertek fegyvert fogni a támadó lovasok ellen, saját falujuk közepére gyűjtötték össze. Mindent elvettek tőlük, sokukról a ruhájuk egy részét is leszaggatták. Rájöttek, hogy ez érdekes módon megnyugtatja a falusiakat, azt gondolják, rabszolgának viszik őket” – és ez csak egy csekély ízelítő a római harcmódból; a gyerekkoruk óta küzdelemre idomított gyilkológépek kíméletlenül végrehajtották a parancsot, felsorakoztatták a népet a falu főterén, majd egyenként leszúrták őket. Alig néhány perc alatt több száz falusival végeztek. A rutinkivégzés mögött alaposan begyakorolt mozdulatok állnak: a kard hegyét tenyérnyi mélyen mártották az áldozat hasába, és felfelé húzták kirántáskor. A lágy részekbe kell szúrni, és vigan, nehogy elakadjon a csontban, így tanulták.

Ha jól végezték a munkát, a test ezután összeroskad. A katonának már csak le kell mosakodnia.

Az isteneknek szóló bikaáldozat, valamint a harci jelenetek precíz, kegyetlenül látványos ábrázolása mellett szembeötlik az a kevésbé hangoztatott történelmi tény is, miszerint a szajhák legalább annyira fontos kellékei egy háborúnak, mint a posztó, a vas, az étel és a víz. Az aranyért pedig néha még a zsidók hasát is felvágták, mert úgy hírlett, sokan lenyelik a vagyonukat.

A végjáték egy olyan asszony beszámolója felé kanyarodik, aki egykor a város legkeresettebb szajhája volt. Elmeséli, hogyan mentette meg egy „vándor sivatagi próféta”, és miként gyászolt együtt az anyjával, amikor megfeszítették. A kötet szívbemarkoló vallásfilozófiai végkifejlettel zárul, mi pedig ráébredünk, hogy a jelenben éljük a múltat, és talán a jövőt is. A könyv arra hívja fel a figyelmet, hogy a sorsnak nem szükségszerűen kell végzetnek is lennie.

Horváth László Imre: *Helyőrség Maszadában*. Előretolt
Helyőrség Íróakadémia – KMTG, 2018.

Payer Imre

Identitás helyett identifikáció

Ki ne emlékeznek a közelmúlt Nobel-díj-átadására? Egy olyan költő kapta meg, akit a tömegkultúrából zenészként, énekesként ismerünk – Bob Dylan. A bizottságot a kisebbségi léthelyzetben keresztüli világszintű tapasztalatok közlése szintén fokozottan érdekelte. Ebből a nézőpontból is ér-

demes szót ejteni a vajdasági születésű, Szegeden egyetemi hallgató, magyarul író Pejin Lea alkotásmódjáról – költemény és dalszöveg nála is közel esik egymáshoz. Méghozzá úgy, hogy nem a mostanság népszerű slam poetry-hez csatlakozott. Mégis műveinek esetében a fogadtatás a generációs szempont felé terelheti az érdeklődést.

Mit mondhatunk Pejin Lea és az ezredforduló utáni költők közös jellemzőjéről? Feltűnhet, hogy eltörli a különbséget a költői beszéd és a nem-lírai megszólalás retorikája között. Nem az a fajta virtuóz esztétikai beállítottság a döntő, amely hangzásbeli és képszerű elitizmusra tört, hanem a nyelvben történő igazság a fontos.

A köznapi hangnem jellemző Pejin Lea verseire is, ehhez képest érdemes az ő költői magatartásának egyediségét megvizsgálni. Jellemző rá a képtelenség effektusának beemelése költői világába, mindez avantgárd eredetű, ami nem meglepő a vajdasági születésű szerző esetében, hiszen azon a kulturális értemben is értett tájon erős az avantgárd hagyománya. Gondoljunk a neves költő, Tolnai Ottó verseire (*Legyek karfiol, Világpor*). Pejin Lea iróniájának elidegenedettsége is az avantgárdra emlékeztet, már-már a morbiditást súrolja. Nem komikus, inkább karcos modalitású.

A szerző szociológia szakos egyetemi hallgató, talán ez az oka annak, hogy az ezredforduló utániságot kifejező közérzeti verseit valahogy sikerültebbeknek érzem, mint a nőiség-problematikájúakat. Hiszen a szerelem mintegy felemeli a megszólaló ént, és mindennek, a hétköznapi részleteknek is különleges jelentőséget ad, összesűrítve a létállapotot. Pejin Lea párkapcsolati versei ezzel ellentétesek. Verseiben olyan a kiábrándulás, mintha nem is a szerelem lenne annak előzménye. Mintha eleve csak kiábrándulás, elhidegülés lenne a kezdet kezdetén is (*Erősz nem is létezett*). Felmerülhet az olvasóban, hogy mindez inkább megfelelni vágyás, divatkövetés, hiszen manapság a válság, kiüresedés sokkal „menőbb” a hitnél – amúgy szerintem ez meglehetősen sematikus irány, már-már fordított csasztuska-hatású költői zsákutca. Talán éppen a trendnek való megfelelési vágyból erednek a nekem nem tetsző dolgok is egyes Pejin-versekben: a másokra kíméletlenül tekintettel nem levő, önsajnáló nyammogás és a pózoló locsogás. Érdekes, hogy énekhangja ellentmond versei hangjának.

Azonosulása a másikkal nem a hagyományos szerelmi líra extázisából fakad, hanem egyfajta „minden mindegy” önfeladásból, illetve kaméleonszerűségből. Ez utóbbi viszont már összefügg azzal, ami kifejezetten erőssége ennek lírájának, elgondolkodtatva az olvasót.

Hagyma vagyok

*Hagyma vagyok,
s te sírsz, ha vetköztetsz.
A rétegeim lassanként
újra összeállnak, ha elválnak,
s új emberré olvadnak benned,
majd én is sírva fakadok.*

*Az a fajta zöltség vagyok,
aki néha gyümölcsnek érzi magát.
A paradicsomba kívánczik,*

*miközben eljárja a bűn táncát,
aki Évákkal álmodik,
nem Ádámmal, a kígyóktól meg szorong.*

*Hagyma vagyok,
s te leolvasztod a ruhákat rólam,
nincs más dolgom,
csak elhinni, hogy létezik feltámadás
a sírás után, amit okozok.
Kicsiny karikákra esem néha
szét, és a büztől izgulsz,
majd elcsöndesedsz,
ha érzed már a terhes fazekat,
amit már évek óta pakolgotok tele.
Kifő a gond, minden gondom,
a saját bűzöm tálalom.*

*Büdös a víz a házban, felfelé csak a
bogarak másznak a ranglétrán.
Eladóvá vált a szoba, beköltözhetsz,
én lakom helyetted máshol,
benned, az agyadban, az ágyadban.
Megtalálom majd magamat egy nadrágzsebedben,
kimoshatsz,
elmosogathatsz,
porszívózz fel,
de főként csak élj helyettem.*

Ez a kicsit „minden mindegy” beállítottság mondódik ki mintegy színpadra állítva a nemzeti identitásversekben is.

Itt a magyar, hol a magyar

*És mondd,
nálatok vannak-e zuhanyzók,
és mint a mulatók*

*egymás mellett sorakoznak,
gyere babám, vigadjunk?*

*És mondd, nálatok van-e mosdó
bent a házban, s nem kijártok
hugyozni?*

„Van-e ott folyó, és földje jó?”

*Mondd, kaptok-e enni háromszor?
Ja, hogy nem vagytok állatok,
akkor ne csodáljátok,
hogy a karám mögül azért kiláttok.*

*Mondd, érted-e, ha beszélek,
vagy mutogassam tenyérrel,
hogy kenyéren nem él már
az ember, csak kalácson?*

*Én nem is csodálom!
Két karácsonyt ünnepelni,
kétszeresen nem dolgozni,
ügyes ez a politika.*

*Akarsz-e, mondd,
játszani?*

*Hogy itt a magyar,
hol a magyar,
bár Angliában több a magyar.
És mondd, van-e itt és bárhol legelő,
vagy bárki, aki vezet?*

*Mondd, akar-e akárki is játszani
vagy szabályokat követni?*

*Mondd, érdekel-e tégedet,
vagy csak nemet mondasz mindenre,
mert könnyebb hinni bárkinek,
mint megoldani egy helyzetet,
mondd, érdekel-e tégedet,*

*hogy itt a magyar nem is magyar,
és mondd, nálatok laknak-e állatok?*

A hétköznapi tények itt is érvénytelenítenek minden eszmeiséget, de ez mégsem a nyolcvanas-kilencvenes évek ideológia-kritikája, hanem egy ahogy-esik-úgy-puffan állapot, olyan töredezettség, amelynek sosem volt egésze.

Pejin Lea verseiben a legérdekesebb szerintem az önazonosság problematizálása: az identitás nála nem állapot, hanem folyamat. Véget nem érő munka. Nem statikus tér, hanem rögzíthetetlen történés. Soha le nem záruló, állandó munka, erőfeszítés – nem utolsó sorban kísérlet. Szerinte nincs identitás, csak identifikáció. Ráadásul mindez hibrid jellegű, ezért feloldhatatlan benne a bizonytalanság érzése, az, hogy ilyen vagy, de lehetnél más is.

Bizonytalanításra, én-cserére persze már voltak korábbi példák a művészetben. Találomra egy elbeszélést említek, Thomas Mann az *Elcserélt fejek* című, egy indiai legendán alapuló művét. Azután egy filmet, Michelangelo Antonioni rendezésében a *Foglalkozása riportert*. Ezekkel összehasonlítva Pejin Lea verseiben sem a mitikus, metafizikai test/lélek cseréjére, sem a modern társadalomra jellemző nagypolitikai-antropológiai fenyegetettségre nem lelünk utalást. Inkább valamiféle antipolitikai perspektíva, mindenfajta ideologikusság álnaiv köntösbe bújtatott kicsúfolása figyelhető meg nála. Az identitásért folyó küzdelem infantilis színrevitelt kap. Ez lehet a generációs jellemző. Kizárólag a magán- és hétköznapi közeget veszi tudomásul, az intimitás külsődlegességét hangsúlyozza ez a közlésfajta. A gyermekdedség szándékos színrevitelének közéleti beállítottsága alakítja ki a játékosság modelljét.

De csupán annyival is beérném,

*hogy megvehessem Európát,
berendezném babaháznak,
babakocsival, babavécével*

*és babáknak szánt elvekkkel:
aludni kell, köpni,
enni és...*

(Babaházban babaelvek)

Talán ez a groteszk modellezés, annak társadalmi referencialitása ad egyediséget Pejin Lea költészetének kortársaihoz képest.

A bizonytalan önazonosságnak, a lezárhatatlan identifikációnak természetesen nagyon megfelelő nyelvi alakzata a felsorolás. De ezzel kapcsolatban a legjobb indulattal is azt kell mondanom, hogy nem is egy helyen kifejezetten locsog ez a költészet. Több versénél mégis jobb lenne a húzás, a tömörítés, ahogy a közmondás tartja: a kevesebb több volna. Látszólag ellentétes kijelentés, hogy ez a vékony kötet túlságosan terjedelmes. Persze csak akkor, ha ezt nem centiben mérjük, hanem poétikailag. Arra gondolok, jobb lett volna húzni a versekből, ugyanakkor kiválasztott részleteket bővebben, plasztikusabban megalkotni. A kevesebb így lenne több, az oldalszámot is értve.

Ugyanakkor a költőnél a legfontosabb a saját hang, Pejin Leának pedig igazi költői hangját halljuk verseiből. Akkor is, ha valószínűleg szorongásos megfelelni vágyásból néhol erőltetetten maníros szerepek mögé rejti. Költői megszólalásmódja kissé körülményeskedő és hideg, énekhagjával ellentétben, amely inkább szenvedélyes és közvetlen. A jövő dönti el, milyen irányban folytatja, melyik hangnem fog győzedelmeskedni. Mintha félne, nem tartaná elég „pízínek” a szerelem, a létállapotok, a hazaproblematika indulatosan szenvedélyes kimondását. Mindennek dacára nyilvánvalóan: költő.

A szerző a Kárpát-medencei Tehetséggondozó és az Előretolt Helyőrség folyóirat íróakadémiájának hallgatója. Az önazonosság költői átértése is érvényesen kapcsolja ehhez az intézményhez a szerzőt, akinek alkotói világában a nagy, hagyományos témák sorra megjelennek. Párkapcsolat, nemzeti identitás, élet, halál, az összes hagyományos egzisztenciális tét. Pályájának kiszélesítését is ennek jegyében látom; vagyis miképpen képes a szerző

úgy megújítani ezeket a jelentős hagyományokat, hogy a jelen és jövő befogadói termékenyen értsék meg újonnan önmagukat és világukat. Mit hoz a jövő Pejin Lea költészetében? Vajon a szenvedélyes alanyiség vagy az elidegenítő manierizmus felé fordul a most sok tekintetben a nyolcvanas évek underground-dalaira emlékeztető verseinek hangneme, szemlélete? A könyvcímhez illesztett műfajmegjelölés – *leák* – arra enged következtetni, hogy vonatkozásuk a szerzői magánközegben határozódik meg.

Pejin Lea: *Nyugati csiga körfűrésszel álmodik*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia – KMTG, 2017.

Oláh András

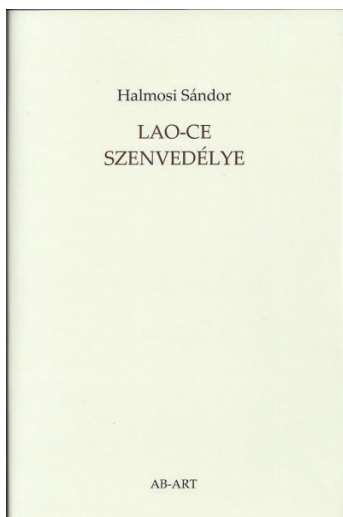
Nincs hova hátrálni

A hiány. Amivel folyton birkózni kell. Ami nincs, de mégis van, csak nem feltétlenül kézzelfogható közelségben, hanem a tudatban, az emlékekben gyökerezve – vagy a vágyakban, a reményekben, a beláthatatlan jövőben. Valahol azonban mégis itt van velünk, bennünk. Lételemünk.

Fájdalmat sugall, éhséget ébreszt, vágyakat támaszt, ösztönöz, mozgat, töprengésre és cselekvésre készítet.

A hiány az egyik kulcsa Halmosi Sándor verseinek, aki Lao-ce természetközeli – a van és nincs ellentétpárokat egymás kiegészítésének felfogó, egymást alakító, befelé forduló, szemlélődő – világból indulva keresi az utat a teljesség felé. Mert minden bennünk gyökerezik: a kérdések is, a válaszok is. Mert „szellem nincs hiány nélkül” – írja a *JA JA-díjas költő Pessoaát keresi* című versében. (JA a költőtárs és barát Jász Attila, aki többször is felbukkan Halmosi verseiben. Rokonlélek. Kapocs és tájékozódási pont.)

A másik kulcs az érzelem és a szenvedély – amint az a kötet címadó verséből (*Lao-ce szenvedélye*) is kiviláglik: „Tudod jól. Messze vagy, / s ettől még elviselhetetlenebb a közelséged. / Tudnod kell tudnunk egymásról, / hosszú lépésekben, / hosszú hallgatások között. //... //... emlékszem mindenre, amit nem mondtál el”. Mint láthatjuk, itt is szorosan kapcsolódik a már említett hiányfilozófiához. Hiszen a veszteség a legfájóbb hiány. Ezt erősíti az Éhség című vers: „Végre csend lett. / Bolygóközi, internetközi csend. / Szerelmen túli. / Öt éve nem beszélünk. / Öt éve hazudjuk a csendet.”

A harmadik kulcs az idő. Halmosi az időhöz nem a végesség felől közelít, nem az elmúlás érdekli, hanem a változás. Ami bennünk és körülöttünk történik. Amiben élünk, s ami a folyamatos változás révén erős különbségeket és különbözőségeket teremt, s elválasztja a nemzedékeket. „*A mai lányok a mi lányaink... / Nekik semmit sem mond a Moha és páfrány, a Pityke őrmester, / a Mézga család, Recsk, 56, a bukaresti és bărăgani munkatáborok, / a Duna-csatorna pokla. Az, hogy mit jelent lehúzott redőnyök mögött beszélgetni, / rettegni a csengőtől, a behívóktól, hajnal négytől sorban állni / kenyérért, tejért, kézzel levelet írni, és hetekig várni a válaszra*” (Milonga Dor).

S valóban, a mindenkori ifjúság történelemként éli meg apái és nagyapái sorsát. Halmosi Sándor annak a generációnak a tagja, amely a Ceaușescu-éra utolsó szakaszában volt fiatal. Megtapasztalhatta a diktatúra félelmes sötétjét.

A magyar történelem sajátja, hogy „*valaki elől mindig futni kellett*” – írja a költő a fent említett Milonga Dorban. Az ember természete viszont, hogy élni akar. És szeretni, és szeretve lenni. Függetlenül a körülményektől. Ilyenkor semmi sem számít. Legyen bármilyen kemény a helyzet, legyen szó politikai diktatúráról vagy atyai szigorrról, az élet diktál: „*Az apákra maradt a keménység, ők kérték számon / a lányaikon a teljesítményt, / volt, aki ezt nem bírta, és leugrott a tizedikről, / de volt, aki a karjaimba futott, éjszaka a lépcsőházban, / nekem ahhoz el kellett otthonról szöknöm, az ablakon át, / és átvágnom a szekusoktól és rendőröktől hemzsegő városon.*”

Visszatérő téma a kötetben a mai fiatalság állapota, viszonya a világhoz, az élethez. A gender-elmélet térhódítása, a gender-generáció sorsa. A természetes helyett az abszurditás felé vezető szemlélet hatását vázolja fel a költő a *Genderattack* című versében: „*De mielőtt meghalsz, élj. / Egyszer élj, / Élj a jogaiddal, / Operáltasd át magad, / Ne félj, / Létesíts szexuális kapcsolatot / A húgoddal, / Szamarakkal és kecskével, / És friss vagy jól konzervált hullákkal, / Ciki? / Nem ciki. / Ki kell próbálni mindent.*” Mindez az agyament polgárpukkasztás, botránkoztatás szelle-

mében, a jogokkal való élésre történő hivatkozással. S ezt kiegészíti a semmiről sem tudás, a felszínesség, a vakság: „*Temerinben megínt magyarokat vertek, / De Temerin nem Szerbia? / Hogy kerültek oda magyarok? / Biztos a hatvannégyvármegyések vitték oda őket, fúj...*” Ez is hiány. Az ismeret hiánya. Mert ez az út vezet az emléktelenség, a gyökértelenség felé.

A „beetettek” formállogikai következtetése egyenesen ijesztő: „*Minden elromlik ezen a világon, / Legyünk mi is romlottak.*” S ha nem tetszik, maradi vagy: „*Nem ebben a században kellett volna születned*” (...) „*Mi már romlottak vagyunk.*” Itt kezdődik a teljes sötétség.

De az ember nem vakond. Életfeltétele a fény, a szellemi világozás, és a sötétben egyébként sem tud tájékozódni. Ezt hangsúlyozza *Cantata sacra* című költeményében is a költő: „*És természetünk nem a sötétség, / De természetünk a fény, / És a gyökök, gyökerek rendszere, / Édes szöbokraink, / És a fény lényege szerint: / Te és én, / És mi magunk is fény / Vagyunk.*” A vershez, amit Bartók *Cantata profana* című kórusműve után írt a szerző, számtalan mottószerű feljegyzés tartozik, amelyek a tisztánlátást hangsúlyozzák, és az életet tápláló gyökerek felé mutatnak. A nyelv és a mitológia az identitás és a megmaradás alapkövei. Ezért is fontos a gyökökre való visszavezetés, a közös gyökerek keresése etruszktól a finnugorig.

Az ember természete, hogy kérdéseket tegyen fel. A „miérttek” a legfontosabbak. Mert az okokhoz vezetnek. A megismeréshez. A válaszok pedig talán kijózanító megoldást mutatnak: „*Mindent visszarakunk, / Tisztaság lesz, / Rend lesz /... / Nők leszünk, / És férfiak leszünk, / És költők, / És gyerekek leszünk, / Fiúgyerekek / És kislányok leszünk, / Papásmamást játszunk végre, / És megházasodunk, / És gyerekeink lesznek...*”

Megvilágosodásra van szükség. Vissza a természeteshez: „*Már nincs hova hátrálni, elmentünk a falig, / azt mondom hát, hogy elég volt, legyen elég, / hogy a szellem mindig csak kivonul a szellemi helyekről, / hívogatlak benneteket szeretettel, / a százéves szecessziós kivonulás után a bevonulásra, / a bevencióra, bemenni és bevenni, / kiszellőztetni és kiséperni, / és letörölni a port...*”

(Wamsler-szvit). Ugyanezt erősítik a Dévény Anna emlékének szentelt költemény sorai: „Mert a dogmák ugye mindig erősebbek / A szellemnél, a tudomány mai állása szerint. / Mert a keskeny úton csak az eretnekek / Meg a vallásalapítók járnak, / Meg az örök alternatívok, / A dilettánsok, / Mert minek bajlódni a tényekkel, / Az eredményekkel, a sikerekkel, / Ha olyan szép elméleteink vannak” (Gyakorlati eszkatológia).

Persze még mindig ott vannak a technikai fejlődés indukálta veszélyek: az elgépiesedés az emberi kapcsolatok elsivárosodásához vezethet. Már gondolkodni sem kell, már egymásra sincs szükség, hisz ott az elektronikus eszköz, ami mindent tud, mindent helyettesít. De tényleg mindent? Ezt fogalmazza meg a Kütyüdal: a „*kapcsolat kipipálva*” (...) „*sok kell, hogy célba érij, turbózott hőskor, / nyomkövető, / sávtartó automatika, / digitális klíma, / holtterfigyelő rendszer, / vezető fáradtságát figyelő rendszer, / hogy ne legyen totálkár, / domborzatfigyelő rendszer, / fókusz a dekoltázs, / ... / bluetooth kihangosító, radar detektor, alkoholszondás / slusszkulcstartó, / kortárs vagyok, kartárs, / örülök, hogy élek, // eszköztelen vagyok, / itt állok, félek.*” Ezzel szemben „*a kislányom nagyszülőknél a kertben, boldog, / paradicsomi állapot, kicsi kannával kicsi Buddha, / jár csak jár addig a kútra.*” Az alternatívát tehát mégis a természetes, az emberi jelentheti. „*Mikor jártál utoljára mezítláb? / Hengergőztél domboldalon, fűben, / Aludtál szalmán? / Mikor stoppoltál utoljára hátizsákkal, verseskötettel, / Bibliával és pálinkával a Lesi-tóra?*” – teszi fel a kérdést a költő (Basule blues), s még hozzáfűzi: „Azt hiszed, szabad vagy?”

Mert mi a szabadság? Vajon tudjuk-e, értjük-e? Tudunk-e élni a szabadságunkkal, s nem élünk-e vissza vele?

Ezért keresi a költő a természetest: „*Folytasd ott, ahol abba hagyta. / Mondani akartál valamit. / Megfogni valaki kezét. / Elmenni a helyre, ami üres, / Ami rád vár. / Mindenhova. / Megérteni a fájdalmat. / A szépséget. / A szürkeséget. / Elviselni. / Belehalni.*” (Todo) Borzongatóan őszinte szavak. Figyelmet érdemlők. Mert Halmosi nemcsak közöl, nem csupán kinyilvánít,

hanem – miként Lao-ce – tanít is. Avítt dolognak tűnhet ez a 21. században, ám a kilátásokat tekintve mégis inkább megszívlelendő tanulság. Az esély mindnyájunkban megvan, mert „*Mindenki jó. / Talán csak a szeretethiány / Mértékének / Arányában / Vagyunk / Rosszak. / Talán még a sátán is.*” (Mindenki)

A költő tehetne másként is. Bűvészkedhetne a szavakkal, játszhatna öncélú játékot. „*Mi lenne, ha most az egyszer magamnak írnék verset, / nem divatból, pózból, / nem másnak, hogy örüljön, gyógyuljon, / nem is önterápiából /... / hanem ahogy az ember beszél az anygallal / a kedveséről és a bűneiről.*” (Mi lenne, ha). Mégsem teszi. Nem tetszelegni akar, hanem a lehetőséget keresi. Az utat a megoldáshoz: „*Mindig vannak fontos ügyek, / Most épp a tűzzománc és a vers. / Az őstörténet. / Az európai ethosz, és annak szétesése. / A válság, ami lehetőség.*” (JA JA-díjas költő Csontváryt keresi)

A szatmárnémeti születésű, hosszabb ideig Németországban tartózkodó – de immár évek óta Budapesten élő – költő remek versgyűjteményt állított össze. A szövegekből kiderül az is, hogy szereti a kihívásokat. Számptalan olyan munka is található ugyanis a könyvben, amelyek különböző élethelyzetekben megadott szavakra készített rögtönzések. De ezekben is hűség a kötetet záró Razglednicák 39. darabjában megfogalmazott gondolathoz: „*A könyv gerince. / A szerzőé.*”

Izgalmas olvasmány Halmosi Sándor legújabb könyve – különösen azok számára, akik nem csupán a játékot, hanem a gondolatot is keresik a szavak mögött. Minden egyes írásával bevon valamibe, társává tesz, beszélgetést kezdeményez. Versei létle nyomatok. Támpontot mutatnak, viszonyítási alapot adnak. A szöveg asszociatív, s épp ezért megdolgoztat, munkát ad a benne elmélyedőknek. Párhuzamokat vagy ellentéteket keresve többféle műveltségterületre irányítja a figyelmet, megkapóan őszinte, fanyar humorával pedig végképp lebilincseli az olvasót.

Juhász Kristóf

A magányos ördöglovas

Avagy a pikareszk hős
mint vágy és képzet

Korunk a nagy kompilációk kora a kultúrtörténetben, soha ekkora rálátás régebbi korok műformáira nem volt. Napjaink szerzői csak sértálgatnak a valós és virtuális könyvtárakban – azt vesszük le, azt sajátítjuk el, azt keverjük össze, amihez kedvünk szottyán. Hogy utána mi történik, azt különböző világnézetek és hitbéli meggyőződések felől százféleképpen lehet csűrni-csavarni, de a lényeg ugyanaz: élvezkedhetünk afölött érzett önfeledt örömünkben, hogy egy minden jóval fölszerelt játszótéren tartózkodunk, vagy továbbléphetünk, és néhány játékot saját, illegális eszközeinkkel életveszélyessé barkácsolva a játszótérre beavatási térére alakíthatjuk (esetleg egyenesen magunkkal hozunk néhány életveszélyes játékot, de legyünk őszinték: ez csak a legnagyobbaknak szokott megadatni, akiknek játékait követőik hosszú sora évszázadok alatt megint veszélytelenné koptatja. Kivéve talán néhány elvetemült, apokaliptikus apokrifet – no de ezeket kevesebben is használjuk).

Ezredelünk, mely bájosan és rémisztően hasonlít a dualizmus századelejére, és minden szellemtörténeti szál, ami ebben az apokaliptikus korban összeér, szinte esdekel a pikareszkért, hiszen ebben tudja leginkább csodálni önmagát. A pikareszk csodálatosan formátlan forma. Azt csinál a szerző, amit akar, feje tetejére állíthat bármit – persze ehhez kell is valami, ami fejre áll, és itt van eltemetve a sok kutya közül az egyik: Apuleius

Aranyszamara a hellén mitológia és kultúra nélkül csak trágár vicc volna, Hašek *Švejkje* a komplett k. und k. bürokrácia és hadigépezet, no meg a világháború iszonyata nélkül csupán pár poén valami közepesen rádióbarát stand up-os repertoárjából.

Pataki Tamás, már címében is zengzetes, *Murokffyban vérre válik az abszint, és lóvá teszi az ördögöt* regényének főhőse, Murokffy Tódor Ede sem létezhetne normálisan a Monarchia botrányos, nagystílú, világvárosi Budapestjének levegője nélkül. Ezt a levegőt szerzőnk nem hosszadalmas leírásokkal, hanem rengeteg egyértelmű, vagy kevésbé egyértelmű – annál jobb a játék! – utalással (kortársaink éppúgy fölbukkannak a lapokon, mint történelmünk hősi vagy kevésbé hősi halottai), illetve ósvadoni gazdagsággal burjánzó, gátlástalanul kaotikus, vérbő nyelvezettel teremti meg. Olvassák csak ezt a gyönyörűséget, mely tízéves fiam nyelvtanóráinak mumusa is lehetne:

„El is pihent volna az ügy, mint méla vízfodor, melyet egy Balaton-fürkésző menyecske elhajított kavicsa vet, megrepesztve az alkonyi víztükröt, amitől a lány azt reméli, hogy egyben rossz emlékei is belefűlnak, hogy aztán magát vesse a csillanó tóba.”

De ne ájtatoskodjunk, mutassuk inkább a regény markánsabb arcát:

„Vérszemet kapott, és kioldotta a gúzst, én meg rögtön a kötélért nyúltam, mire sikítva arcul csapott, de a csengő megszólalt, a hatalmas delnök belökték az ajtót – és úgy meghökkentek meztelen kettősiünkön, mintha nyáladzó csóré csigákat látnának: hiszen a véres Herétlenítő egy pompás budoár, a Főnökasszony pedig éppen egy gavalléron tornázik...”

Murokffyval képtelen kalandok sorozata esik meg – a sok kis történet nem is áll össze egy egésszé, csak a milió és a főhős személye, valamint elbeszélői stílje köti össze őket; de nem baj, így összevissza is olvashatók, mint Münchhausen kalandjai. A történet legtöbbször lényegtelen, hiszen a történelmi fikció és az egész nyelvi építmény folyamatos szellemi kalandot kínál, s a szerző láthatóan önmagát próbálja túllicitálni groteszkebbnél groteszkebb, bizarrabbnál bizarrabb ötletekkel. Izgatóan, pro-

vokatívan, s közben a zsánerhagyományokat és anyanyelvünket mélységes tisztelettel és biztos kézzel alkalmazva szórakoztató a könyv. Sok olvasónak ennyi elég (irigyelt, boldog emberek!), ők ne is olvassák tovább írásom, olvassák inkább magát a könyvet.

A hős életereje és életvágya feneketlen és végtelen, ő maga gyakorlatilag elpusztíthatatlan, hisz nem holmi közönséges halandóról beszélünk: Murokffy a magyar virtus allegóriája. Urbánus körülmények között is létezni képes szerencsefi ő, nem szegénylegény, kuruc, betyár vagy bujdosó – mégiscsak közép-nemesi sarjadék –, de az ő társaságukban is elboldogulna, még Rózsa Sándor sem rúgná el a tábortűz mellől.

Az ember mégis gyanakodni kezd az elbeszélői attitűd holmi rejtett fundamentumára, mikor a nagy abszintvedelések, asszonykergetések és titáni verekedések közepette ilyen bekezdésekre bukkan:

„Mi tagadás, többnyire untakoztam akkoriban a székesfővárosban, s mélán könyököltem ki ablakomon, mint a torz vízköpők, amelyek éjjel életre kelnek, és bemásznak a polgáraszonyok szobáiba, be a dunyháik alá, végigkúsznak pihegő testükön, és hosszú, megelevenedett nyelvükkel nyaldossák cukormázás orcájukat – no igen, ilyesmik jutottak eszembe unatkozás közben –, de egyhamar megeleltem az önfeledt ábrándozást, s noha kutya meleg volt, nyakamba vettem a várost, hogy frissen csapolt sört keressek.”

Külön tanulmányt érne kikutatni, mennyiben és milyen formában jelenik meg a melankólia vagy az attól való félelem Odüsszeusz, Thyl Eulenspiegel, Hány János, Münchhausen báró vagy Švejk figurájában, Murokffy közeli rokonaiban. Aki ezen az úton indulna el tünődéseiben, Földényi F. László korszakos művét, a *Melankóliát* ajánlom figyelmébe. Csak egyetlen, Héraklész tragédiájával kapcsolatos gondolatát idézem, mert szorosan Murokffyhoz tartozik:

„Amikor Odüsszeusz alászáll az alvilágba, csak Héraklész testével találkozik, lelke ugyanis az isteni régiókba került, azaz ennek az otthontalanságnak, széttépettségnek a halál sem képes véget vetni.”

Murokffyt a folyamatos cselekvés, a világ hőstettekkkel való megtermékenyítésének a vágya hajtja. Az élet számára grandiózus cselekedeteinek tornacsarnoka, szükséges, de létezésében puszta ürügyül szolgáló építmény. Joggal kérdezhetnénk: mi végre viaskodik Murokffy az ördöggel, mikor cselekedetei folytán már minden létező teológia szerint az ördögé? Joggal kérdezhetnénk, ha Murokffy halandó lenne. Csakhogy Murokffy, aki e könyvben kétszer is végignézi saját temetését, valamint egy alvilági kirándulást is tesz Őseinek nagy csarnokába, nem gyarló léleként, *morális alapon* száll szembe kísértőjével. Hanem úgy, mint az ördög erejéhez mérhető őserő, mint a világot a saját létjogán megtermékenyítő és mozgató, virulens nemzetkarakterisztikai *morál fölötti ideál*, afféle kései, dekadens János Vitéz, Fehérlófia, vagy maga a Hadak Ura. Murokffy és az ördög: egyenrangú ellenfelek.

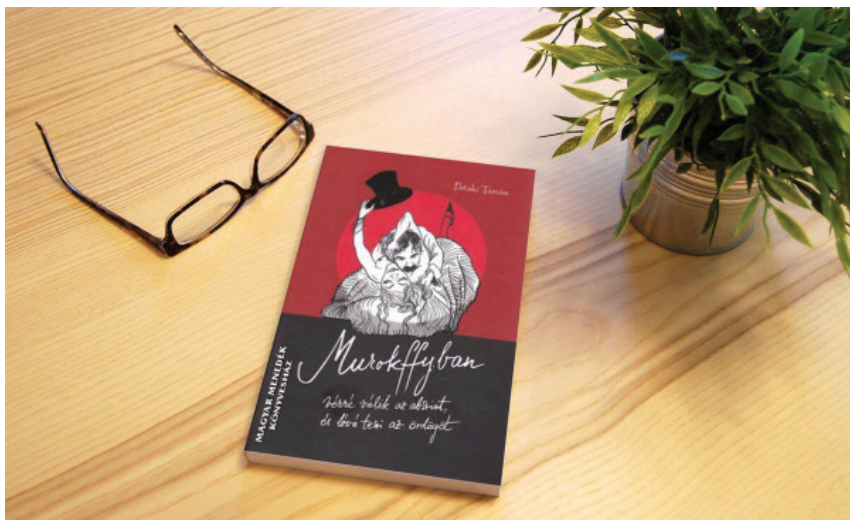
„...olyanok voltunk, mint a falra festett ördögök, akik erre az alkalomra várva léptek le a templomok pokolfreskóiról” – büszkélkedik maga a főhős, aki a legutolsó fejezetben az őt a nemzethalál és a végromlás képeivel sem megtörő Sátánt csőre töltött, gigantikus hímtagjával űzi el (a messzi Tibet legbohémabb szentje, az Isteni Örült, Drukpa Künli volt híres arról, hogy démonok fogsorát verte ki, illetve térített Mennydörgés nevű péniszével).

Az olvasó pontosan tudja, hogy miféle nemzethalál és végromlás következett a Murokffy-féle boldog békeidők világára. De hősünk az ördögöt végleg lóvá téve tova is röppen: a szerző annyival zárja történetét, hogy Murokffy jól sikerült temetése után továbbra is aranyifjúként tengeti életét, bejárva a Föld minden zugát, menyecskeket kergetve, ahogy addig is. Némi hiányérzetünk marad: miért nem változtatja meg a hős az egész történelmet?

Sajnos ez ellenkezne a pikareszk hagyományokkal, amelyeket Pataki Tamás mélységesen tisztel. Murokffy egyik nagyhatalmú elődje sem váltotta meg soha a világot. A világ marad úgy, ahogy van, sőt még úgyabbul. A hőrosz nem változtat soha semmin, a hőrosz csak van, hogy például és vigaszul szolgáljon azoknak,

akik nem tudják olyan könnyen lóvá tenni az ördögöt, vagy akik összerezzenek, ha a saját temetésükre gondolnak. A hős számára sem partnerek, sem ellenfelek nem vagyunk. Mégsem irigyeljük őt kozmikus magányában. A hős számunkra vágy és képzet: ősmaszkulinitás, Naptotem, Földet benépesítő életerő és kedély. Ha pedig Murokffynak egyéb szándékai is volnának, azokat nyilván megbeszéli Dionüszossal a Walhallában, és reméljük, az eredményről mi is értesülünk majd.

Pataki Tamás: *Murokffyban vérré válik az abszint*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, 2018.

Rimóczi László

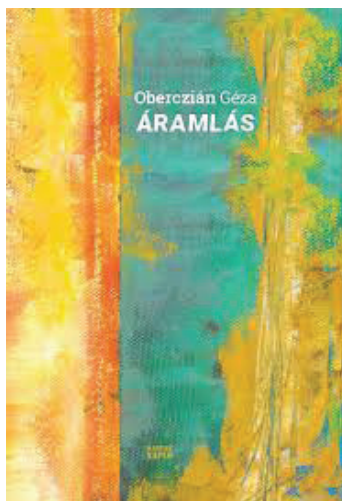
Ha elsodor az áramlás, az Isten sem segít

Az ember általában két élet közül választhat, az egyik a végtelen stagnálásról, a másik a végtelen bolyongásról és identitáskeresőcsavargásról szól. Talán az utóbbi eredményesebb a fejlődés tekintetében, mert a stagnálásból nem sok tanulható.

Oberczián Géza második kötete, az *Áramlás* egy utazás rétegzett története. Egy fiatalember Közép-Amerikából Erdélybe, nagynénje temetésére igyekszik, miközben felismeri, hogy nem szakadhat ki az áramlásból, nem tagadhatja meg sorsát. A kisregény témáját brassói születésű édesapja történetei és az erdélyi rokonok, barátok között megélt események adják, mégsem valós eseteket dolgoz fel, azok csak a háttérrel szolgáztatják. Egy nehezen kibogozható családtörténettel találkozunk, melyet országhatárok változása, politikai, üzleti játszmák és művészi állásfoglalások, egyéni törekvések és becsvágy kuszálnak össze. A szülők titkai a testvérek sorsát is összegubancolják, s néha úgy tűnik, ebből az áramlásból csak egy örvénnyel való megsemmisítő találkozás jelenthet kiutat.

A kötet fülleadt trópusi képpel nyit Panama egyik felkapott szörfparadicsomából, cápa előli meneküléssel, parti füvezéssel és a legendás Full Moon Partyval, nem utolsósorban egy lekésett repülővel.

„A helyzet rémisztő volt, egyrészt mert mindig kerültem a meredek sziklákat, ugyanis lebénultam a félelemtől, másrészt kerültem a feltűnően szép lányokat (hallottam valahol, hogy a szép nők a fantá-

ziátlan férfiaknak valók, ezzel vigasztaltam magam), mert hasonló bénultság jelentkezett. Tapasztalatom szerint ez a két helyzet tudott a legjobban kiközösíteni nyugalmamból és magabiztosságomból.”

Egyik mesélőnk író, aki írni akar egy amolyan igazi regényt. A parton talált, egyéjszakás lánynak nem tetszik az egyszerű alapötlet, miszerint nagyon szerelmes férfiről és nőről szólna, akiket csak a távolság választ el egymástól. A parti lány végül felteszi a kérdést, amit írónak soha nem szabad feltenni: „Miért nem a valóságról írsz, ami kézzelfogható?”

Eleven, lényegre szorítókozó, mégis szeszélyes utazóregény. Érezzük a tenger, a lányok és a frissen sült, babos hússal töltött tortillák gasztroszexuális illatát. Döbbenetesen kitárulkozó, önfeltáró, intim regény, úgy mond ki dolgokat, ahogy mi is kimondanánk őket. Ahogy időközön és tereken, történelmi korokon és családokon át utazunk, számos meredek emberi sors bontakozik ki előttünk, végtelen stoppolásokkal tarkítva.

Az *Áramlás* továbbá több szerelem története. A főhős erdélyi túrán ismerkedik meg egy lánnyal, és rájön, hogy amit addig annak gondolt, az az igaz szerelemnek a közelébe sem érhet. De a történelem, a határok és a család kijózanítja, a szerelem illúzióvá válik, megoldásnak pedig a menekülés látszik. A budapesti fiú nehezen érti meg, hogy két országban kellene otthon lennie, hogy egyként láthassa a családját; ennek felismeréséhez évtizedekre van szüksége. Lendületével, tempójával magával ragadja az olvasót, jól ismert és ismeretlen tájakra sodorja. A visszaemlékezések hirtelen támadnak, s néha úgy tűnik, hogy az ábrázolt fikció valóságalapú.

„Az első közös út Brassóba drámai volt, feszült hangulat a kupében, András védőbeszédeket fogalmazott magában románul egész a határig, mit mond majd, ha leszállítják, és bíróság elé állítják, keze remegett, amíg az üveget a szájához emelte, azután nem is ivott többet, ne lássák a gyengeségét...”

Az András nevű karakter egy kezdetben sikertelen színdarabíró, aki életének eddigi harminc évében meggyőződéssel vallotta, hogy hiába az elnyomás, a kisebbségi lét, maradni kell, mert ez is Magyarország: „ha elmegyünk, ha kiáramlunk, kiözönlünk, az

feladás, szokta mondogatni, a haza feladása. Meg kell menteni Erdélyt, meg kell menteni a nyelvet, meg kell menteni a magyarságot, ez volt az egyetlen szentháromság, amiben hitt.” Apja határozott volt ebben a kérdésben, a kis öreg susztert példaképpül lehetett állítani bárki elé hűség és kitartás tekintetében. A család a második bécsi döntés idején Kolozsváron élt, így magyar állampolgárok lettek, és egy évvel később ekképp sorozták be apját a magyar hadseregbe. Megjárta az orosz frontot, hazajött a Don-tól, végül Budapesten szerelt le 1945-ben.

Később András majdnem sikeres karriert fut be, egészen Amerikáig jut – a nagy lehetőségek és a nagy koppanások földjére –, hogy tehetségét kifacsarja és műveit átértelmezze a hollywoodi filmdaráló.

A jelenben újra csak utazunk. A temetésre igyekvő író nem mindig érti az útjába akadók nyelvét, ám elnézve zilált fizikai és szellemi valójukat, ennek olykor kifejezetten örül. A színes úti kalandok kárpótolnak a szerelmi huzavonák érdektelen részleteiért, miközben fejezetcímszerűen látjuk, hány kilométer van még hátra Brassóig. Az emlékek ozmózisa nem sokat finomít a múlton, a legtöbb mesélő múltjában és jelenében túl sok a halál, túl sok a veszteség, és túl sok az ivászat.

*„Még sosem éreztem magam ennyire egyedül és ilyen tanácstalan-
nak, mint huszonnégy óra utazás után ebben a vadidegen városban
egy fillér nélkül, hullafáradtan, mert a repülés óráit végig írással
töltöttem, számvetéssel, és sehová se jutottam még, csak a kérdések
sokasodnak... Apám érezhette magát így, amikor megérkezett Debre-
cenbe, kimászott a furgon csomagtartójából a krumpliszákok alól,
és mire leporolta magát, a kocsi is elporzott, csak a jellegzetes román
benzinszag maradt utána egy ismeretlen város megnevezhetetlen
kereszteződésében, ahol nem ismert senkit, nem voltak se papírai,
se pénze, fáradt volt, elcsigázott és éhes, mindazonáltal útra kész,
azonnal indulni akart Budapestre, ott képzelte el a jövőjét...”*

Ez a túra különbözik a manapság aranykorát élő utazókultusz élményvadász mentalitásától, ugyanis hiányzik belőle a hódítás igénye, szándékát tekintve inkább a meneküléshez és a véget nem érő áramláshoz áll közelebb.

A szereplők semmit sem kennek a sorsra, mindenért vállalják a felelősséget. Talán a szerkezet kuszaságában rejlik az a harmonikus egység, ami élővé teszi a kötetet. Ugyanakkor az élénk színek és a helyenként mutatkozó minimalista fogalmazásmód nem sok reményt kínálnak. Egyszerre szellemi és naturális utazás ez. Egy fiatalember El Caminója, érzéki lekerekítéssel. Ez a regény működik.

Oberczián Géza: *Áramlás*. Magyar Napló Kiadó, 2018

Tihanyi Lajos (1885–1938) festménye: Önarckép

KÖNYVEK DIÓHÉJBAN

Ferdinandy György:

Fájó holnapok

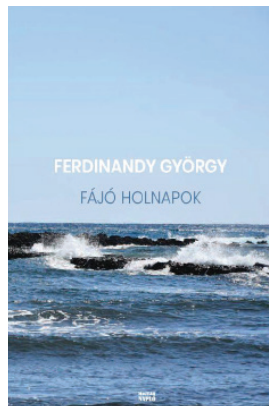
(Magyar Napló Kiadó, 2018)

Tud-e újat mondani olvasóinak Ferdinandy György, aki már eddig is több kötetben mesélt, értelmezte a magyar (emigráns) irodalmat világ-ingázásán és saját életén keresztül? Ferdinandy, úgy tűnik, mintha mindig ugyanazokat a történeteket mesélné, bár mindig kicsit más-ként. Attól igazi mesélő, hogy egy-egy történetet újra és újra elmond, így rögzülnek legjobban a hallgatóság emlékezetében.

Legújabb kötete összegző-visszatekintő novellafüzér, komolyabb számvetés. A kötetben minden generáció megjelenik, de a fő dilemma, az emigráns lét és irodalom, sajnos kissé elnagyolt marad.

Az írótól megszokott melankolikus dikciót ez alkalommal még keserűbb hangvétel jellemzi. Mintha kérdőre vonná eddigi életművét, kiábrándultan jegyzi meg, hogy talán már olvasói sincsenek. Megkérdőjelezi, ért-e bármit is hosszas, kényszerű ott-hon- és hazakeresése. Arra jut, hogy magyarnak lenni (akár saját hazájában, akár bárhol a világon) egyet jelent az önsorsrontással (az 'önsorsrontás' szó szerinte csak a magyar nyelvben létezik). A magyar irodalom pedig „rossz passzban van” – eltekintve néhány üdítő kivételtől. Ferdinandy ezen utóbbi megállapítását akár komolyan is vehetjük, ugyanis – szintén megszokott módon – naprakész kortárs irodalomból és általában a világ dolgai-ból (Facebook, Instagram).

Kérdés azonban, hogy ha hiány van olvasókból, ezért egyedül ők hibáztathatók-e, vagy előbb sorsukat elfogadó Jónások szükségeltetnének?

Herta Müller: A király meghajol és gyilkol

(Napkút Kiadó, 2018)

Herta Müller novelláskötete jókora késéssel érkezett Magyarországra, másfél évtizedet kellett várni a fordításra. Érthető módon először Nobel-díjas regényének a fordítására került sor (*Atemschaudel – Lélegzethinta*), de szerencsére jöttek a további kötetek is.

A király meghajol és gyilkol kötetben kilenc novella olvasható – a válogatás kiváló indítás az íróat még nem ismerők számára. „Csak a beszédet és a hallgatást ismertem, a tartalom nélküli, elmondott hallgatás közjátékát nem” – vallja egyik, már németországi életéhez köthető írásában, mert nem tudja hova tenni a berlini németes fecsegést. Szintén Berlinben lépten-nyomon belebotlik a bosszantó „hová valósi?” kérdésbe, amire romániai bánáti svábként sehogy sem tud megfelelő választ adni. Az anyanyelve hiába német, ez az anyanyelv idegenül hangzik a németországiak számára.

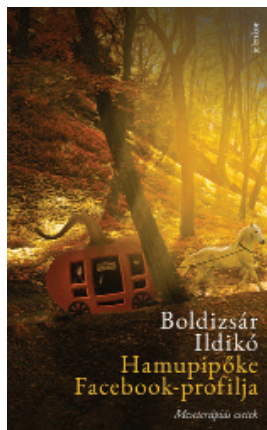
A szerző már a romániai diktatúra alatt is úgy viszonyul a világhoz, hogy mindig csak két dolog közül választhat: vagy hallgat, vagy beszél, de valójában egyik sem megoldás. Amikor beszél, minden egyes szót alaposan átgondol, értelmez, kontextusba helyez, összeveti németül és románul (nem volt könnyű dolga a fordítónak), új szavakat talál ki. Nyomasztó kíméletlenség, de belátjuk, a szavakkal nem dobálózhatunk, a szavak a múltunk és a jelenünk. Pedig még csak nincs is mindenre (megfelelő) szavunk.

Lafferton Luca

Boldizsár Ildikó: Hamupipőke Facebook-profilja; meseterápiás esetek (Jelenkor, 2018)

Kisgyerekként minden vágyunk, hogy mesehősök legyünk. Én háromévesen Csipke-rózsika szerettem volna lenni, mert irigyeltem a királynő ruháját. Aztán csak később, felnőtt fejjel ébredtem rá, valójában nem a ruhájába bújtam volna bele, hanem inkább a bőrébe: bárcsak megmentett volna valaki engem is életem aktuális „gonosz tündérétől”, egy kislányszemmel félelmetesnek tűnő nővértől a kórházi betegeskedésem alatt. Ezt a mélyen bennünk lévő, alapvető belebújási-átalakulási igényt használja ki, és fordítja gyógyító célra a személyes életesemények mitikus feldolgozásának gyakorlatán alapuló Metamorphoses meseterápiás módszer, melyet Boldizsár Ildikó mesekutató, meseterapeuta dolgozott ki. Azt állítja, a mese képes megszüntetni a problémákból keletkező káoszt, és helyére állítani a teljességet. Legújabb könyvében egyéni sorsokon, élethelyzeteken keresztül mutatja be, hogy egy-egy mese által hogyan találhatunk rá saját lehetőségeinkre, hogyan megyünk-mendegélünk az úton, míg felismeréseinkkel és azok cselekvésbe fordításával meg nem találjuk a rend helyreállításához szükséges megoldókulcsokat. Eközben olvasói nézőpontunkból nemcsak a páciensek, hanem a mesélő fejébe, a benne zajló folyamatokba, kételyeibe is belekukkanthatunk, és gondos olvasással mi magunk is rálelhetünk aktuális életmeséinkre, azonosulhatunk a hősök valamelyikével, de megtalálhatjuk énünk megannyi részét az összes szereplőben is. Átalakulhatunk bármivé, akárcsak Próteusz, az alakváltó istenség, csak kicsit más céllal: nem azért, hogy kicsúszunk embertársaink kezei közül, hanem azért, hogy – jó esetben, a mesénk mély rétegeinek megértésével – végre megtaláljuk valós alakunkat és szerepünket az életben.

Bánosi Eszter

ESSZÉ

Bakonyi István

A terror és brutalitás regénye

Petőcz András: *Idegenek*
(Harminc perccel a háború előtt)

A regénytrilógia elő kötete, az *Idegenek* 2007 és 2012 között három kiadást is megért. Ez a tény önmagában nagy siker a huszonegyedik század elején a magyar könyvkiadásban és legújabb prózairodalmunkban. Mindenképpen kivételes helyzet, és sok mindent sejtet; többek között azt, hogy a háború-tematika mélyen bent él korunk köztudatában, a terrorizmusról és folyamatos erőszakról tanúskodó világban. Akkor, amikor az „idegenek” korábban nem észlelt veszélyt jelentenek, amikor a béke oly gyöngye lábakon áll szerte a világon. Tegyük hozzá, Petőcz András idejekorán észlelte a veszélyt, és ebben akár franciaországi tartózkodása, akár a hírekből hallott események is megerősíthették. Élményeit követően a legnemesebb széppróza eszközeivel előbb az első, majd további két kötetben tárta a világ elé, mit is gondol e jelenségekről.

A Márai-díjas mű harmadik kiadásának „fülén” számos magyar és külföldi kortárs szerző ajánlása olvasható. Néhány példa. Eszéki Erzsébet: „Döbbenetes erejű próza Petőcz András új regénye, amely hamar kíváncsivá teszi, majd fogva tartja az olvasót, talán mert éppen sajátos alulnézetből, egy kiszolgáltatott gyerek szemszögéből érzékelteti az idegenséget, az intoleranciát, a brutalitást, a terrort. Van min töprengenünk a regény olvasása után – itt, valahol Európa közepén.” Gudrun Brzoska (Németország): „A történet mindenhol játszódhatna, ahova más kultúrkörből származó idegenek, »barbárok« mint menekültek érkeznek, ahol hazátlanokat és politikai üldözöttöket hoz össze a

sors.” Kálmán C. György: „Igényes, finoman megírt, szép regény a Petőcz Andrásé. Úgy tornyozza egymásra az elmúlt évtizedek zsarnokság-, terrorizmus-, megszállás-, megalázás-történetét, az európaiakat és a világ ezer más részén megtörténeteket, hogy sem kulcsregénnyé, sem könnyes allegóriává nem válik.” Kertész Imre: „Ezt a könyvet – az *Idegeneket* – nem lehet letenni...”

Egyik vélemény sem túlzó, ellenkezőleg: igencsak reális. S főként Kálmán C. György szavait megerősítő, hangsúlyozzuk a történet időtlenségét és „térnélküliségét”, olyan értelemben, hogy nem tudhatjuk pontosan, hol és mikor játszódik a cselekmény. Akkor sem, ha vannak persze sejtéseink, ám mindezek még inkább erősítik az általánosítás lehetőségét. Azt egyébként az író szóbeli közléséből tudom, hogy döbbenetes hatással volt rá a 2004-es beszláni túsdráma és vérengzés. Akkor és ott, Észak-Oszétiában a terroristák több mint ezeregy száz embert, főként gyermekeket ejtettek túsul egy iskolában, és végül több mint háromszázan haltak meg a bestiális cselekedetek következményeképpen. Ehhez hasonló jeleneteket az *Idegenek*ben is találunk, de erről majd később. Természetesen az ilyen valóságos elemek komoly szerepet játszatnak a regényben, ám a konkrét párhuzamtól jó óvakodnunk.

Krausz Vera írja: „A regényben néhány utalás alapján következtethetünk arra, hogy talán saját korunk globalizálódó, multikulturális világa és problémái állnak az írás középpontjában, mint például a nemzetiségek, kisebbségek közötti konfliktusok és a terrorizmus...” (Krausz Vera: *Petőcz András: Idegenek. Harminc perccel a háború előtt*) Azt gondolom, hogy a kisebbségi probléma itt nem oly elsődleges, sokkal inkább a terrorizmus áll a középpontban.

A történet elején, a temetői jelenetben rövid, pattogó mondatokkal találkozunk. Már az első színhely is igen jól visszaadja a borongós világ hangulatát. Néhány jellegzetes mondat: „A krizantémről tudom, hogy sárga. Ezért gondolom, hogy ez itt éppen krizantém. Végül is mindegy. Fehér virág, sárga virág, lila virág. Egyik olyan, mint a másik. Az egyik kicsi, a másik nagy. Ennyi a

különbség...” Máris megkapjuk a mű alapízeit, Anna, a kislány szavainak segítségével, a végig egyes szám első személyben elbeszélte történet elején. Azután a lány az anyjával menekülni készül a háború elől. Ezekon az oldalakon a rideg valóságot ábrázolva puritán, már-már érzéketlen a hangvétel. Már az utazás közben, a vonaton felsejlenek a lány majdani megalázásának előjelei. Óhatatlanul is fölremlik a *Kurácsi mamából* ismert motívum, például azért, mert Brecht drámájában is hangsúlyosak a hasonló jelenetek. Ahogy Sinka Annamária írja: „...De nemcsak az anya alakja idézi fel *Kurácsi mamát*; a kislányból feltörő szorongás, ijedtség, a harmónia, a szépség iránti állandó vágy, a mindig felbukkanó fájdalom is jelen van Petőcz regényében. A gyerek elbeszéléséből egy olyan világ rakható össze, ahol a hazugság a túlélés logikus és szükségszerű eleme, ahol a papírok, igazolások megszerzéséért az anya minden női önbecsülését odaadja, s ahol a háború valós kellékei a hétköznapi életbe nyomulnak...” (Sinka Annamária: *Három könyvről*. Eső, 2007/3.)

Igen fontos, hogy már ekkor előkerül a „hazugság-motívum”. Annát arra biztatja az anyja, hogy a túlélés érdekében hazudni kell. Egyébként kettejük viszonya is meglehetősen rideg. Ez az anya „nem is tudja, mennyire egyedül van a lánya. Akinek sok mindent nem lehet megbocsátani. ... aki hazudni tanította. Pontosan hazudni. Hiszen hazudni csak így lehet...” (Fodor Tünde: *„Hazudni anyám tanított.” Petőcz András: Idegenek. Harminc perccel a háború előtt...*). Sötét világ ez, amelyben az erőszak és a terror mellett a *hazugság* az egyik legfontosabb „negatív érték”, az anya szerint a túlélés záloga, egyben az igazság kifosztása. Az ekkor még nyolcesztendő Anna így látja: „Mindenki hazudik. A felnőttek is. Szavakkal, mozdulatokkal, viselkedéssel. Ki ahogy tud. Mert mindig mindenki *túl* akar élni. Túlélni valamit. Csak tudnám, minek...”

Tovább fokozza a kislány sanyarú sorsát az apahiány, ami végigkíséri egész életét. Később tesz is majd lépéseket azért, hogy ráleljen apjára. Az is látszik, hogy a külvilág szörnyűségei és Anna sorsa között igencsak szoros az összefüggés. Ami

a makrokörnyezetet jellemzi, az bizonyos értelemben a mikro-környezetnek is sajátossága, összhangban azzal, ami a történelmi regények egyik fő erénye: az egyén szemszögéből mutatja meg azt, amit pl. a történelemtudomány objektíven ír le. Az pedig valóban sajátos, hogy a történet kezdetén a főhős mindössze nyolc-esztendő, és majd a trilógia végén már öregasszony lesz. Túl oly sok borzalmon és megalázáson.

S ehhez hozzátartozik az örökös vándorlás megannyi viszontagsága, és ahova mennek, ott mindig a katonák az urak, ők határoznak meg mindent. Alig találni rokonszenves alakot. Tán a plébanost bizonyos értelemben annak tarthatjuk, hiszen befogadja őket, és az anyának munkát ad. Anna számára a legfontosabb kapcsolat a barátnőjéhez, Amélie-hez fűződő viszony, egészen Amélie tragikus haláláig. Ezekhez a tragikus mozzanatokhoz alaposan hozzájárulnak a „barbárok”, akiknek eljövételétől mindkét lány retteg. Itt is láthatjuk Petőcz tudatos cselekményszövést, ami – Kertész Imre szavaival – valóban „lehetetlen” olvasmánná varázsolja a regényt. S amíg a gyerekek a barbároktól tartanak, az író tudatosan használja az *idegenek* szót. Nem véletlen, hogy van egy *Idegenként Európában* című, 1997-ben megjelent, valamint egy 2013-as *Idegennek lenni* című prózakötete is. Ez utóbbiról majd később részletesen szólok. Ez a fogalom és a mögötte meghúzódó valóság tehát folyamatosan foglalkoztatja Petőcz Andrást, s innen – legalábbis nyelvileg – már csak egy lépés az elidegenedés.

„Petőcz szerint mindannyiunknak szembe kell néznie azzal, hogy valamiképp idegenek vagyunk egymás, de sokszor még saját magunk számára is. Egyedül vagyunk a világban, és ezt meg kell tanulnunk megélni, ami nem is annyira ijesztő, hanem inkább fontos és izgalmas feladat...” (Csepcsányi Éva: *Női alteregók, kelet-európai idegenek*. Irodalmi Jelen, 2013. október 29.) Közben Anna egy jobb világról álmodik. Ezt jelzi, hogy folyamatosan Beethoven remekét, a *Für Elisét* hallgatja: az ablakon kiszűrődő zongoraszó hatalmas élmény a számára. (Az meg szinte természetes, hogy később a zongorista is áldozattá válik. S

ha már mindez előkerült: asszociálhatunk akár Roman Polański híres filmjére, *A zongoristára*, illetve a tragikus hősnek, a zsidó Szpilmannak a sorsára is a második világháború okán.)

Ám ezek az álmok aligha valósulhatnak meg a barbárok és a terror „fémjelezte” világban. Annában kialakul a végletes bizalmatlanság az emberekkel szemben, egyébként teljesen jogosan. Nem bízhat a katonákban, de a féllábú tanítóban sem. „– Ugye, Annának hívnak? A plébánián laksz az édesanyáddal? – Nézem a tanítót. Szemüveges, vékony arcú, harminc év körüli férfi. A mankójával ügyesen közlekedik. Egy lába van. – Válaszolj, ha kérdezlek. Ugye, érted a kérdést? Lehajtom a fejem az iskolapadra. Várok. A tanító közelebb jön, megtámaszkodik a mankóján, hogy mindkét keze szabad legyen. Meg akarja simogatni a hajam. Ebben a pillanatban ugrom fel. Menekülés közben rúgom ki a mankóját, erre elveszti az egyensúlyát, elvágódik. Az ajtóból nézek vissza a földön fekvő tanítóra. Kilépek az iskola ajtaján. Éles, délelőtti fény. Élvezem, ahogy a nap az arcomba süt...”

Összetett, különös, tanulságos jelenet. Békeidőben ártatlannak is mondhatnánk a tanító közeledését. A vészes időben azonban minden fölerősödik, más értelmet nyer. Anna gyanakvása érthető, és a drasztikus fejlemény is ennek a szörnyű világnak a sajátja. A bizalmatlanság, a félelem kora ez. S később majd kiderül, hogy ezek a félelmek egyáltalán nem alaptalanok. Más kérdés, hogy a féllábú tanító jelképezte világ is szánalmat keltő. A negatívumok fölmutatásával, ha ki nem mondottan is, de a humanum és a békesség, az emberség és a tisztesség értékeit védi, éppen a szörnyűségek helyenként naturalisztikus ábrázolásával. Egyfajta huszonegyedik századi „intés az őrzőkhöz”-mentalitás ez, abban a hitben, hogy kell még lenniük őrzőknek. Akkor is, ha a mű világa inkább a reménytelenséget láttatja. Ám mint tudjuk: a bajok és kínok kimondása egyben segítheti az oldódást is. Ennél többet egy író aligha tehet.

A regény fölmutatja továbbá a „patkánylét” szomorúságát: a két lány a kalandok közepette gyakran találkozik ezekkel a rémséges állatokkal, ezáltal is érzékeljük az emberi lét kilátástalanságát a

terror és a háború idején. A nyers ábrázolásmód a továbbiakban csak fokozódik. Petőcz nem riad vissza az ilyesfajta hangnemtől, és így lesz még hitelesebb a mondandója. Ide sorolhatjuk a kopasz katona perverzitását, gátlástalanságát. Ő segít Anna anyjának, de ennek a segítségnek bizony ára van. Ilyen viszonyok között „szocializálódik” a lány, és idejekorán szembesülnie kell a torz, morálisan mélységesen lezüllött valósággal. Anyja számára természetesebb, hogy szolgáltatásokat kell nyújtania, és ez öszszecseng azzal, amit a hazugságról tanított lányának.

„Petőcz András új könyve ráirányíthatja a figyelmet a közelmúlt és napjaink borzalmaira, tragédiáira. Felfigyelhetünk arra, hogy gyerekként milyen lehet átélni a felnőttek kiismerhetetlen és egyben hazug világát. Rádöbbenhetünk, hogy az internet és a biometrikus azonosítók korában bárhol megtalálhatók vagyunk, és az identitás mennyire törékeny dolognak számít a beazonosításnak köszönhetően...” (Dobás Kata: *Időben, távolságban*. Napút, 2007/3.) Ugyancsak Dobás Kata írja a már említett „patkánylétről” szólván, hogy a Petőcz-regény kapcsán asszociálhatunk Albert Camus *Pestisére* is. Vagy – teszem hozzá – Alfred Jarry *Übü királyára*... És bizony a regény első kiadása és a fenti recenzió óta újabb évtized telt el, az akkor jelzett jelenségek pedig igencsak fölerősödtek. Ha ez sajnálatos is, az tény, hogy írónk előrelátása megkérdőjelezhetetlen.

A mű világára jellemző egy sajátos hullámmászás is: a Petőcz prózáiban és verseiben is megfigyelhető ismétlések sora, a repetitív jelleg adta lehetőség. Ilyen például a már említett zongorista vissza-visszatérése a kedvelt zenével. Az íróra jellemző mondatkezdések is ilyenek, például „ANYÁM AZT MONDJA, hogy a zongorista egy közülünk, pont olyan, mint mi vagyunk, csak sokkal szerencsésebb. Azt is mondja az anyám, hogy az a szerencsés, aki azt teheti mindig, amit csak akar, és abból élhet meg, ami a szenvedélye. Azt is mondja az anyám, hogy például a művészek is ilyenek. És hogy a zongorista, az is ilyen. Nem tudom. Csak azt tudom, hogy jó volt hallgatni, ahogy zongorázott...” Az ilyesfajta nyelvi-stilisztikai eljárások másutt is jellemzik Petőczöt, gyakran

igen mulatságosan, többek között majd később az *Ancika* című kisregényben. Elbeszélésmódjának egy másik jellemzőjére a már idézett Dobás Kata figyelte föl: „... a jelen idejű elbeszélést folyamatosan megszakítja egy-egy múlt idejű betét, amelyben a jelen történéseire reflektál a lány...” (Dobás Kata *i. m. uo.*) Persze tudjuk, hogy mindez az úgynevezett modern próza jellemzői közé tartozik.

Aztán megjelennek az IDEGENEK. Hosszú, fekete ruhában. Sajnos századunk első évtizedeiben valóban megjelentek, a terror fő követeiként. Bármennyire is időtlen és dimenzionált tér nélküli ez a regény, nincs szükség átlagon felüli tájékozottságra ahhoz, hogy fölismerjük legújabb korunk létező feketeruhásait... Bár itt is többféle értelmezés adódik, hiszen például a lányt megerősszakoló katonát Yurij-nak hívják, így akár a második világháború szovjet brutalitása is megidéződik. (Igaz, hogy a digitális óra és a számítógépes igazolvány nem azt a kort idézi.) Mint ahogy az apahiány sem köthető egyetlen korszakhoz, a gyermekeiket védő anyák sorra tűntek el a legkülönbélebb háborúkban és frontokon.

A veszélyeztetettség egyre fokozódik. Megrázó, ahogy Anna erről beszél: „Ha lenne apám, nagyon szeretném az apámat. És tudom, hogy nagyon vigyázna rám. Nem hagyott volna egyedül, ahogy azt az anyám tette. Az anyám azt nem tudja, hogy valójában mennyire egyedül vagyok. Ha itt lenne az apám, megfogná a kezem, úgy sétálnánk együtt az utcán, ki a térre, elsétálnánk a laktanya és az iskola előtt is, és akkor mindenki látná, hogy van apám. Hogy tényleg van apám...” A hiány, a pótolhatatlan apa hiánya erőteljesebben mutatkozik meg, mint bármikor. Újfent szó esik az anya problematikus lényéről, arról, hogy rá aligha számíthat Anna a megpróbáltatások idején.

S az idegenek destruktív szerepe is egyre nő, nem kérdés, hogy egyértelműen nagy veszélyt jelentenek Annára. A helyzet egyre abszurdabb, miként minden háborúval sújtott időben, akkor, amikor a teljes káosz az úr, és teljesen összekuszálódnak az események. És az is igaz, hogy „nemcsak Anna érezheti magát ide-

gennek a városban, hiszen a városközpont terén számtalan náció jelenik meg. A tér egyfajta színpadként is funkcionál: vagy azért, hogy tényleges előadással szórakoztassák a lakókat, vagy azért, hogy feltűnésükkel jelzéseként szolgáljanak a többi embernek, majd tovább vándoroljanak” (Dobás Kata *i. m.* uo.). Jellemző, hogy itt már mindenki idegennek számít, közöttük a potenciális áldozatok is. Az otthontalanság totálissá terebélyesedik. Az sem ritka, hogy idegenek vadásznak számukra is idegenekre, sokszor teljesen alaptalanul.

Persze a katonák és a terroristák hasonlítanak egymásra: mindkét csoporttól tartanak a civilek, teljesen érthetően. A terrorista támadások új helyzetet teremtenek, hiszen ezek az akciók a katonák ellen is irányulnak. Petőcz András műve éppen azt mutatja meg, hogy mindenfajta erőszak borzasztó, és ezt az egyes ember szemszögéből láttatja. S közben az olvasót is előnti a bizonytalanság és a kétségek özöne, miközben arra gondol, hogy a regényben bemutatott világ bárhol és bármikor a valóságunk részévé válhat. Mint ahogy az is, hogy Anna környezetében is egyre több a „kendős” fiatal, de a hegyes kés is könnyen előkerül. Meglehetősen életszerű, amit Sára mond a kendős Fatimának: „– Tudod, hogyha itt élsz, itt úgy kell viselkedni, ahogy mi. Mi nem járunk kendőben, igaz?” Így emeli be Petőcz a „migránsválság” egyik mozzanatát a regény belvilágába, és azzal tetézi mindezt, hogy az ilyen mondatok – sajnos – következményekkel járhatnak...

A már említett nyers naturalizmus is a mű sajátosságai közé tartozik. „Számos iszonyattal eltöltő viselkedési séma, jelenség, mint például a nők megalázása, az éhezés, az egyes népcsoportok bűnősként való kikiáltása minden háborús és polgárháborús helyzetben megfigyelhető. Az a már szinte közhelyszámba menő megállapítás, hogy a történelem megismétli önmagát, az *Idegenek* hősnőjének életében fájdalmas, ijesztő valóság tartalommal töltődik fel” (Krausz Vera *i. m.* uo.). Ezzel aligha lehet vitatkozni... Gondolom, fölösleges is felsorolni mindehhez a történelem megannyi borzasztó példáját. Az *Idegenek* nyújtotta élményhez

tartozik a kendőzetlen ábrázolásmód és az írónak a durvaságot a maga természetében megmutató attitűdje, s mindezt egy gyermeklány szemüvegén keresztül látjuk. Nem állíthatjuk, hogy hasonló eljárás nincs a világirodalomban, ám sok szempontból kivételesnek mondható Petőcz András látásmódja.

Szimbolikus a „fekete lepel biztonsága” is. „Akkor még nem tudtam, milyen lehet teljesen letakarva menni az utcán. Ma már tudom. Elbújok a fekete, rácsszerűen szövött anyag mögé. Erősnek érzem magam, jókedvűnek. Különleges vagyok. Én látom őket, ők nem látnak engem. Nem látják az arcomat, nem tudják, ki vagyok. Úgy érzem, nem érhet semmi baj. A fekete lepel biztonságot ad...” Természetesen hamis ez a képlet, csak hát Anna szeretné magát biztonságban tudni. Különös ellentmondás, hogy éppen a fekete ruhában megjelenők jelentik a legnagyobb veszélyt számára. A terrorista támadások új helyzetet, minden eddiginél brutálisabbat teremtenek. Majd a művelődési ház elleni támadáskor ő is, Amélie is megsérül. Amélie anyja mindig is óvta őket a „barbároktól”, Annáé kisebb veszélynek tekintette. Az egyik támadás éppen egy filmvetítés előtt zajlik, így hát afféle kultúra elleni támadásnak is fölfogható. Az értékpusztítás részeként, a civilizáció lerombolásának terveként. Majd meghal a zongoristanő is, akinek zenéje a kivételes üde színfoltot jelentette Anna életében. A terror, a barbarizmus tehát elsöpri a humánus értékeket és az értékőrzőket. Petőcz András pedig – történelmi léptékben – az utolsó pillanatban láttatja a globális veszélyt, amelynek epizódjai be is következnek. Fölerősíti a hatást, hogy a regényben a katasztrófa elszenvedői fiatal lányok, akik teljes egészében véttelenek, és így lesznek áldozatok.

„A közelgő vész jele, hogy a társadalmi összetartozást, közös kulturális alapokat szimbolizáló *Für Elisét* és az *Örömódát* a cselekményben felváltja egy pattogós, katonai induló. A könyv „tetőpontjaként”, a közelgő háború végső kirobbanása előtt Amélie és Anna barátsága, az egyetlen ellentmondásoktól mentes kapcsolat a regényben, szintén a pusztítás martalékává válik” (Krausz Vera: *i. m.* uo.). Ebben a szörnyű időben egyre fontosabbá

váló helyszín a plébánia, az egyetlen megmaradt otthon, és az is fontos mozzanat, ahogy Anna gyógyul a támadás után.

A terrorizmus azonban megállíthatatlan. Az újabb borzalom az iskolában, a tanévnyitón éri a gyanútlan áldozatokat. Itt hal meg Amélie, a legjobb barátnő, itt tartják őket fogva a barbárok, itt következik be a túlélésnek az a mozzanata, mikor meg kell inniuk saját vizeletüket, és a szörnyűségek csak fokozódnak. Fekete ruhás, arc nélküli támadók. Vér, veríték és könnyek. Petőcz igencsak érzékletesen, az apokaliptikus víziókra emlékeztető módon ábrázolja a földi poklot. Azóta persze a valóság szinte felülírta a regény világát, hiszen elég a szíriai háború pusztításaira, vagy éppen a 2015-ös párizsi merényletsorozatra és más eseményekre gondolnunk.

A regényben Anna a kevés számú túlélő egyike. „Valaki azt mondta, hogy az osztályból mindenki meghalt, kivéve a mankós tanítót. Nem tudom, ki mondta ezt, talán az egyik ápolónő. És azt is mondta, hogy rengetegen haltak meg. A robbanás miatt, meg a lövöldözésben. És hogy egy csoda, hogy én nem sérültem meg, hogy élek, és hogy itt vagyok megint...” A „valakinek túl kell élnie” élmény az ő, Anna magyarázata. Azok után, hogy anyja és barátnője sincs többé. Harminc perccel a háború előtt egy titokzatos alagúton át menekül valahová – ám szabadulásában teljesen magára maradt.

A terror és a pusztítás okozta elmagányosodás ez. Petőcz András esztétikailag és lélektanilag is érzékletesen jeleníti meg ezt az állapotot, a végletekig megnyomorított ember (és emberiség?) sorsának reménytelenségét. Hiszen biztosra veheti az olvasó, hogy Annára újabb kihívások és megpróbáltatások várnak, ha bolyongása az alagútban egyszer véget ér.

(Részlet egy készülő kismonográfiából)

Barta László

Március idusán

Levélféle Mikes Kelemenre (is) gondolva

„Édes néném!” Oly távol és mégis oly közel van az én szívemhez, lelkemhez ez az ünnepi március, március 15-e, a magyaroké, a miénk, az enyém!

Gyerekkori képek, emlékek villanása. Hajdani szobánk faláról – még Kolozsvárott – Petőfi Sándor gipszreliefje tekintett énrám, figyelte, kísérte cseperedésem, serdülésem. A polcon könyvek között egy vaskos, keménykötésű kötet: Gracza György – Az 1848-49-es szabadságharc története, sok képpel, korabeli nyomtatványok másolataival, harci jelenetekkel, fegyverekkel, arcképekkel: Petőfivel, Kossuth-tal, Bemmel és Gábor Áronnal ismertettek meg. Korán, nagyon korán. Aztán később, iskolásként, diákként és olvasmányaim után mindinkább megnyílt előttem a világ, mindinkább tudatosult bennem, hogy mit jelentett márciusi forradalmárnak lenni. Büszke voltam, hogy magyarnak születtem! Harcolni a szabadságért, harcolni a zsarnokság, az önkény ellen – ez volt akkor igazi tett!

Bizonyára minden magyar embernek megvan a maga ilyen-szerű emléke, a magamé csak egy a sok közül.

„Édes néném!” Hadd írjam én is Mikes Kelemen parafrázálva: úgy szeretem Pestet és Budát, hogy nem feledhetem Kolozsvárt, nem feledhetem Kézdivásárhelyt, soha nem Sepsiszentgyörgyöt! És nem feledhetem Homoródszentpált, szüleim faluját, mellette Karácsonyfalvát sem, gyerekkorom boldog, álmodozó helyszíneit, ahova mindig nagy jó volt visszatérni, ahogy az iskolai vakációk, rokonlátogatások helyeire is, viszontlátni az ottani kedves ismerősöket, rokonokat, a mindig mosolygó, huncutkodó bakfis-

lányokat! Úgy szeretem Budapestet, Magyarországot, hogy nem feledhetem Erdélyt, a Szülőföldet!

Pedig akkortájt, ifjonti koromban odahaza kevés márciusi forradalmi élményem volt. Csak a hatalom által szűrve, tiltva, és csak hézagosan. De idő múltával mind több és több. Hajdani kolozsváriként hadd írjam meg Neked, hogy az erdélyi országgyűlés a kolozsvári Vigadó épületében 1848. május 30-án kimondta Erdély egyesítését Magyarországgal. Az ám, néném! Akkor volt jó kolozsvárinak lenni! Abban az évben megszűntek a nemesség kiváltságai, s jogegyenlőség lépett életbe! Hát nem erre vágyik, ezt szeretné most is minden magyar ember? Egyenlő jogokat, jobb életet, kiváltságok megszüntetését!

Azt sem feledhetem, „édes néném”, hogy forradalmárköltőnk, Petőfi emlékével kolozsvári létem alatt bizony nagyon gyakran szembetaláltam magam. Amikor a házsongárdi temetőbe ment eltávozott szüleim sírja felé igyekeztem, a Főtér felől a Petőfi utcába kanyarodtam be. A hajdani Biasini szálló falán szerény emléktábla jelzi, hogy itt szállt meg Petőfi 1847-ben. Mikor ezt láttam, olvastam, dagadt a keblem. Petőfink itt szállt meg az én szülővárosomban! Micsoda gondolatai lehettek akkoriban? Vajon milyen strófákat fűzött akkoriban fejében? A hősi '48-as forradalmi tettekre emlékeztetett még Kolozsvárott a Fő tér és a régi Deák Ferenc utca sarkán álló épület emléktáblája is. A jó öreg Bem apó, Bem József tábornok 1848. december 25-én csapataival bevonult Kolozsvárra, sok akkori magyar örömére. Kiűzték, elkergették az osztrák csapatokat. Micsoda karácsonyi ajándék volt ez az ott lakóknak!

Későbbi útjaim, barangolásaim idején Segesvárnál, Fehéregyházán, az ottani emlékműnél szinte belém szorult a szusz. Csak néztem az eget és a kukoricást, Ispán-kútját, ahol Petőfi valamikor levegőt szívott, földet taposott, ahol eltűnt, ahol utoljára látták. És szinte fáj, hogy nem látom Őt felénk jönni lobogó tekintettel, kigombolt, kihajtott fehér inggallérral, nem félve a felé vágató kozák dzsidások hadától... „Édes néném”, valahol ott volt

velem, velünk, emlékezetünkben, ott volt, és aztán eltűnt a kukoricásban, eltűnt az örökkévalóságban...

Volt még egy jó pár lélekemelő, torokszorító emlékem, találkozásom az akkori forradalommal, szabadságharcral kapcsolatban. Igaz, ezek többnyire már csak emlékhelyek, emléktáblák, amelyekről sohasem hiányzott egy-egy csokor virág, emlékező koszorú.

Így láttam ezeket későbbi lakhelyeimen, Kézdivásárhelyt és Sepsiszentgyörgyön is. Kézdin, a főtéren szoborba öntve örzi ágyújával Gábor Áron az ottani atyafiakat, mintha csak strázsán állna. Most, amikor már más szelek fújnak arrafelé is, jó volt látni itt az Óhazában a tévé jóvoltából, hogy az utódok, a maiak, a város apraja-nagyja nem felejtették el az egykori székely ágyúöntőt, az 1848-as háromszéki hadiüzemek szervezőjét, a honvédőrnagyot. Ott, a téren emlékeznek a forradalomra és a hősi halált halt Gábor Áronra, aki az 1849-es uzoni csatában vesztette életét. Sepsiszentgyörgy főterén, szépséges park közepén áll egy obeliszk, talapzatán két kőoroszlánnal az 1848-49-es szabadságharc emlékére. „Képzeld, néném”, ezen a talapzaton szinte mindig van virág! Még az átkosban is volt – mesélték a régi szentgyörgyiek –, hiába leste, figyelte a gyűlölt Szeku még éjjel is, hiába tiltották, mégis minden évben valakik virágot helyeztek el ott, igaz, lopva... de csak azért is! Itt, ebben a székely városkában hangzott el Gábor Áron híres mondása a szabadságharc kezdetén: Lészen ágyú! Nem ijedtek meg az ellenségtől, az ottani népek összefogtak! Mertek kiállni! A szabadságot akarták, a zsarnokság és az önkény helyett!

„Édes néném”, ahogy az Idő halad, és a Sors kereke forog, változnak a dolgok körülöttünk. Változik az életünk. Semmi sem állandó, ez akár közhelynek is hangzik. Nem árulok el nagy titkot, csak ismétlem a híres latin mondást: *historia est magistra vitae*, azaz a történelem az élet tanítómestere. Mennyire igaz! Birodalmak jönnek létre, és buknak el. Diktátorok, diktatúrák úgyszintén. Ez történt a Kárpátok géniuszával, a Kondukátorral is – még a nevét sem érdemes leírni –, aki szinte negyedszázadon át önkényeskedett, basáskodott. Utolérte a végzete és az emberek gyűlölete, haragja. Meg

a 20. század nagypolitikai játszámája. Azt kapta, amit megérdemelt. Úgy végeztek vele és hasonlóképpen gyűlölt párjával, ahogy...

Sokan fellélegeztünk akkor odaát. Hittük és reméltük, hogy majd egy jobb világ jön el, az diadalmaskodik. Úgy tűnt azokban az években, hogy megváltozik a világ, megszűnik az önkény nálunk és a körülöttünk lévő országokban is. A nagy szocialista tábor egyszer csak összerottyant. Az Óhazában békés átmenet, rendszerváltás állt be. Ki hitte volna korábban?!

Tény, hogy egyszer csak a Sors kereke velem is nagyot ugrott. Most nem részletezném, miképpen, de a lényeg, hogy 1990 márciusában eljöttem Erdélyből. Nagy reményekkel, várakozásokkal. Igen, az a március sorsfordulást hozott. Képzelheted, mennyire vártam ezt a pillanatot, mennyit ábrándoztam, milyen hőn vágytam ezt. Megszabadulni a kisebbségi létől! Magyarok lenni a magyarok között! Egy szebb jövőt reméltem utódaimnak, lányomnak, fiamnak. Ha már az én életem úgy sikerült, ahogy, talán az övék majd másképp alakul az óhazában! Sokan hittük ezt akkoriban, százak, ezrek sokasága!

„Tudod, néném”, azért írom ezeket Neked, mert március idusa emlékezetembe idézi a Mikes Kelemen urunk leveleiből kisugárzó hűséget, vágyakozást, a hazaszeretetet, a honvágyat: „Én úgy szeretem már Rodostót, hogy soha el nem felejthetem Zágont!”, írta. Én meg úgy szeretem már Budapestet, Magyarországot, hogy soha el nem felejthetem Kolozsvárt, Erdélyt! Kolozsvárott maradt addigi életem egy része, ott maradtak a házsongárdi fák alatt pihenő szüleim. Sepsiszentgyörgyön hagytam egykori, szép reményekkel indult házasságom romjait, két aprócska gyerekkel. Gondolhatod, Néném, nem volt könnyű átköltözni!

Új élet reményével, új fészekrakás szándékával, izgatott várakozással a jövő felé 1990. március idusa előtt pár nappal érkeztem álmaid városába. Elhahated, „édes néném”, soha máshova, szebb városba nem vágyódtam úgy, mint Budapestre! Nem szégyen leírni: megrendítő volt ott állni pár nap múlva, 1990. március 15. reggelén

a Nemzeti Múzeum kertjében, rengeteg ember gyűrűjében, látni a sok nemzeti zászlót! A suhogó lobogókat cibálta a tavaszi szél, és ragyogó napsütés volt, éppúgy, ahogy azt elképzelttem még odahaza, odaát, sok éven keresztül a Kossuth rádió ünnepi közvetítését hallgatva. És amikor itt és most felharsant a Himnusz, bizony legördült arcomon néhány könnycsepp... és akkor az otthon maradtakra, a gyerekeimre gondoltam, hogy én ITT, és Ők OTT! Torkomban gombóccal néztem a körülöttem lévőket – ki halkán, ki hangosabban énekelte a Himnuszt. Borzongtam, de nem fáztam! Így éltem át azt, amiről még odahaza, Kolozsvárott, Erdélyben csak álmodoztam gyerek-, serdülő és felnőttkoromban. Ott lenni, ahol '48 -ban Petőfi, Jókai és a többi ifjak március idusán, a Nemzeti Múzeum lépcsőin állva hirdették a 12 pontot. És a legenda szerint Petőfi elszalvta volna híressé vált Nemzeti dalát (tudjuk, hogy nem ott és nem akkor tette!). Zenghették együttesen, egymás vállát átölelve, zuhogó esőben: Talpra magyar... és ...rabok tovább nem leszünk!

Íme, „néném”! Lengett szabadon a korábban nekünk, erdélyieknek tiltott zászló, amit odahaza csak kis darabokban, csíkokban a szekrény mélyén rejtegettünk. De azon a napon biztos elővettük, megnéztük, megsimogattuk. Igaz, bezárt lakásajtók mögött. Tiltotta, félte a hatalom a hazaszeretetet, a magyarságtudatunkat, az igazi érzéseinket. Ezeket, ha rejtve is, de nem fedve, a miénknek vallottuk!

Sajnos az utóbbi évek ünnepei, úgy érzem, felemásra sikeredtek. Valahogy furcsa és szinte érthetetlen. Mi történt a mostani magyarsággal?! Acsarkodás az ünnepen! Magyarok rázzák az öklüket, és üvöltenek. Magyar a magyar ellen! Te ezt érted, „néném?” Nekem ezt nehéz nézni, szívfájdító, érthetetlen.

Sérelmek, sértegetések, szidalmak röpködnek a levegőben különböző helyeken. Van, ahol béke van, és örömben összekapaszkodnak, egymásra mosolyognak az ünneplő emberek. Más helyeken, pár utcával odébb pfujolás! Valahogy nagyon megosztott lett a mostani magyarság. Vajon ezt akarták, így képzelték a szép jövőt a hajdani márciusi ifjak? Nem inkább összefogást, egyetértést?!

Igen, tudjuk, vannak bajok és nehézségek. De mikor nem voltak?! Most, amikor inkább össze kéne fogni, egymásba kapaszkodni, összedugni az okos fejeket, így meríteni erőt a sűrke hét-köznapok bajaira, szorításaira. Összefogva, és nem gyűlölködve! „Néném”, ezt odahaza korábban sohasem képzeltem volna. Odaát évszázadokon át csak úgy volt megmaradás, ha összefogtak a magyarok, a székelyek! Hogy ez megtörténhet mostanában itt, ki gondolta volna? Egyes tereken ünnepelnek és szónokolnak a szabadságról, békéről, és közben a másokat szidnak, mocskolnak.

Isten, áldd meg a magyart!..., hallani. S hogy megbűnhődte már e nép a múltat s jövődőt!... Ilyet odaát nem hallhattam-láthatam, nem érezhettem ily felemelőn, ennyi ember között szabadon!... És ettől elindult szememből a könny, lefolyt az arcomon, éreztem a forróságát, éreztem, hogy gyorsabban ver a szívem... Mert itt vagyunk a nevezetes helyen, mind magyarok, és együtt nézhetjük a szépséges magyar zászlót, a piros-fehér-zöld lobogót! „Néném!” Hidd el, kell nekünk az önbizalom, az összefogás, kell az optimizmus! Igenis kell! Talán így megmaradunk. Mi magyarok, határon innen és túl. Mindnyájan!

Kérlek, „édes néném!” postafordultával biztass minket! Megérdemeljük, ránk fér!

DEBÜT

Csikár Norbert Adrián

Véres hurkás puding – melyben négy kicsi néember által beköszön egy műfaj

Minden a magabiztosságon múlik. Fontos a tervezés, persze, de hibák és nem tervezett hatások mindig becsúsznak, akármit csinál is az ember. A káosz csak béna, mesterkéltn történetekben kiiktatható. Az más kérdés, hogy pont ezt szeretjük bennük. A káosz pontosan azon a szinten marad, ahol még átlátható. Ahol még igazságos. Bár van fejlődés a történetmesélésben is, G. R. R. Martin új káosza is csak megfelelő körülmények között volt tartható, és csak ideig-óráig. A valóság teljesen igazságtalan, és pont ezért menekülünk a mesékbe.

A valóságban egyetlen módszer marad, hogy az ember felülke-rekedhessen a káoszon; magabiztosan kell hazudni. Bár a hazugság definíciója bonyolult. Leegyszerűsítve: akármit állítunk is egy kel-lően összetett rendszerről, az sosem lesz elég pontos, mindig ha-zugság marad, ezért ignorálnunk kell ezt, és csak az általunk ismert aspektusokra kell koncentrálnunk. A hazugság ott kezdődik, hogy tudomást veszünk a kommunikált valóságunkon túli dolgokról is.

Ha ez így megvan, akkor nincs gond. Bár nem mindegy az ember neme. Ha az ember fark nélkül magabiztos, akkor auto-matikusan hárpia. Nemcsak társadalmi kreálmány, de ösztönös szinten is sokkal nehezebb elérnie a hitelességet, ezért be kell vetni az alternatív eszközöket is. A büszkeség gyorsan belevezet a game overbe, nem érdemes erőltetni. Nem az egyén előnyére szolgál, hanem a társadaloméra, és mint ilyen, számomra telje-sen érdektelen.

Az eszközök beszerzése manapság már gyerekjáték. Kiss Béla még talán megizzadt egy kicsit a hordók kimagyarázásába, de manapság már senkit nem érdekel semmi. Az emberek gyanakvók, de hülyeségekre koncentrálnak, a nagy dolgok pont ezért siklanak el a szemük előtt. Azért leszoptam a szomszédot a biztonság kedvéért. Nem túl jól. A cél az volt, hogy ne érdekeljem. Le lettem neki tudva, de nem adtam olyan élményt, amit újra nagyon akarna. Remélem legalábbis, hogy nem számoltam el magam ebben sem.

Az egyszintes forgatókönyv abszurd lenne. Átgondoltam a sarokpontokat, a főbb alternatívákat és legfőképp a kiugrási pontokat. De nem a perfekcionizmusra hajtok. Egyetlen elnyisszantott torok nehezen elég, de ha minden potenciális veszélyforrást kiiktatok, vagy ha túlzásba viszem a fő tervet, abból tömeggyilkosság lesz és fölösleges komplikáció. Messze túl sok lenne.

Négy. Úgy döntöttem, ez lesz a megfelelő szám. A tárgyon túl még hárommal végzek. Ezen a ponton már felmerül, hogy inkább csak magamat szórakoztatom, de úgy választom ki őket, hogy sorozatgyilkosságként is lehessen értelmezni, de külön-külön is magyarázhatók legyenek.

Ehhez kell némi szörfölés. Bár a legnagyobb elővigyázatosság mellett is nyomokat hagyhatok így, szerencsére Magyarországon ez nem gond, még a titkosszolgálatoktól sincs oka félni senkinek, nemhogy a rendőrségtől.

Összeszedek tehát egy szélesebb kört a netről, akiket aztán személyesen is ellenőrzök. A gyengébb láncszemeknek annyi, akik nehezebbnek tűnnek, vagy megfog a szép szemük, azok megússzák. Az élet igazságtalan. Bár praktikus okokból eleve a butákra utazom, szóval valahol talán mégis.

A célcsoport tehát letisztult: olyan lesbikus lányok, akik valamilyen okból veszélyeztetettek. A legtöbb esetben adott egy homofób szülő, ismerős, ex stb., aki valamely ponton bemondott egy halálos fenyegetést. Még ha komolytalanul is.

A családi kitagadás, akár aktívan, akár passzívan – amikor az ember inkább csak rejtegeti és ezért minimalizálja a kapcsolatot a családdal – mindegyiknél jelen van. Mindegyikkel másik profi-

lon keresztül beszélgetek, az összes lehetséges appot használva. Ha első ránézésre jók, akkor kapnak egy-egy phishing linket, és átnézem a levelezésüket. Meglepően könnyű. Mindegyik meg-
eszi, mert figyelmet akarnak és válogatottan buták. Rossz helyes-
írás, gagyi szelfik, pophányadék ízlés. Az indikátorokat nem is
nekem kell bedobnom, maguktól ontják.

Több hónapos készülődés után aztán végre eljön az első este. Nem teszem meg. Egyeske ügyes volt, a maga módján kedves is, de igazából csak egy lúzer. Kedves, mert fél megnyílni. Ha kicsit tovább húznám és túljutnánk a baszáson, akkor valószínűleg előtörne belőle a fasiszta. Gyakori típus. A találkánk másnapján követem. Éjszakai műszakban volt a külvárosban – tökély. Mégsem teszem meg. Fejben végigfuttattam az egészet – megtehettem volna, de inkább módosítok a terven: az első mindenképpen olyan lesz, akivel nem beszéltem személyesen. Ez segíthet.

Ez segített. Magas sarkú bakancsban mögé topogok, sietve. Meg is fordul. Rámosolygok, ő visszamosolyog. Rajtam szivárványos felső és árulkodó frizura, rajta jelző karkötő, veszi az adást, de nem kezd beszélgetésbe. Nyilván túl fáradt. Csak megy tovább. A kiszemelt kapualjban előre nyúlok, és elvágom a torkát. Beejtem a kukák közé, rádobom a hozott pokrócot, és ugyanabban a tempóban megyek tovább.

Nem volt komplikáció. Elönt az adrenalin. Persze nem tudok aludni, ezért elsütök egy booty callt. Ketteskét. Az üzeneteket is lerendezem. Amíg úton van, belépek a fiókjába, és megírom magamnak, hogy mégsem lesz jó ma a tali. Máshová kell menni. Ő csak annyit érzekel, hogy nem akar megnyílni az appja. Kockázatos manőver, de eleve csak biztosíték. Hetekig nem fogja keresni senki. Addigra már árkon-bokron túl leszek. A maradványoktól mindenesetre már következő éjszaka megszabadulok egy utazóbőrönd segítségével. Nála a méret is szempont volt.

Egy éjszaka letudni kettőt nagyon jó. Nem így terveztem, de sokkal jobb is. Egyetlen hosszú adrenalinlöket volt az egész.

A második éjszaka tehát ketteske maradványainak utaztatásával telik. A harmadik pedig hármaskaré. Elme gyünk kocsikázni.

Ő vezet. Másnap reggel busszal jövök vissza. Őt hamarabb fogják keresni, ezért négyeske, a ribanc nem várhat. Innentől minden perc számít. Ez a legnehezebb része.

Sikerül, bár komplikációkkal. Gyorsan szétszórom még a félrevezető infókat; ketteske végül az expasijával találkozott aznap este. Az ex persze ugrott is a meghívásra. Csak ketteske nem jött el. Ezt persze a nyomozóknak is el kell majd hinniük. A többieknél is elhintem a dolgokat. Ahogy említettem, két rétegben. Egyrészt egy magát lesbikusnak álcázó náci pasi sorozatgyilkosságára is vannak utalások, de ha egy uncsi nyomozó kezébe jut a dolog, akkor túl erőltettnek érezheti, ezért neki ott vannak az ismerősök, rokonok. Remélem, ketteske pasiját lecsukják, bár, amilyen büszke, inkább megöli magát. Mindenesetre egy ótvaros bunkó, úgyhogy megérdemli.

Az ötödik napon már a világ végén au pair-kedem. A kölykök egészen normálisak. Persze gyógyszerezik őket, ha éppen maguktól nem lennének azok. Beteg egy társadalom ez.

CSIKÁR NORBERT ADRIÁN 1991-ben született Budapesten. Az Újpesti Babits Mihály Gimnáziumban érettségizett, majd az ELTE-n hallgatott történelmet. 2010-től kisebb megszakításokkal Finnországban él, ahol logisztikai mérnöki tanulmányokat folytat, és ezen a területen is dolgozik. Mióta tud, ír, és felső tagozatos korától kisebb díjakat is gyűjt verseiért. Újabban magyar és angol nyelvű prózával foglalkozik.

2019. március

- 3 **Böszörményi Zoltán** versei: Hirdetés Anno 1849, A dolgok
szívdobbanása, Hóhullásban
- 5 *Adyra emlékezve*
- 5 **Gáspár Ferenc:** Meg akarlak tartani (próza)
- 9 **Viola Szandra:** Nyárvers, avarvers
- 10 **Bánkövi Dorottya:** Magunk emlékezése (vers)
- 12 **Noszlopi Botond:** Sötét ablak a völgyre (vers)
- 14 **Jolsvai Júlia:** Sodródrom (próza)
- 18 **Dimény H. Árpád:** a Szó születését várva (vers)
- 20 **Sándor Zoltán:** Az ördög fészke (próza)
- 29 **Fellinger Károly** versei: Befestjük Pinocchiót, Kígyózó, A szív vaksága,
Szegény igazság
- 31 **Kisslaki László:** Bitó Róza temetése (próza)
- 37 **Döme Barbara** versei: A házam, Föld, Cserepek
- 39 **Nagy-Laczkó Balázs:** Vadragadás (próza)
- 46 **Chinua Achebe** versei **Biernaczky Szilárd** fordításában
- 55 **Florin Lăzărescu:** Zsibbadtság (regényrészlet) – fordította:
Bertóti Johanna
- 62 A hónap alkotója: **Orbán János Dénes** – Boszorkányok lüktető
jambusokban, A Szótár tragédiája
- 74 Nem akarok megvénülni a lírában – **Varga Melinda**
beszélgetése **Orbán János Dénessel**
- 86 **Pécsi Györgyi:** Írások, amelyeket szívesen olvastunk (Orbán
János Dénes: Vajda Albert ismét csütörtököt mond)
- 93 **Rimóczi László:** A tábori szajhák és a vérszomjas rómaiak
(Horváth László Imre: Helyőrség Maszadában)
- 97 **Payer Imre:** Identitás helyett identifikáció (Pejin Lea: Nyugati csiga
körfűrésszel álmodik)
- 104 **Oláh András:** Nincs hova hátrálni (Halmosi Sándor: Lao-ce
szenvedélye)
- 109 **Juhász Kristóf:** A magányos ördöglovás – Avagy a pikareszk hős mint
vágó és képzet (Pataki Tamás: Murokffyban vérré válik az abszint)
- 114 **Rimóczi László:** Ha elsodor az áramlás, az Isten sem segít (Oberczián
Géza: Áramlás)
- 118 Könyvek dióhéjban – **Lafferton Luca** írásai Ferdinandy György: Fájó
holnapok és Herta Müller: A király meghajol és gyilkol című kötetéről;
Bánosi Eszter írása Boldizsár Ildikó: Hamupipőke Facebook-profilja;
meseterápiás esetek című kötetéről
- 121 **Bakonyi István:** A terror és brutalitás regénye (esszé)
- 131 **Barta László:** Március idusán – Levélféle Mikes Kelemenre (is)
gondolva (esszé)
- 137 Debüt – **Csikár Norbert Adrián:** Véres hurkás puding – melyben négy
kicsi néember által beköszön egy műfaj

LAPSZÁMUNKBÓL

- Bösörményi Zoltán
A dolgok szívdobbanása
- Dimény H. Árpád
a Szó születését várva
- Fellinger Károly
A szív vaksága
- Döme Barbara
Cserepek

- Jolsvai Júlia
Sodródóm
- Sándor Zoltán
Az ördög félszke
- Kisslaki László
Bitó Róza temetése
- Nagy-Laczkó Balázs
Vadragadás

Esszék:

- **Barta László:** Március idusán – Levélféle Mikes Kelemenre (is) gondolva
- **Bakonyi István:** A terror és brutalitás regénye

A hónap alkotója: **Orbán János Dénes**

Boszorkányok lüktető jambusokban, A Szótár tragédiája

- Nem akarok megvénni a lírában
Varga Melinda beszélgetése Orbán János Dénessel
- Pécsi Györgyi: Írások, amelyeket szívesen olvastunk
(Orbán János Dénes: Vajda Albert ismét csütörtököt mond)

Adyra emlékezve

- Gáspár Ferenc:** Meg akarlak tartani; **Viola Szandra:** Nyárvers, avarvers;
Bánkövi Dorottya: Magunk emlékezése; **Noszlopi Botond:** Sötét ablak a völgyre

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka
Nemzeti Kulturális Alap